

Fra retningslinjer til lovkrav

En undersøkelse av endringene i børsnoterte foretaks redegjørelse for internkontroll og risikostyring etter innføring av nytt lovkrav.

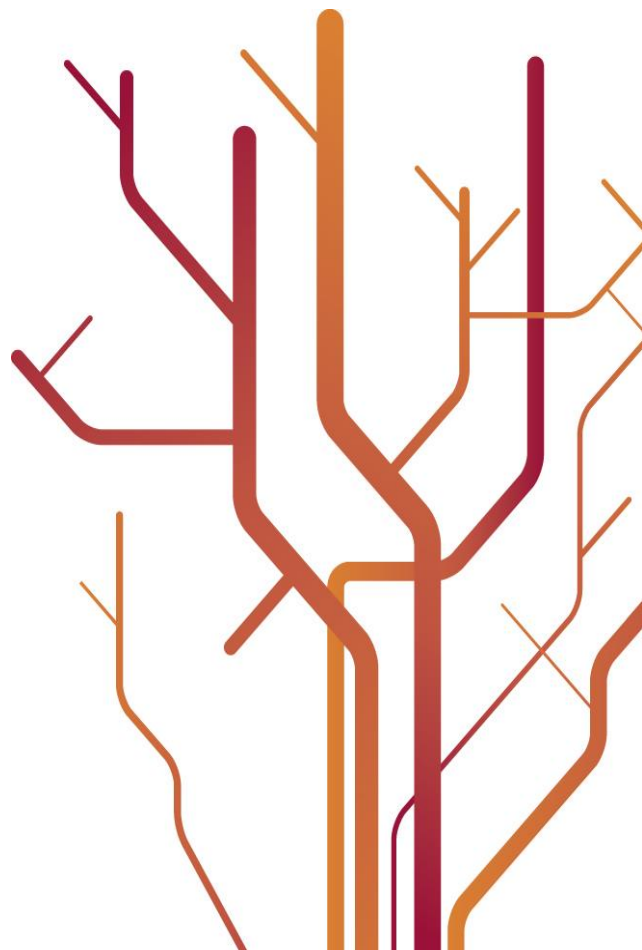

Alexander Skogås

Barbro Sodefjed

Masteroppgave i økonomi og administrasjon
- studieretning bedriftsøkonomi

Mai 2013

FORORD

Denne masteroppgaven markerer den avsluttende delen av mastergradsstudiet i økonomi og administrasjon ved Handelshøgskolen i Tromsø (HHT). Oppgaven er skrevet innenfor studieretningen bedriftsøkonomi og utgjør 30 studiepoeng. Studiet ved HHT har vært fem lærerike år med flere spennende utfordringer.

Vi har sett nærmere på om lovfestingen av regnskapsloven § 3-3b har bidratt til endret rapportering vedrørende risikostyring og internkontroll. Arbeidet med oppgaven har vært krevende, men en interessant og lærerik prosess. Vi har tilegnet oss mye kunnskap som vi tror kan komme til nytte i fremtiden. Vi håper oppgaven også kan være av interesse og til nytte for andre.

Vi ønsker å takke våre veiledere, Gunnar Ottesen og Hallgeir Hemmingsen. De har vært tilgjengelige gjennom hele prosessen, og brukt mye tid på å hjelpe oss. Vi setter pris på tilbakemeldingene de har gitt oss.

Til slutt vil vi rette en takk til venner og familie for støtte og oppmuntring gjennom et langt studieløp, og hverandre for et godt og lærerikt samarbeid.

Tromsø, 31. mai 2013

Alexander Skogås

Barbro Sodefjed

SAMMENDRAG

Regnskapsloven § 3-3b ble innført som en direkte følge av en rekke selskapsskandaler som har preget norsk så vel som internasjonalt næringsliv siden begynnelsen av 2000-tallet. Paragrafen, som trådte i kraft 1. juli 2010, slår fast at norske børsnoterte foretak skal redegjøre for sine prinsipper og sin praksis vedrørende foretaksstyring, blant annet ved å gi en beskrivelse av hovedelementene i selskapets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen. Tidligere pliktet selskapene å redegjøre for tilsvarende forhold på bakgrunn av en norsk anbefaling som følger av Oslo Børs egne regler.

Gjennom studien ønsket vi å undersøke nærmere hvordan selskapene på Oslo Børs redegjør for internkontroll og risikostyring både før og etter opplysningskravet ble lovfestet. Vi tok utgangspunkt i norske allmennaksjeselskaper innenfor IT- og finansbransjen. Formålet med studien har vært å avdekke eventuelle endringer i selskapenes redegjørelse som følger av at opplysningskravet nå er et lovkrav. Vi formulerte studiens problemstilling slik:

Har lovfestingen av bestemmelsene i rskl. § 3-3b bidratt til endret rapportering vedrørende internkontroll og risikostyring blant norske IT- og finansselskaper på Oslo Børs?

Studien ble lagt opp som en før-etterundersøkelse av selskapenes redegjørelse for 2010 og 2011. Det vil si før og etter innføringen av lovkravet.

Vår konklusjon er at selskapene ikke har endret sine redegjørelser for internkontroll og risikostyring som et resultat av rskl. § 3-3b. Endringene vi har funnet må trolig kunne sies å skyldes en positiv trend hvor selskapene gjennom egne erfaringer og ved å lære av hverandre avgir bedre redegjørelser.

Nøkkelord: Rskl. § 3-3b, redegjørelse, foretaksstyring, risikostyring, internkontroll, Oslo Børs, opplysningskrav

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	ii
SAMMENDRAG	iii
FIGUROVERSIKT	vii
TABELL- OG UTKLIPPSOVERSIKT	viii
BEGREPER OG FORKORTELSER	ix
1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING	1
1.1 Bakgrunn – Behovet for et regulatorisk rammeverk for foretaksstyring.....	1
1.2 Avgrensning og problemstilling.....	3
1.3 Disposisjon.....	4
2 TEORETISK REFERANSERAMME	5
2.1 Studiens regnskapsteoretiske fundament.....	5
2.1.1 Regnskapsloven (rskl).....	5
2.1.2 Årsregnskap og årsberetning.....	6
2.1.3 Brukere av årsregnskapet.....	8
2.1.4 Grunnleggende regnskapsmessige rapporteringskrav.....	9
2.2 Regnskapsloven § 3-3b.....	12
2.2.1 Bakgrunn og formål med lovendringen.....	13
2.2.2 Innholdet i rskl. § 3-3b.....	14
2.2.3 Styrets ansvar for redegjørelsen.....	16
2.2.4 Revisors rolle og ekstern revisjon av redegjørelsen.....	17
2.3 Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse.....	18
2.3.1 Følg eller forklar-prinsippet.....	20
2.4 Foretaksstyring (Corporate Governance).....	20
2.4.1 Hva kjennetegner god foretaksstyring?.....	22
2.4.2 Internkontroll og risikostyring.....	26
2.4.3 COSO.....	29

3	FORSKNINGSDESIGN OG METODE	32
3.1	Økonomisk forskning	32
3.2	Forskningsdesign	34
3.3	Valg av metode	35
3.4	Utvalg	36
3.5	Innsamling av data	38
3.6	Analyse av data	39
3.6.1	Vurderingskriterier og poenggradering	39
3.6.2	Analyseprosessen	43
3.7	Evaluering av metoden	45
3.7.1	Reliabilitet	45
3.7.2	Validitet	46
3.7.3	Begrensninger	47
4	PRESENTASJON AV EMPIRISKE RESULTATER	48
4.1	Risikostyring og intern kontroll	48
4.2	Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse	59
4.3	Styrets arbeid	66
4.4	Samlede resultater	74
5	DISKUSJON OG KONKLUSJON	76
6	AVSLUTNING	80
6.1	Refleksjoner	80
6.2	Forslag til videre forskning	80
	REFERANSER	82
	VEDLEGG 1 – Fjerde rådsdirektiv 78/660/EØF	87
	VEDLEGG 2 – Sjuende rådsdirektiv 83/349/EØF	88
	VEDLEGG 3 – Ernst & Youngs poenggradering	89
	VEDLEGG 4 – Verdipapirhandelloven § 5-4	90
	VEDLEGG 5 – Verdipapirhandelloven § 2-3	91

VEDLEGG 6 – Figur over poengendringene fra 2010 til 2011 i hver bransje	92
---	----

FIGUROVERSIKT

Figur 1: Interessentene til et allmennaksjeselskap	9
Figur 2: Kvalitetskrav	11
Figur 3: Styringsdokumenthierarki	24
Figur 4: Vurderingsskala modenhet	25
Figur 5: COSO-modellen	30
Figur 6: The Basic Business Research Process	33
Figur 7: Analyseprosessen	44
Figur 8: Samlede resultater på punkt 10 i anbefalingen	51
Figur 9: Samlede resultater på punkt 1 i anbefalingen	62
Figur 10: Samlede resultater punkt 9 i anbefalingen	69

TABELL- OG UTKLIPPISOVERSIKT

Tabell 1: Vurderingsskala	42
Tabell 2: Poengfordeling i finansbransjen på punkt 10 i anbefalingen	49
Tabell 3: Poengfordeling i IT-bransjen på punkt 10 i anbefalingen.....	50
Tabell 4: Samlede resultater på punkt 10 i anbefalingen	51
Tabell 5: Poengfordeling i finansbransjen på punkt 1 i anbefalingen	59
Tabell 6: Poengfordeling i IT-bransjen på punkt 1 i anbefalingen.....	60
Tabell 7: Samlede resultater på punkt 1 i anbefalingen	61
Tabell 8: Poengfordeling i finansbransjen på punkt 9 i anbefalingen	66
Tabell 9: Poengfordeling i IT-bransjen på punkt 9 i anbefalingen.....	67
Tabell 10: Samlede resultater på punkt 9 i anbefalingen	68
Tabell 11: Oversikt over samlede resultater på punktene i anbefalingen.....	74
Utklipp 1: Utdrag fra årsrapporten til Borgestad ASA for 2011	52
Utklipp 2: Utdrag fra redegjørelsen til Norwegian Property ASA for 2011	52
Utklipp 3: Utdrag fra årsrapporten til PSI Group ASA for 2011	53
Utklipp 4: Utdrag fra årsrapporten til Bouvet ASA for 2011	54
Utklipp 5: Utdrag fra årsrapporten til EVRY ASA for 2011	55
Utklipp 6: Utdrag fra årsrapporten til DNB ASA for 2011.....	58
Utklipp 7: Utdrag fra årsrapporten til Skiens Aktiemølle ASA for 2010	62
Utklipp 8: Utdrag fra årsrapporten til FARA ASA for 2010	63
Utklipp 9: Utdrag fra årsrapporten til Kitron ASA for 2011.....	63
Utklipp 10: Utdrag fra redegjørelsen til Norwegian Property ASA for 2011	64
Utklipp 11: Utdrag fra årsrapporten til Aker ASA for 2011	64
Utklipp 12: Utdrag fra årsrapporten til DNB ASA for 2011.....	65
Utklipp 13: Utdrag fra årsrapporten til Skiens Aktiemølle ASA for 2011	69
Utklipp 14: Utdrag fra årsrapporten til Apptix ASA for 2011	70
Utklipp 15: Utdrag fra årsrapporten til Blom ASA for 2011	70
Utklipp 16: Utdrag fra redegjørelsen til Gjensidige ASA for 2011	71
Utklipp 17: Utdrag fra årsrapporten til Storebrand ASA for 2011	72
Utklipp 18: Utdrag fra årsrapporten til Q-Free ASA for 2011.....	73

BEGREPER OG FORKORTELSER

Asal: Allmennaksjeloven – Lov av 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper

Børsloven: Børsloven - Lov av 29. juni 2007 nr. 74 om regulerte markeder

COSO: Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission

Foretaksstyring: eierstyring og selskapsledelse (Corporate Governance)

IASB: International Accounting Standards Board

IFRS: International Financial Reporting Standards

NOU: Norges offentlige utredninger

NRS: Norske regnskapsstandarder

NUES: Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse

Oblf: Oslo Børs Løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper gjeldende fra 10. juli 2012 med hjemmel i børsloven § 24

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development

Ot.prp: Odelstingsproposisjon

Prop: Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Revl: Revisorloven – Lov av 15. januar 1999 nr. 02 om revisjon og revisorer

Rskl: Regnskapsloven – Lov av 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap mv.

Vphl: Verdipapirhandelloven - Lov av 29. juni 2007 nr. 75 om verdipapirhandel

Wintergruppen (Wintergroup): The High Level Group of Company Law Experts

1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING

1.1 Bakgrunn – Behovet for et regulatorisk rammeverk for foretaksstyring

“Sviktende foretaksstyring blir ofte nevnt som en vesentlig årsak til en rekke finansskandaler. Dette har medført behov for et regulatorisk rammeverk for foretaksstyring...” [1]

Selskapsskandalene tidlig på 2000-tallet avdekket flere tilfeller hvor selskapenes regnskaper var utsatt for gjennomgående og systematisk manipulering. Den faktiske resultatutviklingen i selskapene viste seg i stor grad å ha vært betydelig dårligere enn selskapene hadde rapportert i sine regnskaper (NOU 2008: 16). Disse kriminelle handlingene kostet ifølge Oxley (2007) den amerikanske økonomien utallige oppsparte midler, tusenvis av arbeidsplasser og en markedsverdi på omtrent åtte trillioner dollar. En viktig forklaring til alle disse selskapsskandalene er tydelige sammenbrudd i fundamentale deler av selskapenes internkontroll (Haukerud & Sandanger, 2003). Selskapsskandalene avdekket også inhabilitet og ugunstig rollesammenblanding mellom selskapenes revisorer og de som sto for finansieringen (NOU 2008: 16). Mange profilerte selskaper har vært involvert i slike skandaler, blant annet store, velrenommerte selskaper som Enron, WorldCom og Finance Credit.

Oxley (2007) forklarte at problemene i Enron og WorldCom ga uttrykk for en fundamental kollaps i eksisterende systemer for foretaksstyring. Enron-skandalen i 2001 er senere kjent for å være en av de største selskapsskandalene i verden, og har vist seg å påvirke hele det vestlige økonomiske systemet. Skandalen avdekket en rapporteringspraksis på grensen til bedrageri, bestående av atypiske regnskapsprosedyrer, hvor transaksjoners regnskapsmessige behandling og faktiske substans ikke viste seg å stemme overens (Markham, 2006).

Avsløringene medførte at flere titalls tusen investorer tapte milliarder av dollar, flere av selskapets ansatte mistet jobben og pensjonsmidlene forsvant (Vinten, 2002; Oxley, 2007). Enronskandalen synliggjorde sammen med WorldCom et mangelfullt styrings- og kontrollsystem. Resultatet var at investorer mistet tillit til selskapenes finansielle rapportering (Oxley, 2007), en tillit som er av vesentlig betydning for det økonomiske systemet som helhet

(Jakobsen et al., 2003). Dette indikerer at økonomiske skandaler ikke bare påvirker selskaper og deres ansatte, men i stor grad også selskapers øvrige interessenter.

Skandalene gir helt klart uttrykk for et endringsbehov i aktuell lovgivning, men ikke minst tydeligere retningslinjer for foretaksstyring. I ettertid har nasjonale så vel som internasjonale aktører fått større forståelse for betydningen av gode prinsipper og regler for foretaksstyring. Både næringslivet, akademiske miljøer og myndighetene har engasjert seg for etablering av et hensiktsmessig regulatorisk rammeverk (NOU 2008: 16). I USA er et slikt rammeverk etablert gjennom Sarbanes-Oxley Act (SOX) i 2002. Oxley (2007) forklarer at SOX har resultert i en enorm økning i tillit fra investorer ved å gjenoppbygge og forsterke to av foretaksstyringens viktigste aspekter: åpenhet og ansvarlighet. I Europa nedsatte Europakommisjonen "The High Level Group of Company Law Experts" (Wintergruppen) for å utarbeide et tilsvarende rammeverk.

Direktiv 2006/46/EF (heretter kalt endringsdirektivet) bygger i stor grad på anbefalinger fra Wintergruppen (NOU 2008: 16). Norge er i henhold til EØS-avtalen forpliktet til å implementere endringsdirektivets bestemmelser. Opplysningskravet ble implementert i norsk rett som ny § 3-3b i regnskapsloven (rskl.), og trådte i kraft 1. juli 2010. Paragrafen pålegger norske selskaper notert på Oslo Børs å avgi en redegjørelse for foretaksstyring. Dette innebærer blant annet at børsnoterte selskaper må gi en beskrivelse av hovedelementene i sine systemer for internkontroll og risikostyring, jf. rskl. § 3-3b annet ledd nr. 4. Bestemmelsene skal sørge for at selskapene synliggjør egen internkontroll og risikostyring.

Formålet med paragrafen er blant annet å gi regnskapsbrukerne et grunnlag for økt tillit til den finansielle rapporteringen. Lovkravet har også som formål å skape et mer aktivt eierskap, gjennom å etablere gode og hensiktsmessige rammebetingelser for foretaksstyring. Ved uenighet om foretaksstyringen, vil aktivt eierskap sørge for at eierne engasjerer seg i å forbedre selskapets foretaksstyring fremfor å selge sin andel i selskapet. Et ytterligere formål er å motvirke manipulering av finansiell informasjon, som var tilfelle i flere av de store selskapsskandalene. Det vil derfor være hensiktsmessig å innføre strengere krav til internkontroll og risikostyring vedrørende regnskapsrapporteringsprosessen (NOU 2008: 16).

1.2 Avgrensning og problemstilling

I vår studie har vi valgt å undersøke om innføringen av rskl. § 3-3b har bidratt til å endre hvordan selskaper rapporterer om internkontroll og risikostyring. Studien er avgrenset ved at den kun søker å svare på om det foreligger en resultateffekt i forhold til selskapenes redegjørelse etter innføringen av § 3-3b, og undersøker derfor ikke eventuelle endringer i aktuelle prosesser. Studien er videre avgrenset til et utvalg av selskapene notert på Oslo Børs. Utvalget består av allmennaksjeselskapene i IT- og finanssektoren, til sammen 32 selskaper.

Med bakgrunn i overnevnte søker studien å besvare følgende problemstilling:

Har lovfestingen av bestemmelsene i rskl. § 3-3b bidratt til endret rapportering vedrørende internkontroll og risikostyring blant norske IT- og finansselskaper på Oslo Børs?

Norske selskaper på Oslo Børs har i stor grad vært pålagt å redegjøre for risikostyring og internkontroll også før kravet i rskl. § 3-3b ble innført, som følger av en anbefaling fra Norsk utvalgt for eierstyring og selskapsledelse (NUES), jf. børsreglene. Vi håper gjennom studien å kunne avdekke om det foreligger forbedret rapportering med hensyn på risikostyring og internkontroll etter opplysningskravet ble lovfestet. Enger et al. (2012) påstår å se en slik forbedret rapportering som følge av lovkravet, gjennom ytterligere konkretiseringer opp mot regnskapsrapporteringsprosessen.

NOU 2008: 16 viser til at tidligere forskning på området har hatt fokus på eksternt foretaksstyring, og da særlig samsvaret mellom kontrollrettigheter og økonomiske insentiver. I de siste årene har imidlertid den interne kontrollen fått betydelig oppmerksomhet. Dette skyldes blant annet selskapskandalene tidlig på 2000-tallet. Disse var med på å tydeliggjøre at gode prinsipper for foretaksstyring behøver kontrollrutiner som reflekterer et interessentbegrep utover eiere og ledelse. Det er også kommet klart fram at foretaksstyringens rammebetingelser i seg selv er av stor betydning for den faktiske kontrollutøvelsen. Det holder med andre ord ikke bare å fokusere på eksterne forhold, som for eksempel samsvar mellom kontrollrettigheter og økonomiske insentiver, dersom en ønsker gode rammebetingelser for foretaksstyring (NOU 2008: 16).

1.3 Disposisjon

Oppgaven er organisert i seks kapitler, inkludert dette innledende kapittelet hvor problemstillingen presenteres. Kapittel 2 presenterer relevant regnskapsteori, aktuell lovgivning og annen teori på området. Kapittel 3 forklarer studiens metodiske bakgrunn. Kapittel 4 presenterer resultatene. Kapittel 5 drøfter resultatene opp mot den teoretiske referanserammen i kapittel 2 og konkluderer på studiens problemstilling. Kapittel 6 gir noen avsluttende refleksjoner og forslag til videre forskning.

2 TEORETISK REFERANSERAMME

Vi beskriver i dette kapitlet teori med bakgrunn i studiens overordnede problemstilling og formål. Kapitlet danner grunnlaget for den empiriske undersøkelsen vi gjennomfører senere. Til å begynne med redegjør vi for det regnskapsteoretiske fundamentet bestående av lovgivning, teori knyttet til årsregnskapet og årsberetningen, samt regnskapets fundamentale kvalitetskrav. Videre redegjør vi for det nye lovkravet i rskl. § 3-3b, opplysningskravets bakgrunn, hva lovgiver ønsker å oppnå med lovfesting, samt innholdet i aktuelle deler av bestemmelsen. Deretter presenterer vi Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse, før vi går gjennom hva som ligger i begrepet foretaksstyring, hva som kjennetegner god foretaksstyring og hvilken praksis på området som anses tilfredsstillende. Til slutt redegjør vi for innholdet i begrepene internkontroll og risikostyring, og gjennomgår COSOs rammeverk for internkontroll.

2.1 Studiens regnskapsteoretiske fundament

Hensikten med denne delen er å gjennomgå regnskapsteoretiske forhold som vil være av betydning for studien. Dette innebærer en generell gjennomgang av regnskapsloven, årsregnskapet og årsberetningen, samt regnskapets grunnleggende rapporteringskrav. Vi har ikke funnet det hensiktsmessig å redegjøre for alle forhold som påvirker et selskaps finansielle rapportering, fordi en stor del av disse er lite relevant i forhold til studiens problemstilling.

2.1.1 Regnskapsloven (rskl)

Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) av 17. juli 1998 trådte i kraft 1. januar 1999, og er den viktigste rettskilden ved utarbeidelse av årsregnskapet. Loven er utformet som en rammelov, som betyr at loven fastslår rammer og prinsipper for regnskapsrapporteringen. Regnskapsloven bygger på et sett lovforarbeider som gir supplerende informasjon knyttet til innholdet i og fortolkningen av de ulike bestemmelsene. NOU 1995: 30 og Ot.prp nr. 42 (1997-1998) er eksempler på slike forarbeider. Regnskapsloven § 3-3b om redegjørelse om foretaksstyring ble tilføyd ved lov 25. juni 2010 nr. 33 og gjort gjeldende fra og med 1. juli 2010.

Finansdepartementet har det administrative ansvaret for regnskapsloven. Dette innebærer at departementet har myndighet til å foreslå lovendringer, gi dispensasjoner og fastsette

forskrifter i medhold av loven. Det er også departementet som er ansvarlig for lovens fortolkninger. Under Finansdepartementet ligger Finanstilsynet, som blant annet fungerer som et kontrollorgan for børsnoterte foretak som avlegger årsregnskaper i samsvar med norsk og internasjonalt regnskapsregelverk (Huneide et al., 2012).

Etter EØS-avtalen må EUs selskapsrettsdirektiver gjennomføres i norsk rett. Dette er for eksempel tilfelle gjennom vedtaket av regnskapsloven i 1998 og innføringen av rskl. § 3-3b. Dette innebærer også at en ved tvil om regnskapslovens fortolkning, vektlegger en naturlig fortolkning fra EF-retten (Huneide et al., 2012).

2.1.2 Årsregnskap og årsberetning

Regnskapspliktige skal for hvert regnskapsår utarbeide årsregnskap og årsberetning i samsvar med regnskapslovens bestemmelser, jf. rskl. § 3-1. Årsregnskapet består av resultatregnskap, balanse, kontantstrømoppstilling og noter. Ifølge verdipapirhandelloven (vphl.) § 5-5 første ledd skal børsnoterte foretak hvert år offentliggjøre et revidert årsregnskap og årsberetning. Disse utgjør en viktig del av informasjonen interessentene får om selskapet, jf. Norsk RegnskapsStandard 16 Årsberetning (NRS 16).

Årsregnskapet formidler økonomisk informasjon om selskapets virksomhet, og er *“et system for innsamling, måling og rapportering av økonomisk informasjon fra en økonomisk enhet til brukerne”* (Kristoffersen, 2005, s. 21). Regnskapets formål er å gi brukerne relevant og pålitelig informasjon om selskapets økonomiske resultat, finansielle stilling og utvikling (Huneide et al., 2012). På denne måten bidrar regnskapet til å motvirke informasjonsasymmetri mellom regnskapsbruker og regnskapsprodusent. Slik asymmetri oppstår når en interessegruppe sitter med bedre informasjon enn en annen, og kan by på problemer dersom for eksempel selskapets eiere og ledere har motstridende interesser (Stenheim & Blakstad, 2007).

I følge rskl. § 3-2a skal årsregnskapet gi *“et rettvise bilde av den regnskapspliktiges og konsernets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat”*. Kravet om et rettvise bilde kan sees på som et overordnet kvalitativt rapporteringskrav, og representerer et minimumskrav til regnskapets innhold. Begrepet *rettvise bilde* er oversatt fra direktiv 78/660/EØFs (regnskapsdirektivet) *“true and fair view”*, og betyr et sannferdig og korrekt

bilde. Begrepet er ikke klart definert i norsk lovgivning, men det vises i Ot.prp. nr. 89 (2003-2004) til en beskrivelse fra det danske Regnskabsrådets rapport om Revision af Årsregnskapsloven, marts 1999, s. 39, hvor det heter at: “*Et retvisende bilde kan beskrives som et brukerorientert begreb. Det er overordnet det regelsæt, som følger af ÅRL og af god regnskabsskik. (...) Kravet om et retvisende bilde kræver derfor, at virksomheden undersøger, om årsregnskabets forventede brugergrupper får opfyldt deres informationsbehov med hensyn til virksomhedens økonomiske forhold*”. Hensikten med å presisere at årsregnskapet skal gi et retvisende bilde som et overordnet krav til regnskapets innhold, er å tydeliggjøre ansvaret for å gi korrekt og tilstrekkelig informasjon til interessentene (Ot.prp. nr. 89, 2003-2004).

Årsberetningen er en redegjørelse styret og daglig leder er pliktig å gi sammen med årsregnskapet, jf. rskl. § 3-1. Redegjørelsen skal presentere og analysere foretakets utvikling, herunder faktorene som har påvirkning på resultatet og den finansielle stillingen for øvrig (NRS 16). Etter NRS 16 pkt. 2 er årsberetningen av kvalitativ art og ment å utfylle informasjonen som er gitt i årsregnskapet. Langli (2010) påpeker at denne informasjonen er viktig for å gi brukerne et bedre utgangspunkt for å forstå og bedømme den økonomiske utviklingen og finansielle stillingen til et foretak. Minimumskravet til årsberetningen er at den skal omfatte “*en retvisende oversikt over utviklingen og resultatet av den regnskapspliktiges virksomhet og av dens stilling*”, jf. rskl. § 3-3 annet ledd, slik at brukerne vil være i stand til å bedømme selskapets finansielle stilling korrekt. *Retvisende oversikt* er oversatt fra “*fair review*” i regnskapsdirektivet, men hverken lovteksten eller lovens forarbeider spesifiserer begrepet innhold ytterligere. En kan tolke det som at årsberetningen skal gi *en utfyllende redegjørelse for årsregnskapet* slik ordlyden var før regnskapsloven ble endret i 2004 [2].

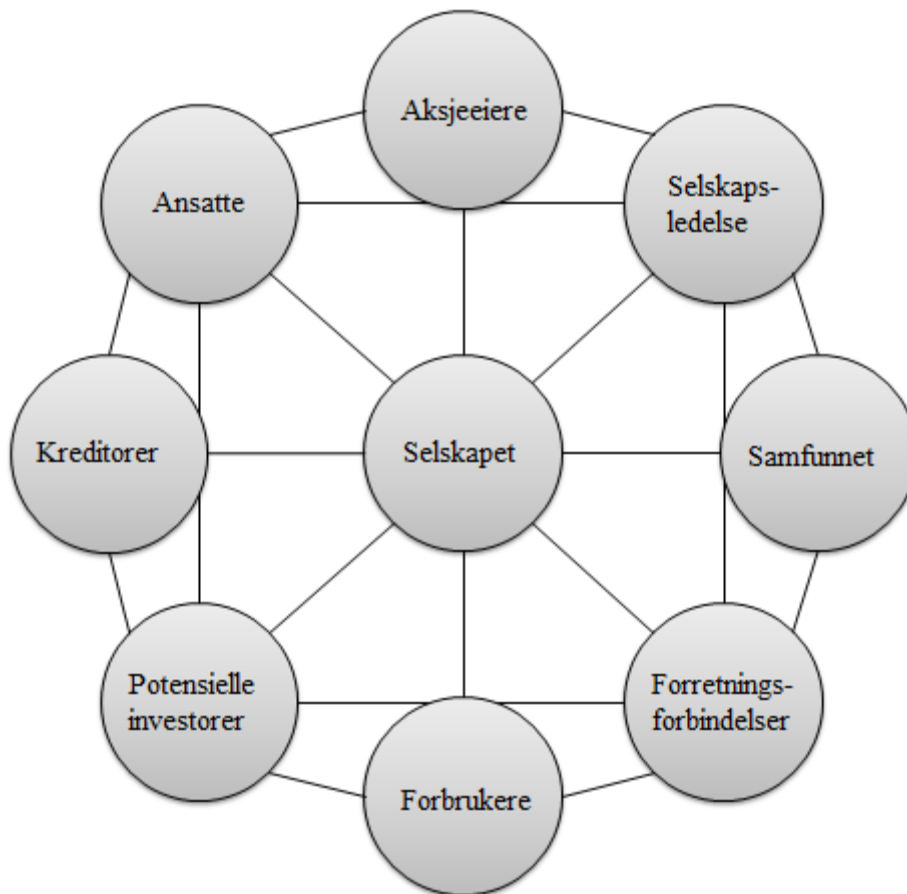
Kravet til årsregnskapets retvisende bilde og årsberetningens retvisende oversikt henger sammen med de grunnleggende kvalitetskravene, som sier at regnskapets innhold skal være relevant og pålitelig. Vi går nærmere inn på regnskapsrapporteringens kvalitetskrav i underavsnitt 2.1.4. Det følger av NRS 16 at årsregnskapet og årsberetningen skal utgjøre egne, selvstendige informasjonskilder. Dette betyr at kravene loven stiller til opplysninger i årsberetningen, ikke kan oppfylles gjennom at selskapet i stedet gir tilsvarende opplysninger utelukkende i årsregnskapet, og motsatt. Informasjonen som gis må ikke være motstridende, og selskapet må være konsistent i sin behandling av tilsvarende forhold i årsregnskapet og årsberetningen.

2.1.3 Brukere av årsregnskapet

Regnskapet er ment å gi selskapets interessenter informasjon om den økonomiske utviklingen og finansielle stillingen til selskapet, slik at brukerne får muligheten til å foreta bedre økonomiske beslutninger (Langli, 2010). På bakgrunn av dette er det viktig at informasjonen som formidles i regnskapet tilfredsstillende brukernes informasjonsbehov. I ethvert allmennaksjeselskap finnes en rekke interessenter, alle med en form for interesse i selskapets drift.

Det skilles hovedsakelig mellom to ulike typer interessegrupper, eksterne interessenter (utsidere) og interne interessenter (innsidere). De eksterne interessentene har ikke like stor innsikt i selskapet som de interne, og mottar i all hovedsak informasjon om selskapet gjennom årsregnskapet og årsberetningen. Årsregnskapet skal gi de eksterne interessentene et godt grunnlag for å fatte rasjonelle beslutninger, som vil fremme verdiskapingen i samfunnet (Langli, 2010). Blant de eksterne interessentene er kreditorer, potensielle nye eiere, kunder og leverandører, skatte- og avgiftsmyndigheter og allmennheten. I motsetning til de eksterne interessentene, mottar interne interessenter både hyppigere og i mye større grad detaljert informasjon. Dette er nødvendig ettersom de interne interessentene må fatte andre typer beslutninger enn de eksterne (Huneide et al., 2012). Selskapets interne interessenter er ifølge Huneide et al. (2012) selskapets ledelse, eiere, styret og de ansatte. Flere av selskapets eiere får bare informasjon om selskapet en gang i året, på linje med de eksterne interessegruppene. Det kan derfor diskuteres om eierne kanskje heller bør anses som eksterne interessenter i forhold til selskapets drift.

Ifølge Huneide et al. (2012) er det eiere og kreditorer som er regnskapets primære interessegrupper. Lovforarbeidene peker imidlertid på at det i økende grad er blitt satt fokus på at også interessenter utover denne tradisjonelle, snevre interessentkretsen må tas hensyn til (NOU 2008: 16). Det er viktig å være klar over at også innad i de ulike gruppene vil det kunne foreligge varierende interesser. For eksempel vil det være rimelig å anta at kreditorene ønsker best mulig sikkerhet for egne fordringer. Det vil også kunne foreligge konkurranseforhold blant ulike forretningsforbindelser (Lund, 2004). Figur 1 gir en oversikt over noen av interessegruppene som typisk finnes i et allmennaksjeselskap, men dekker ikke nødvendigvis alle interessentene et allmennaksjeselskap kan ha.

Figur 1: Interessentene til et allmennaksjeselskap (Lund, 2004, s. 481)

Selskapenes interessegrupper vil ha ulike interesse i form av ulike krav og forventninger til et foretak, og også ulike behov for informasjon. Likevel er behovet for internkontroll et behov alle interessentene har til felles, og de vil være avhengige av at selskapet har god internkontroll. Dette fordi god internkontroll vil sørge for tilfredsstillende forvaltning av selskapet, og en pålitelig rapportering (Moen & Havstein, 2009), noe som kan være betryggende og til hjelp for interessentene når de skal foreta sine beslutninger.

2.1.4 Grunnleggende regnskapsmessige rapporteringskrav

Kvalitetskravene som stilles til årsregnskapet skal være med på å sikre at regnskapets mål tilfredsstilles. Ifølge lovforarbeidene og evalueringen av regnskapsloven i NOU 2003: 13, er det innlysende at disse kvalitetskravene også er ment å gjelde informasjonen i selskapets årsberetning. I henhold til International Accounting Standards Board (IASB) sitt konseptuelle rammeverk stilles det krav om relevans og pålitelighet til informasjonen i årsregnskapet, jf. rammens QC 5-18. For børsnoterte selskaper som må bruke IFRS, fremgår disse eksplisitt gjennom kildehierarkiet i IAS 8.10 og 8.11b (Huneide et al., 2012).

Pålitelighet og relevans

Med *pålitelighet* forstås i denne sammenheng at regnskapet bygger på prinsipper som forsikrer brukernes tillit til informasjonen i regnskapet. Huneide et al. (2012) forklarer at dette vil være tilfelle når informasjonen er fullstendig, nøytral og uten vesentlige feil. Pålitelighet kjennetegnes ved at informasjonen kan sies å være nøytral, objektiv og verifiserbar.

Kravet til *relevans* innebærer at all informasjon som anses relevant skal tas med i årsregnskapet. Ved utarbeidelse av regnskapet må en derfor benytte regnskapsprinsipper og inkludere informasjon som gjør brukerne i stand til å vurdere selskapets tidligere, nåværende og fremtidige situasjon/hendelser på en korrekt måte (Huneide et al., 2012). Den relevante informasjonen må tilfredsstillende visse minstekrav til pålitelighet og kan sies å ha både prediksjonsverdi og tilbakemeldingsverdi. Prediksjonsverdi betyr at informasjonen i regnskapet gjør brukeren i bedre stand til å anslå framtidige hendelser, for eksempel i forhold til utviklingen i aksjekurs. All informasjon som vil kunne påvirke interessentenes vurderinger og beslutninger vil ha relevans.

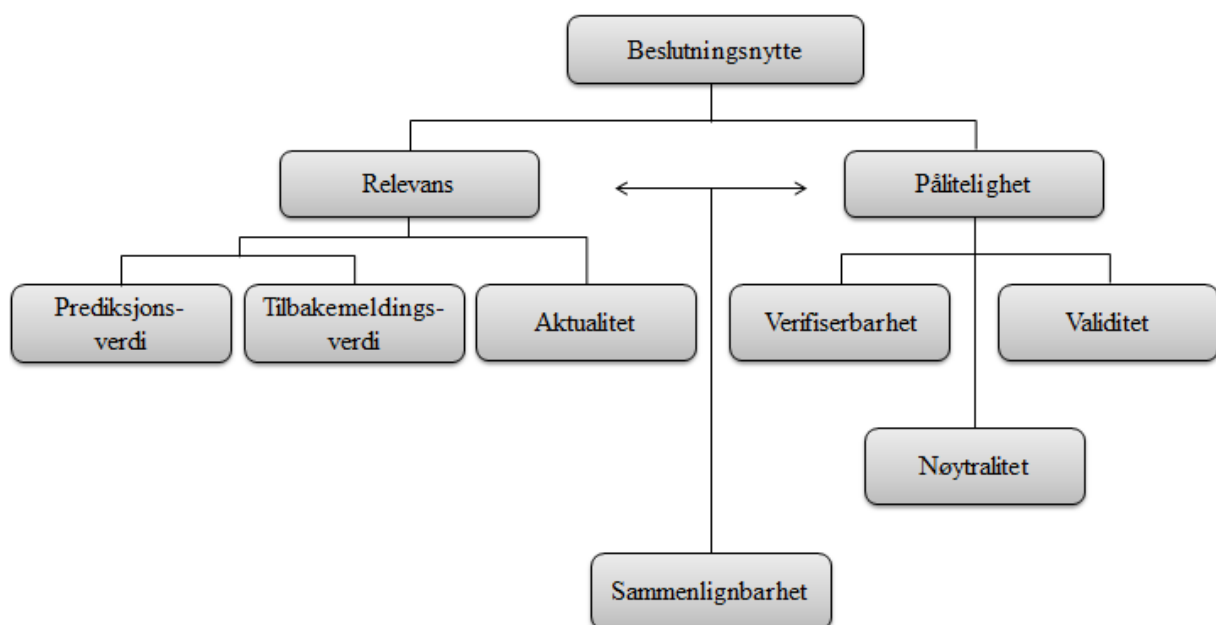
Ettersom informasjonen i regnskapet skal være både relevant og pålitelig, vil det i noen tilfeller være nødvendig å foreta en avveining mellom disse to kvalitetskravene (Kvifte, 2004). Med dette menes at gjennom å inkludere informasjon som øker regnskapets relevans, vil påliteligheten kunne reduseres, og vice versa. Det er derfor viktig at regnskapsprodusentene ser kvalitetskravene i sammenheng og er i stand til å vurdere de opp mot hverandre. I forarbeidene til regnskapsloven uttales følgende:

“Når historisk kost modellen fortsatt står så sterkt i praksis, skyldes det at de transaksjonsbaserte målingene oppfattes som mer pålitelige enn estimerte usikre verdier. En interessant utvikling er likevel partiell anvendelse av markedsverdier for grupper av finansielle instrumenter. I forhold til de generelle kvalitetskravene om relevans og pålitelighet kan partiell anvendelse av markedsverdier i en historisk kost modell begrunnes med at relevansen av markedsverdier er langt mer framtrædende for finansielle instrumenter enn for eiendeler som er innsatsfaktor i en inntekstgenererende prosess. Hvis det eksisterer effektive markeder for instrumentene, vil også kravet til pålitelige verdier være tilfredsstillende.” (NOU 1995: 30, s. 27)

Konsistens og sammenlignbarhet

Det fremgår av rskl. § 4-4 at “Årsregnskapet skal utarbeides etter ensartede prinsipper, som skal anvendes konsistent over tid”. Det foreligger med andre ord et krav til konsistens og sammenlignbarhet i tillegg til relevans og pålitelighet. Kravet skal sikre at regnskapsbrukerne har mulighet til å sammenligne selskapets økonomiske situasjon for flere år, samt vurdere denne i forhold til andre foretak. Det er med andre ord viktig at informasjonen i regnskapet er konsistent og sammenlignbar for i det hele tatt å kunne være et grunnlag for å kontrollere, analysere og vurdere selskapets finansielle rapportering.

Sammenhengen mellom begrepene er illustrert i figur 2:

Figur 2: Kvalitetskrav (FASB 1980.15)

Forståelighet

En annen viktig egenskap er at regnskapet er lett forståelig og tilgjengelig for brukerne. Dette innebærer at informasjonen presenteres på en god og oversiktlig måte, og at språket er tilpasset et rimelig kunnskapsnivå om økonomiske aktiviteter og regnskapsavleggelse. Selv om noe informasjon kan være vanskelig å forstå for enkelte brukergrupper, bør den inkluderes i regnskapet dersom den kan være nyttig for andre (Huneide et al., 2012).

2.2 Regnskapsloven § 3-3b

Kravet til å redegjøre for foretaksstyring er hjemlet i rskl. § 3-3b som ble tilføyd ved lov 25. juni 2010 nr. 33. Paragrafen lyder som følger:

“§ 3-3b. Redegjørelse om foretaksstyring

Regnskapspliktige som er utstedere med Norge som hjemstat etter verdipapirhandelloven § 5-4 og med verdipapirer notert på regulert marked, skal i årsberetningen eller i dokument det er henvist til i årsberetningen, redegjøre for sine prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring. Plikten til å redegjøre for foretaksstyring gjelder tilsvarende for allmennaksjeselskaper hvis aksjer bare er notert på en autorisert markeds plass utenfor EØS-området.

Redegjørelsen for prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring etter første ledd skal minst inneholde følgende opplysninger:

- 1. en angivelse av anbefalinger og regelverk om foretaksstyring som foretaket er omfattet av eller for øvrig velger å følge,*
- 2. opplysninger om hvor anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1 er offentlig tilgjengelige,*
- 3. en begrunnelse for eventuelle avvik fra anbefalinger og regelverk som nevnt i nr. 1,*
- 4. en beskrivelse av hovedelementene i foretakets, og for regnskapspliktige som utarbeider konsernregnskap eventuelt også konsernets, systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen, (vår utheving)*
- 5. vedtektsbestemmelser som helt eller delvis utvider eller fraviker bestemmelser i allmennaksjeloven kapittel 5,*
- 6. sammensetningen til styre, bedriftsforsamling, representantskap og kontrollkomité; eventuelle arbeidsutvalg for disse organene, samt en beskrivelse av hovedelementene i gjeldende instruksjer og retningslinjer for organenes og eventuelle utvalgs arbeid,*
- 7. vedtektsbestemmelser som regulerer oppnevning og utskifting av styremedlemmer,*
- 8. vedtektsbestemmelser og fullmakter som gir styret adgang til å beslutte at foretaket skal kjøpe tilbake eller utstede egne aksjer eller egenkapitalbevis.*

Annet ledd nr. 1, 2, 3, 5 og 6 gjelder ikke for regnskapspliktige som ikke har utstedt aksjer eller egenkapitalbevis som er notert på et regulert marked eller på en multilateral handelsfasilitet, jf. verdipapirhandelloven § 2-3 fjerde ledd.”

2.2.1 Bakgrunn og formål med lovendringen

Paragraf 3-3b er en følge av EØS-forpliktelser som svarer til endringsdirektivet. Direktivet vedtar innføring av en ny artikkel 46a i regnskapsdirektivet og ny bokstav f) i artikkel 36 nr. 2 i direktiv 83/349/EØF (konsernregnskapsdirektivet), jf. artikkel 1 nr. 7 og artikkel nr. 2. Det er nettopp disse som ligger til grunn for bestemmelsene i rskl. § 3-3b. Direktivets krav bygger i stor grad på anbefalinger fra Wintergruppens arbeid med å etablere et regulatorisk rammeverk for foretaksstyring i Europa. Ifølge lovforarbeidene kan opplysningskravet etter rskl. § 3-3b ikke sammenlignes med kravene etter SOX i USA. De norske bestemmelsene er utelukkende et krav om opplysninger og innebærer ikke et ansvar tilsvarende det som følger av SOX.

Gjennom å lovfeste bestemmelsen ønsket lovgiver å øke fokuset på god foretaksstyring og skape større åpenhet blant selskapets ledelse og styre. Formålet er å gi regnskapsbrukerne et grunnlag for økt tillit til finansiell rapportering og mer aktivt eierskap, gjennom å etablere gode og hensiktsmessige rammebetingelser for foretaksstyring. Forslaget er med andre ord også ment å ivareta forhold utover formålet om å motvirke manipulering av finansiell informasjon. Det påpekes imidlertid av utvalget at tiltak som vil kunne bidra til å tilrettelegge for forsvarlig foretaksstyring, til en viss grad vil kunne bidra til å motvirke finansielle misligheter (NOU 2008: 16).

Wintergruppen peker på et vesentlig problem knyttet til å aktivisere eierengasjement i foretak med spredt eierskap og mange mindre eiere. Fenomenet omtales som *rasjonell apati* og kan forklares som en type adferd hvor eiere selger sin eierandel når de ikke er enig i foretaksstyringen, fremfor aktivt å engasjere seg for å forbedre den [3]. En av de viktigste årsakene til å kreve at det skal redegjøres for foretaksstyring, er nettopp at det vil kunne være med på å motvirke problemet med *rasjonell apati* (NOU 2008: 16).

Før lovendringen var redegjørelsen om foretaksstyring regulert gjennom en anbefaling fra NUES og Oslo Børs egne regler for aksjeutstedere, jf. Løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper kapittel 7, med hjemmel i børsloven § 24. Det er nettopp reglene fra NUES som nå har blitt et lovkrav, i tillegg til at rskl. § 3-3b stiller noen ytterligere krav. De opplysningskravene som fremgår eksplisitt av rskl. § 3-3b er strengere enn de som følger av anbefalingen fra NUES, ettersom selskapet alltid må gi de opplysningene som kreves av loven. Opplysningene som ikke kreves spesifikt gjennom lovteksten, men som bør gis i

henhold til anbefalingen fra NUES, kan fravikes gjennom et såkalt *følg eller forklar*-prinsipp. Dette prinsippet gjelder imidlertid ikke kravene til opplysninger gitt eksplisitt i § 3-3b. Vi går nærmere inn på hva dette prinsippet innebærer i underavsnitt 2.3.1.

I etterkant av innføringen av lovkravet har NUES gjort enkelte endringer/presiseringer i anbefalingen, slik at denne stemmer overens med bestemmelsen i regnskapsloven. Endringene innebærer for det første en samordning av publiseringsmåten for redegjørelsen. Etter den opprinnelige anbefalingen fra NUES skal redegjørelsen tas inn som en del av årsrapporten. Dette er nå endret til å samsvare med regnskapslovens krav, og innebærer at redegjørelsen tas inn i årsberetningen eller gis i dokument det er henvist til i årsberetningen. For det andre er det tatt inn i anbefalingen en presisering av hvordan det skal redegjøres for avvik fra anbefalingen. Til sist er det også vedtatt mindre justeringer i kommentarer og fotnoter til anbefalingens punkt 8 og 9, slik at disse nå er tilpasset regelendringer som har inntruffet siden revisjonen i 2010 [4]. Vi vil gå nærmere inn på anbefalingen fra NUES i avsnitt 2.3.

2.2.2 Innholdet i rskl. § 3-3b

Bestemmelsens første ledd første punktum slår fast at foretaket i årsberetningen eller i dokument henvist til i årsberetningen, skal redegjøre for sine prinsipper og sin praksis vedrørende foretaksstyring. Etter lovforarbeidene må med *dokument* her også forstås at redegjørelsen kan gis i elektronisk format, for eksempel på selskapets egen nettside. Det forklares videre at med ordet *børs* i annet punktum menes autoriserte markeder utenfor EØS-området, som ikke faller inn under direktiv 2004/39/EFs definisjon av regulerte markeder.

Annet ledd nr. 1-8 lister kravene til opplysninger som etter loven skal inngå i foretakets redegjørelse for foretaksstyring. Opplysningskrav nr. 1-3 er en gjengivelse av kravene i NUES-anbefalingen, mens opplysningskravene i nr. 4-8 er nye som følge av lovfesting. Vår studie tar hovedsakelig for seg kravet i bestemmelsens nr. 4.

Foretaket er i henhold til nr. 4 pliktig til å gi en beskrivelse av hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen. Vi tolker ordlyden slik at det ikke stilles krav til detaljoplysninger, jf. "*hovedelementene*". Lovgiver mener at foretakene skal tilpasse beskrivelsen til den konkrete situasjonen og

karakteristika, og gjenspeile faktiske forhold. Som karakteristika nevnes til eksempel størrelse, kompleksitet og struktur (NOU 2008: 16).

Hovedelementene omfatter særlig de styringsredskapene foretaket benytter seg av i regnskapsrapporteringsprosessen. Dette inkluderer for eksempel retningslinjer, instruksjoner og andre prosedyrer fastsatt av styret i forbindelse med deres selskapsrettslige plikter etter allmennaksjeloven (asal.) § 6-12. Beskrivelsen må derfor inkludere en overordnet oversikt over disse retningslinjene, samt andre formaliserte veiledninger, prinsipper, rutiner, anbefalinger eller lignende som aktuelle enheter bruker i kontrollen av regnskapsrapporteringsprosessen. Lovforarbeidene poengterer at det vesentlige her er at foretaket opplyser om vedtatte og/eller faktiske tilnærminger til internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen, ikke hva bedriften har valgt å kalle styringsredskapene (NOU 2008: 16).

Et ytterligere hovedelement i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen, vil være hvordan arbeidet med kontrolloppgavene er fordelt på de forskjellige enhetene i selskapet. Dette innebærer at foretak som delegerer noe av kontrollarbeidet til for eksempel en internrevisjonsgruppe, et revisjonsutvalg eller lignende, må opplyse om dette i redegjørelsen. Det viktige i forhold til arbeidsfordelingen er at redegjørelsen inneholder en presis nok beskrivelse til at regnskapsbrukerne forstår organiseringen av foretakets internkontroll og risikostyring på området (NOU 2008: 16).

I følge lovforarbeidene skiller opplysningskravet etter dette punktet seg fra krav etter rskl. § 3-3a og vphl. § 5-5 annet ledd nr. 3 bokstav b, ved at det kun er de sider ved internkontrollen og risikostyringen som angår regnskapsrapporteringsprosessen det kreves opplyst om. Med *regnskapsrapporteringsprosessen* menes selve avleggelsen og foretakets samlede aktiviteter knyttet til regnskapsbehandlingen som leder opp til avleggelsen av årsregnskapet. Selv om internkontroll- og risikostyringssystemer ofte vil være helhetlige og ikke håndterer regnskapsrapporteringsprosessen spesifikt, vil det ikke være tilstrekkelig å gi generelle opplysninger om slike systemer uten at det fremgår hvordan disse er knyttet til regnskapsrapporteringen. Det kreves med andre ord ikke opplysninger om selve regnskapsbehandlingen, men hovedelementene knyttet til kontroller for å forsikre seg om at behandlingen utføres på en forsvarlig måte. Dette innebærer at foretaket må opplyse om

hvordan styret og ledelsen går frem for løpende å identifisere og kontrollere risiko for feil i regnskapet, og internkontrollsystemer som skal avdekke og korrigere for disse.

For foretak som benytter seg av COSO-rapportens rammeverk for internkontroll, eller et annet formalisert rammeverk for internkontroll og risikostyring, vil det være rammeverkets hovedelementer som utgjør hovedelementene i foretakets internkontroll- og risikostyringssystem. Under dette punktet vil en i et slikt tilfelle beskrive på hvilken måte rammeverket er innrettet for å kontrollere regnskapsrapporteringsprosessen. Vi går nærmere inn på innholdet i COSO-rammeverket i underavsnitt 2.4.3.

Ved lov 19. april 2013 nr. 15 er det vedtatt endringer i rskl. § 3-3b. Endringene trår i kraft 1. juni 2013, og tilføyer paragrafen et fjerde ledd hvor departementet *“gis hjemmel til å gi nærmere regler om avleggelse og oppdatering av opplysninger i redegjørelsen for foretaksstyring, herunder også om revisors plikter i forbindelse med opplysningene i redegjørelsen.”* (Prop 48 L, s. 41).

2.2.3 Styrets ansvar for redegjørelsen

I følge asal. §§ 6-12 og 6-13 er det styret som er ansvarlig for forvaltningen av selskapet og som skal føre tilsyn med daglig ledelse og selskapets virksomhet for øvrig. Forvaltningen er en plikt for styret og kan ikke som helhet tas fra styret av for eksempel generalforsamlingen. Plikten innebærer at styret har rett til å forvalte selskapet alene, med unntak for beslutninger som i henhold til lov er lagt til andre organer, men er ment som en plikt til å lede forvaltningen - ikke utføre den selv (Andenæs, 2006). Dette forvaltnings- og tilsynsansvaret omfatter naturligvis også selskapets redegjørelse for foretaksstyring.

Lovgiver har tatt utgangspunkt i endringsdirektivet hvor det er bestemt at hvert enkelt styremedlem står ansvarlig for redegjørelsen om foretaksstyring, på lik linje med ansvaret de har for årsberetningens ytterligere innhold etter rskl. § 3-5. Dette gjelder også dersom redegjørelsen er gitt i dokument henvist til i årsberetningen, jf. § 3-5 tredje ledd.

Styrets ansvar for redegjørelsen etter rskl. § 3-5 går ut på at styremedlemmene plikter å påse at selskapet gir opplysninger i samsvar med kravene i rskl. § 3-3b. De vil også stå ansvarlig for at det er samsvar mellom opplysningene som gis i redegjørelsen og selskapets faktiske

prinsipper for foretaksstyring. I følge lovforarbeidene innebærer ikke innføringen av rskl. § 3-3b en utvidelse av styrets opprinnelige ansvar for selskapets foretaksstyring. Dette betyr at en i redegjørelsen rent teoretisk kan si at foretaket ikke har etablert foretaksstyringssystemer som oppfyller lovens krav. I praksis vil nok ikke en slik redegjørelse finne sted, da dette kan bety at styret ikke har oppfylt sitt ansvar etter asal. §§ 6-12 og 6-13.

Det er viktig at et foretak er i stand til å underbygge opplysningene de gir. Dersom foretaket opplyser om at det er implementert systemer for internkontroll og risikostyring, vil dette kunne medføre ansvar for styret dersom det senere skulle vise seg at systemene ikke var implementert eller var utilstrekkelige. Det vil her være uten betydning at styret har opplyst om at de ikke har fått dette dokumentert (NOU 2008: 16).

Etter lovforarbeidene er ikke styret ansvarlig for at det i foretak med uformell og lite dokumentert internkontroll, etableres mer formaliserte retningslinjer og rutiner. Dette kreves heller ikke gjennomført etter opplysningskravet i rskl. § 3-3b. Det påpekes imidlertid at styret vil kunne føle et økt behov for å verifisere at opplysningene som gis i redegjørelsen er korrekte. Et slikt behov kan derfor føre til at styret likevel bidrar til at retningslinjer og rutiner for risikostyring og internkontroll innføres (NOU 2008: 16).

Kravet i regnskapsloven til å gi en redegjørelse for foretaksstyring er utelukkende et opplysningskrav, og kan av den grunn ikke sammenlignes med de krav som stilles etter SOX. Kravene som følger av SOX innebærer blant annet at styret, ved signatur, må bekrefte at internkontrollen både er vurdert og har fungert i rapporteringsperioden. Noe tilsvarende plikt/ansvar foreligger ikke etter rskl. § 3-3b.

2.2.4 Revisors rolle og ekstern revisjon av redegjørelsen

Alle allmennaksjeselskaper som er regnskapspliktige etter rskl. § 1-2 første ledd nr. 2, er også revisjonspliktige. For disse selskapene skal årsrapporten også revideres av en ekstern revisor i henhold til revl. § 2-2 jf. § 2-1 første ledd. Hovedformålet bak revisjonsplikten er å sikre selskapets investorer og andre eiere mot at selskapets midler misbrukes. Det er da hovedsakelig snakk om å ivareta interessen til eksterne investorer. Dette fremkommer også ved at revisjonsplikten primært retter seg mot selskapsformer hvor investorene i større grad er passive (NOU 2008: 12). Et allmennaksjeselskap er et typisk eksempel på et slikt selskap.

Aksjene i allmennaksjeselskaper er som hovedregel fritt omsettelige, uten hinder av samtykke fra selskapets styre eller øvrige aksjonærers forkjøpsrett. I utgangspunktet betyr dette at hvem som helst kan kjøpe en eierandel (aksje) i selskapet.

I følge revl. § 5-1 første ledd annet punktum skal revisor *“vurdere om opplysninger i årsberetningen og i eventuell redegjørelse for foretaksstyring etter regnskapsloven § 3-3 b om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift, og forslag til anvendelse av overskudd eller dekning av tap er i samsvar med lov og forskrifter, og om opplysningene er konsistent med årsregnskapet.”*. Årsaken til at lovgiver har valgt å ta inn rskl. § 3-3b spesifikt i lovteksten er for å forsikre seg om at redegjørelsens angivelsesform ikke er avgjørende for om det skal gjennomføres en konsistenssjekk. Dersom dette ikke hadde vært tilfellet ville ikke en redegjørelse gitt i eget dokument nødvendigvis være omfattet av revl. § 5-1 (NOU 2008: 16).

Kravet til konsistenssjekk innebærer at ekstern revisor må gjennomgå selskapets redegjørelse, for så å gi en merknad i de tilfeller hvor selskapets opplysninger etter rskl. § 3-3b ikke stemmer overens med de opplysningene selskapet har gitt i årsregnskapet (Prop. 48 L). Lovgiver har ikke funnet det hensiktsmessig å kreve at redegjørelsen revideres utover denne konsistenssjekken. Årsaken er at det vil kunne lede til usikkerhet mellom styre og revisor i forhold til deres rolle og ansvar, i tillegg til at kravene til foretaksstyring i realiteten ikke medfører noen endring i tilsyns- og forvaltningsansvaret etter selskapslovgivningen (NOU 2008: 16).

2.3 Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse

Den norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse er utarbeidet av NUES, og ble første gang utgitt 4. desember 2004. NUES-anbefalingen stiller krav til opplysninger om foretaksstyring og til foretaksstyringen i seg selv. Den er forankret i både aksje-, regnskaps-, børs- og verdipapirlovgivningen. Bak anbefalingen står ni sentrale og tunge organisasjoner, deriblant Den norske Revisorforening, Aksjonærforeningen i Norge og Næringslivets Hovedorganisasjon (Abrahamsen, 2011).

NUES (2012, s. 6) uttaler at *“formålet med anbefalingen er at selskaper som er notert på regulerte markeder i Norge skal ha eierstyring og selskapsledelse som klargjør rolledeling mellom aksjeeiere, styre og daglig ledelse utover det som følger av lovgivningen”* og at

“anbefalingen skal bidra til å styrke tilliten til selskapene blant aksjeeiere, i kapitalmarkedet og hos interessenter”.

Anbefalingen er først og fremst aktuell for selskaper som etter rskl. § 3-3b skal avgi en redegjørelse for foretaksstyring. Dette gjelder hovedsakelig selskaper med aksjer notert på Oslo Børs eller Oslo Axess. Disse selskapene plikter å avgi en redegjørelse for foretaksstyring i samsvar med NUES-anbefalingen, jf. Oslo Børs Løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper (obfl.) kapittel 7. Dette betyr at selv om rskl. § 3-3b ikke spesifiserer at NUES-anbefalingen må legges til grunn, vil dette være tilfelle som følge av børsens bestemmelser.

Anbefalingen består av 15 punkter, hvor hvert punkt dekker et av anbefalingens hovedtema. De fleste selskapene følger tilsvarende struktur i sin redegjørelse for foretaksstyring etter rskl. § 3-3b. Hvert punkt i anbefalingen består av en innrammet del som utgjør bestemmelsene, og kommentarer som utdyper disse. Det er de innrammede bestemmelsene i anbefalingen selskapene må følge eller forklare hvorfor og hvordan de avviker fra. Bestemmelsene bruker begrepet *bør*, foruten om når anbefalingen gjengir lovkrav. Når dette er tilfelle benyttes ordet *skal* (NUES, 2012). Om forholdet mellom lov og anbefaling på selskapsrettens område uttalte Justisdepartementet følgende (ot.prp. nr. 55, 2005-2006 pkt. 15.5.3 s. 95):

“Departementet vil til dette bemerke at lovgivning og “beste praksis”-normer har ulike funksjoner som utfyller hverandre. Lovgivningens rolle er å sette opp visse minstekrav som skal følges av alle. “Beste praksis”-normer om eierstyring og selskapsledelse har til formål å etablere en spesiell norm, som utfyller eller går lengre enn lovens krav, for anvendelse gjennom en “oppfyll eller forklar”-modell i en mindre krets av selskaper (de børsnoterte). Departementet er enig i at lovgivningen verken kan eller bør erstatte utviklingen av “beste praksis”-normer for børsnoterte selskaper innenfor området eierstyring og selskapsledelse. På den annen side så kan “beste praksis”-normer heller ikke erstatte den rollen som lovgivningen har, når det gjelder å oppstille grunnleggende obligatoriske krav for en bredere krets av selskaper.”

Selv om anbefalingen som utgangspunkt ikke vil være rettslig bindende, må den anses å gi uttrykk for *beste praksis* blant børsnoterte selskaper. Lund (2004) påpeker at en slik anbefaling vil ha relevans og vekt tilsvarende etablert praksis, hvor den rettskildemessige vekten avhenger av om selskapene etterlever anbefalingens prinsipper. Mangelfull eller

fullstendig unnlattelse av redegjørelsen vil dessuten være en overtredelse av børsens egne regler jf. obfl. kapittel 7, som i verste fall kan bety at selskapet strykes fra Oslo Børs jf. obfl. punkt 15.1.

2.3.1 Følg eller forklar-prinsippet

NUES-anbefalingen bygger som tidligere nevnt på et såkalt følg eller forklar-prinsipp. Prinsippet går i denne sammenheng ut på at selskaper som omfattes av anbefalingen må forholde seg til anbefalingen, enten gjennom å følge den, eller ved å forklare hvorfor den fravikes og hvordan man i stedet har innrettet seg. Følg eller forklar-prinsippet i anbefalingen går følgelig lengre enn det som følger av rskl. § 3-3b annet ledd nr. 3, hvor det kun stilles krav til en begrunnelse for eventuelle avvik fra anbefaling og ikke en forklaring for hvordan man har innrettet seg.

Formålet med prinsippet er å skape gjennomsiktighet og gi investorene informasjon om selskapet. Dette skal fremme god virksomhetsledelse på en mer fleksibel måte enn hva som er hensiktsmessig gjennom lovgivning (Krag-Schwarz, 2007). Hensikten er å gi selskapene en mulighet til å fravike deler av anbefalingen de mener ikke passer dem. For å ivareta formålet bak prinsippet er det derfor viktig at selskapet gir en god forklaring på hvorfor og hvordan de har valgt å avvike fra anbefalingen.

Et av prinsippets formål er som nevnt å gi investorene viktig informasjon om selskapet. Krag-Schwarz (2007) påpeker at dersom et selskap kun opplyser om at de følger anbefalingen uten å si noe om hvordan den følges, vil ikke investorene være i stand til faktisk å vite om anbefalingen følges uten å undersøke dette selv. Dette betyr at informasjonsverdien for investorene vil avhenge av hvor god redegjørelsen er. NUES-anbefalingen gir gode retningslinjer for hva hvert punkt bør inneholde. Redegjørelser som forholder seg til anbefalingen skal dermed kunne være av god informativ verdi for selskapets interessenter.

2.4 Foretaksstyring (Corporate Governance)

Corporate governance ble introdusert som begrep av Adam Smith allerede før år 1750. Smith så at mangel på kontrollmekanismer kunne føre til dårlig forvaltning av virksomheter, likegyldighet og selvberikelse. Likevel ble ikke interessen for corporate governance vekket ordentlig før store kollapser som Enron, WorldCom og Finance Credit rystet verden.

Finanskrisen høsten 2008 viste igjen hvor viktig det er med god risikostyring, kvalitetsmessig rapportering, ansvarlighet, åpenhet og integritet. Dette førte til at corporate governance ble ytterligere aktualisert, da også den interne så vel som den eksterne foretaksstyringen (Abrahamsen, 2011; NOU 2008: 16).

Begrepet corporate governance har ingen entydig definisjon, hverken på norsk eller engelsk. På norsk kan corporate governance oversettes til eierstyring og selskapsledelse, eller foretaksstyring, og handler om å skape verdier, virksomhetsstyring og ansvarlig forvaltning. Internasjonalt er OECDs definisjon som ble publisert i 1999 mye brukt, og oppfattes kanskje også i dag som den beste (Abrahamsen, 2011):

“Corporate governance involves a set of relationships between a company’s management, its board, its shareholders and other stakeholders. Corporate governance also... (and)... provides the structure through which the objectives of the company are set, and the means of attaining those objectives and monitoring performance are determined” (OECD, 2004, s. 11).

Oslo Børs beskriver begrepet på følgende måte:

“Eierstyring og selskapsledelse (corporate governance) dreier seg i stor grad om mekanismene i triangelet mellom eierne, styret og ledelsen i et selskap. Corporate governance handler også om forholdet til andre enn eiere, som ansatte, kreditorer, lokalsamfunn og andre som selskapene har sitt forhold til.” [5]

Definisjonen tilsier at foretaksstyring går på samspillet og samhörigheten mellom selskapets eiere, styre og ledelse, men også de øvrige interessentene og deres interesse i virksomheten. Det handler med andre ord om å fatte riktige beslutninger for en rekke ulike interessenter.

God foretaksstyring øker sannsynligheten for å tiltrekke seg investorer, skaper tillit til selskapet og er med på å bygge levedyktige finansielle og strategiske virksomheter. Dette er med på å forsterke eiernes verdiutvikling og er viktig for å generere størst mulig verdiskaping for selskapets interessenter (Abrahamsen, 2011). Siden børsnoterte selskaper forvalter mye av kapitalen i samfunnet og står for en stor del av verdiskapingen, er det spesielt viktig at disse selskapene styres og ledes på en betryggende måte (NUES, 2012). Foretaksstyringen kan bare

bli så god som de som utfører den i praksis, og kan derfor i like stor grad sies å være et sosialt fenomen som det er en systematisk prosess (Abrahamsen, 2011).

Utgangspunktet og rammene for norsk foretaksstyring er relevant selskapslovgivning, og da hovedsakelig bestemmelsene i aksje- og allmennaksjeloven som regulerer selskapsorganene og deres ansvar og oppgaver. Det er styret som er ansvarlig for å påse at selskapet har god foretaksstyring, og de mest sentrale lovbestemmelsene er i den forbindelse forvaltningsansvaret i asal. § 6-12 og tilsynsansvaret i asal. § 6-13. I følge § 6-12 skal styret sørge for at virksomheten er forsvarlig organisert, fastsette planer og budsjetter, holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og påse at selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Etter § 6-13 skal styret føre tilsyn med daglig ledelse og den øvrige virksomheten (NOU 2008:16). Utover loven gir NUES, som nevnt, i sin anbefaling bestemmelser og veiledninger av mer omfattende art.

2.4.1 Hva kjennetegner god foretaksstyring?

Lovgiver har ved implementeringen av rskl. § 3-3b valgt å overlate etableringen av god praksis til næringslivet selv, fremfor å stille mer konkrete krav i lovteksten. I proposisjon til Stortinget uttalte Finansdepartementet følgende:

“departementet viser til at fastsettelsen av forsvarlige prinsipper og rutiner for god foretaksstyring etter norsk selskapsrettslig tradisjon i stor utstrekning er overlatt til næringslivets, eventuelt regulerte markeders, selvregulering” (Prop. 117 L).

Ettersom lovkravet i liten grad gir veiledning for hva som må anses som tilfredsstillende opplysninger etter regnskapsloven, foreligger det ingen eksakte vilkår som må oppfylles.

Enger et al. (2012) lister opp fire momenter som de av erfaring mener er sentrale i gode redegjørelser. For det første bør foretaket stille opp hovedelementene i den interne kontrollen og risikovurderingen på en strukturert måte, for eksempel gjennom å benytte seg av inndelingen etter COSO-rammeverket som vi tar for oss i underavsnitt 2.3.4. For det andre bør en ta for seg selskapets organisering vedrørende arbeidet med internkontroll og risikostyring. Dette innebærer en omtale av samspillet mellom ulike organer i selskapet, for eksempel mellom styret/revisjonsutvalget og ledelsen og ekstern/intern revisor. En slik omtale

vil være av stor informasjonsverdi for leseren av redegjørelsen. Det tredje momentet innebærer en omtale av på hvilken måte styret/revisjonsutvalget er involvert i regnskapsrapporteringsprosessen. Dette innebærer å opplyse om hvordan disse organene mottar finansiell informasjon fra ledelsen, samt hvordan de engasjerer seg i forhold til regnskapstekniske vurderingsposter. Til sist bør redegjørelsen inneholde en omtale av sentrale elementer knyttet til selskapets prosess med å identifisere risiko og kontrollaktiviteter.

En behøver ikke nødvendigvis å avgi lange og kompliserte redegjørelser for å tilfredsstillere lovens krav. I sin redegjørelse for 2011 omtaler DNB selskapets prosess med å identifisere risiko knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen på følgende måte, som ifølge Enger et al. (2012) vil være tilfredsstillende:

“På vegne av konserndirektør finans identifiserer, vurderer og overvåker konsernansvarlig for finansiell rapportering risiko for feil i konsernets finansielle rapportering i samarbeid med ledere av rapporterende enheter. Risikovurderingen behandles i konsernets revisjonsutvalg.” (DNB, 2011, s. 23)

Lovgiver har, som allerede nevnt, i liten grad valgt å gi detaljerte føringer for hva som forventes av redegjørelsen. En av årsakene til at lovgiver ikke fant det hensiktsmessig med detaljerte føringer er at selskapene som omfattes av bestemmelsen er svært forskjellige i både størrelse og kompleksitet. Det er av den grunn vanskelig å spesifisere et rimelig krav som samtidig vil sikre god foretaksstyring for hvert enkelt selskap. Bamrud & Fosen (2011, s. 28) uttaler følgende:

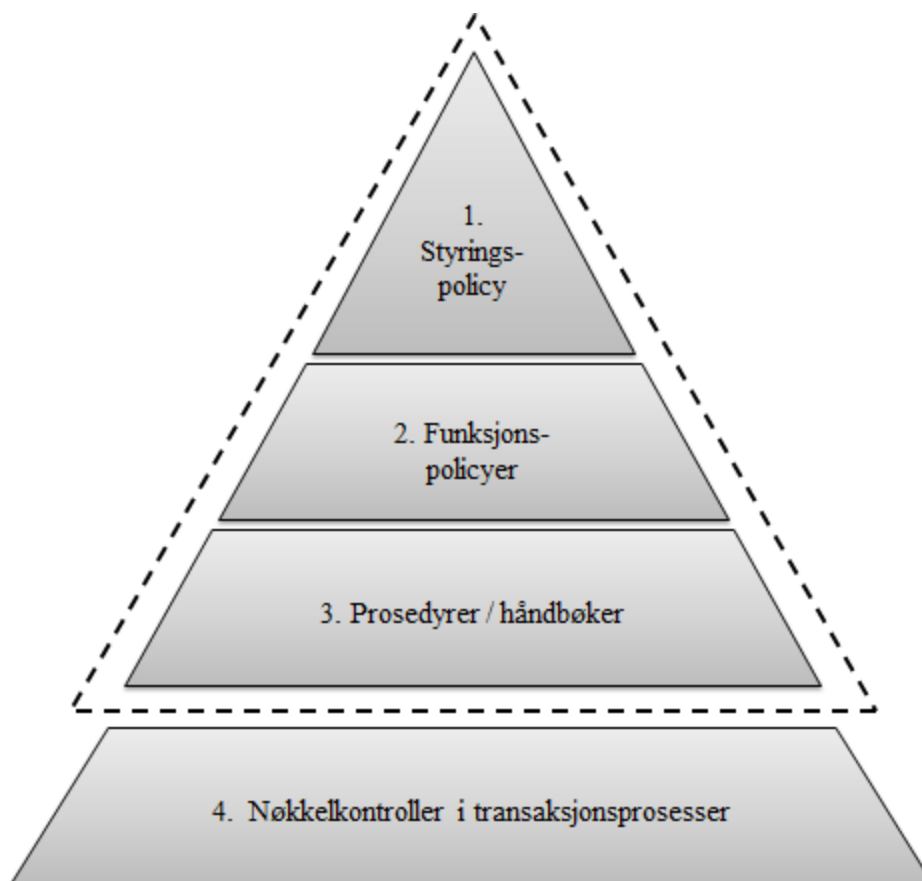
“God foretaksstyring krever systematikk og vi snakker derfor ofte om et foretaksstyringssystem. Foretaksstyringssystemet inneholder alle de viktige elementene for foretaksstyring i virksomheten, og bør være innrettet slik at det sikrer etterlevelse av policyer og gjennomføring av alle viktige aktiviteter. Et foretaksstyringssystem bør være skalerbart og designes i samsvar med virksomhetens kompleksitet og risikoprofil”

Videre har Bamrud & Fosen (2011), basert på sine erfaringer, identifisert fire hovedelementer et effektivt foretaksstyringssystem bør inneholde. Hovedelementene er:

1. Styringsprinsipper

2. Internkontroll i prosesser
3. Koordinering
4. Overvåking

Styringsprinsippene er med på å definere målsetninger og prinsipper, i tillegg til å tydeliggjøre roller og ansvar mellom styret og ledelsen. Prinsippene operasjonaliseres gjennom styringsdokumenter som forklarer hvordan selskapets virksomhet skal utføres. Styringsdokumentene danner grunnlaget for god internkontroll, i tillegg til å bygge en bærekraftig og tillitsfull kultur innad i virksomheten. Det er derfor viktig at disse til enhver tid inneholder godkjent, oppdatert informasjon og er tilgjengelig for de ansatte som har behov for dem. Bamrud & Fosen (2011) forklarer at styringsdokumentene er bygget opp i et hierarki bestående av tre nivåer, som vist i figur 3.

Figur 3: Styringsdokumenthierarki (Bamrud & Fosen, 2011)

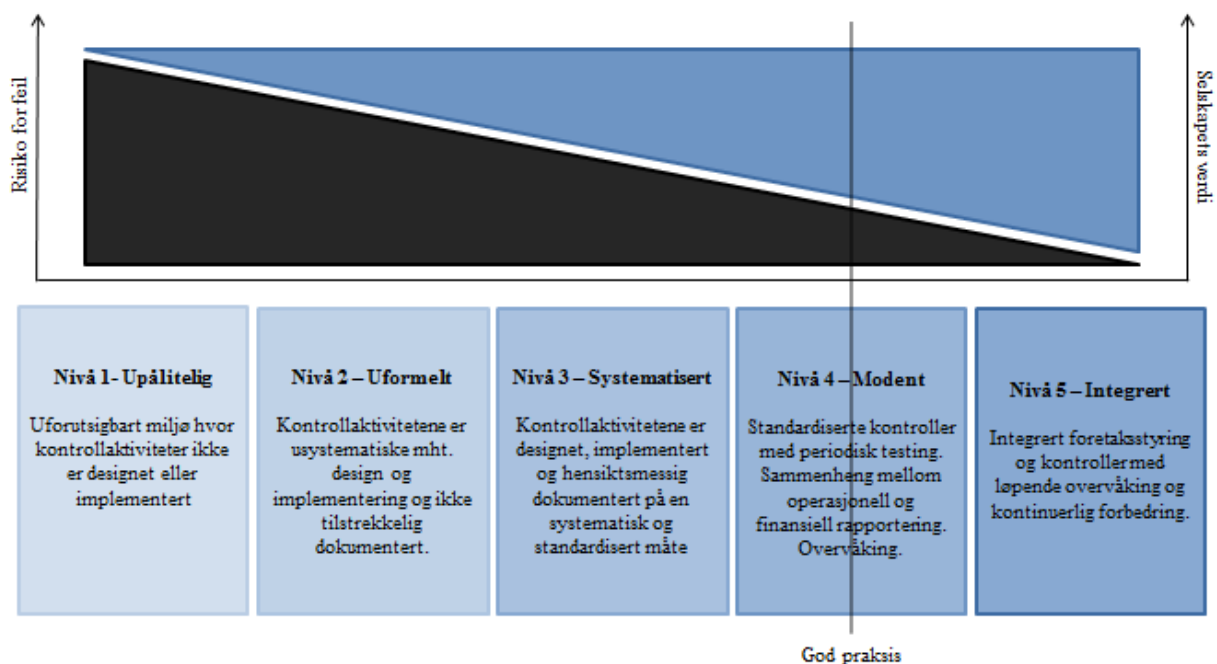
For å sikre at regnskapsrapporteringsprosessen er gjenstand for god internkontroll, må en kontrollere alle relevante transaksjonsprosesser som ender opp i regnskapet. For å kunne

oppdage problemområder er det viktig å ha oversikt over relevante prosesser, som for eksempel inntekter, investeringer, lønn og IT. Oppdages prosesser som er utsatt for vesentlig risiko, bør det opprettes nøkkelkontroller som reduserer risikoen for at disse fører til feil i regnskapet (Bamrud & Fosen, 2011).

Koordinering er ifølge Bamrud & Fosen (2011) ment å sikre at aktivitetene som skal gjennomføres, faktisk blir gjennomført, og at foretaksstyringssystemet er oppdatert. Dette arbeidet utføres gjennom funksjoner i selskapet som er ansvarlige for å vedlikeholde og koordinere foretaksstyringssystemet. Arbeidsprosessen deles ofte inn i flere faser som følger en årssyklus, for eksempel en planleggings-, vedlikeholds-, oppfølgings- og rapporteringsfase.

Gjennom å etablere overvåkingsaktiviteter vil selskapet være i bedre stand til å sikre implementering og etterlevelse av selskapets krav til foretaksstyring. Selve overvåkingen kan gjennomføres ved en rekke ulike metoder. Valg av metode bør være et resultat av en risikovurdering, de krav som stilles til regnskapsrapporteringsprosessen og kravene til etterlevelse av interne rutiner og policyer (Bamrud & Fosen, 2011).

Bamrud & Fosen (2011) forklarer at kvaliteten på et foretaksstyringssystem ofte vurderes ut fra en modenhetsskala, som den i figur 4.

Figur 4: Vurderingsskala modenhet (Bamrud & Fosen, 2011)

Denne modenhetsskalaen er delt inn i fem nivåer. På nivå 1 foreligger et meget dårlig foretaksstyringssystem som i liten grad bidrar til å øke selskapets verdi, og hvor risikoen for feil er stor. På den andre enden av skalaen, ved nivå 5, er foretaksstyringssystemet integrert på en måte som gir liten risiko for feil og bidrar til selskapets verdiøkning. Bamrud & Fosen (2011, s. 30) hevder at *“et modent foretaksstyringssystem kjennetegnes ved at hovedelementene er designet, dokumentert og implementert på en systematisk og standardisert måte, og det er etablert en prosess som overvåker gjennomføring av kontrollaktiviteter for å sikre etterlevelse av policyer og retningslinjer”*. Etter deres vurdering vil god praksis for foretaksstyring være et system som minst tilsvarer modenhetsskalaens nivå 4.

2.4.2 Internkontroll og risikostyring

En av de viktigste årsakene bak flere av de store økonomiske skandalene i internasjonalt næringsliv har vært svikt i sentrale deler av den interne kontrollen. Det kan også tenkes at kontrollsystemene var utsatt for manipulering og ble overstyrt av ledelsen. Med bakgrunn i disse skandalene har næringslivet nå fått et økt fokus på selskapenes rutiner for internkontroll (Haukerud & Sandanger, 2003).

Ifølge Moen & Havstein (2009) ses COSOs rammeverk for internkontroll i dag på som en global standard for vurdering og utforming av internkontroll. COSO har også utgitt et eget rammeverk for helhetlig risikostyring (Moen & Havstein, 2009). Det vil derfor være hensiktsmessig å benytte seg av definisjonene som gis i disse rammeverkene for å forklare begrepene internkontroll og risikostyring. Vi vil ta for oss COSO og stiftelsens bakgrunn nærmere i underavsnitt 2.4.3.

COSO (1996, s. 4) definerer internkontroll som *“en prosess, iscenesatt og gjennomført av foretakets styre, ledelse og ansatte. Den utformes for å gi rimelig sikkerhet vedrørende måloppnåelse innen følgende områder:*

- *Målrettet og kostnadseffektiv drift.*
- *Pålitelig ekstern regnskapsrapportering.*
- *Overholdelse av gjeldende lover og regler”*

Punktene i definisjonen representerer målområdene som virksomhetens aktiviteter rettes mot, og viser at internkontroll er en prosess for å sikre at fastsatte mål nås. Internkontroll er et hjelpemiddel som er integrert i alle prosessene i virksomheten, og omfatter alle ressursene til rådighet. Et internkontrollsystem er metoder og tiltak som styret og ledelsen mener er hensiktsmessig å benytte seg av i forhold til styring og kontroll i organisasjonen. Valg av metoder og tiltak må skje med bakgrunn i virksomhetens mål og identifisert risiko i tilknytning til disse (Moen & Havstein, 2009).

Rapporter angående internkontroll til bruk internt i virksomheten er forbundet med et eller alle målområdene til virksomheten, mens rapporter til eksterne interessenter begrenser seg til å gjelde kontroll over utarbeidelsen av virksomhetens offentlige regnskaper. Med utgangspunkt i dette og definisjonen over, uttalte COSO (1996, s. 174) følgende om internkontroll for pålitelig regnskapsrapportering: *“Internkontroll for utarbeidelsen av eksterne regnskapsrapporter er en prosess, iscenesatt og gjennomført av foretakets styre, ledelse og ansatte. Den utformes for å gi rimelig sikkerhet vedrørende påliteligheten av den eksterne regnskapsrapporteringen”*. Dersom en, med rimelig sikkerhet, kan si at utarbeidelsen av regnskapene utføres på en pålitelig måte, vil internkontrollen kunne hevdes å være effektiv. Med pålitelighet mener COSO (1996) her at regnskapene er utarbeidet og presentert på en betryggende måte, i tråd med regnskapsprinsipper og i henhold til eksterne krav. God internkontroll knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen vil altså kunne bidra til at interessentene får større tillit til informasjonen de mottar i regnskapet.

Helhetlig risikostyring defineres som *“en prosess, gjennomført av virksomhetens styre, ledelse og ansatte, anvendt i fastsettelse av strategi og på tvers av virksomheten, utformet for å identifisere potensielle hendelser som kan påvirke virksomheten og for å håndtere risiko slik at den er i samsvar med virksomhetens risikoappetitt, for å gi rimelig grad av sikkerhet for virksomhetens måloppnåelse”* (COSO, 2004, s. 2). Innholdet i definisjonen viser til at risikostyring er en prosess som kan benyttes for å styre risiko, og på den måten oppnå rimelig sikkerhet for måloppnåelse i virksomheten (Moen & Havstein, 2009).

NUES anbefaling om eierstyring og selskapsledelse har et eget kapittel som omhandler risikostyring og internkontroll. NUES presiserer at formålet med internkontroll og risikostyring ikke er å eliminere risikoen knyttet til virksomheten, men å håndtere den, for på den måten å styrke kvaliteten på finansiell rapportering. God internkontroll og risikostyring

vil bidra til å sikre aksjonærenes investeringer og selskapets eiendeler. Et minimumskrav til internkontrollsystemet er at det skal omfatte organiseringen og gjennomføringen av den finansielle rapporteringen til selskapet.

NUES anbefaling på punktet for risikostyring og internkontroll tar også for seg det faktum at styret har et tilsynsansvar og skal påse at det foreligger god internkontroll, og systemer for risikostyring som er hensiktsmessige i forhold til virksomhetens art og omfang. Anbefalingen om risikostyring og internkontroll er en presisering av styrets tilsynsansvar etter asal. Basert på informasjon som blir gitt dem, må styret selv gjøre seg en oppfatning av den interne kontrollen. Rapporteringen styret mottar fra ledelsen bør gi et balansert bilde av betydningsfulle risikoer, og internkontrollsystemets håndtering av disse. Styret bør årlig foreta en gjennomgang av selskapets risikoområder og internkontroll. Her bør forhold som er tatt opp i rapporter til styret og eventuell nødvendig tilleggsinformasjon belyses, for å sikre at alle forhold knyttet til internkontroll tas i betraktning.

Etter rskl. § 3-3b skal redegjørelsen for foretaksstyring inneholde en beskrivelse av hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen. NUES konkretiserer at innholdet i en slik beskrivelse bør gi tilstrekkelig og overordnet informasjon, slik at aksjeeierne har mulighet til å danne seg en forståelse for selskapets organisering av internkontrollsystemet. Beskrivelsen bør rettes mot hovedområdene for internkontroll knyttet til regnskapsrapporteringen. Det vil si kontrollmiljøet, risikovurdering, kontrollaktiviteter, informasjon og kommunikasjon og oppfølging. Etter anbefalingen bør man angi i beskrivelsen om selskapet benytter et etablert rammeverk for internkontroll. Anbefalingen viser til COSO som eksempel på et slikt rammeverk (NUES, 2012).

Som følge av at ledelsen skal rapportere om selskapets internkontroll, vil de kanskje se nærmere på internkontrollsystemet og muligens foreta forbedringer. Likevel vil effektiviteten til den interne kontrollen være bestemt av systemets tilstrekkelighet, og ikke hva som rapporteres om det. Selskapets internkontrollsystem kan bare gi selskapet rimelig sikkerhet for å nå sine mål, og er ikke noe universalvirkemiddel. Begrensningene som ligger i ethvert internkontrollsystem kan være feilaktige vurderinger, menneskelig svikt, feiltakelser og misforståelser, omgåelse av kontrollrutiner, eller at ledelsen har muligheten til å overstyre det

interne kontrollsystemet. Videre er også vurderingen av kontrollrutinenes relative kostnad og nytte en begrensende faktor for internkontrollsystemet (COSO, 1996).

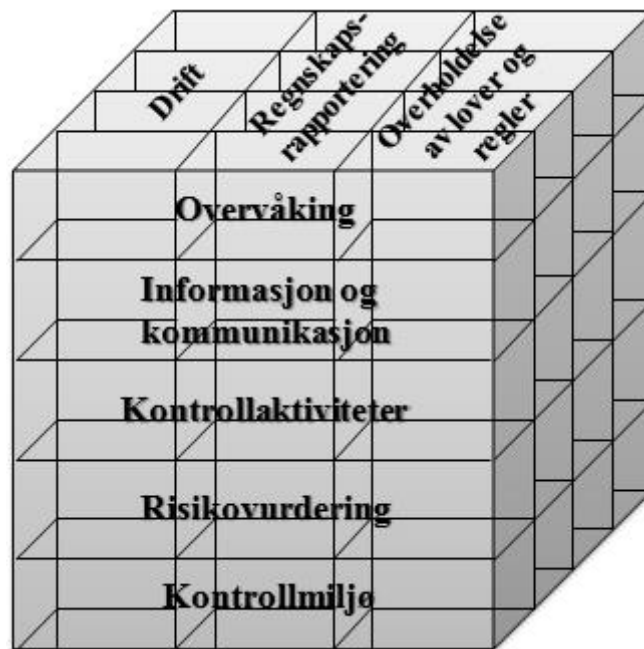
2.4.3 COSO

I 1985 oppnevnte kongressen i USA the National Commission on Fraudulent Financial Reporting, bedre kjent som Treadway kommisjonen. The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) ble stiftet for å følge opp konklusjonene i Treadway rapporten, med bakgrunn i økonomiske skandaler som preget amerikansk næringsliv. Skandalene avdekket allerede da svært kritikkverdige forhold for økonomisk styring og kontroll. Med dette som utgangspunkt fikk COSO i oppgave å utarbeide anbefalinger med hensikt å forbedre kvaliteten på den finansielle rapporteringen, og dermed gi større sikkerhet for at selskaper ble ledet i samsvar med ordentlig og effektiv forretningsdrift (Moen & Havstein, 2009).

Et av COSO-rapportens formål var å etablere et felles begrepsapparat for internkontroll. COSOs rammeverk for internkontroll har i dag blitt sentralt i forståelsen av internkontroll som en del av selskapenes styringssystemer, og betraktes ifølge Moen & Havstein (2009) som den globale standarden for utforming og vurdering av internkontroll. Både NUES og lovforarbeidene til rskl. § 3-3b viser til COSO som et rammeverk man kan benytte for å utforme og vurdere internkontrollen knyttet til selskapets finansielle rapportering.

I følge Enger et al. (2012) velger de fleste å strukturere sin redegjørelse etter COSO-rammeverket. Selv om et selskap ikke benytter dette rammeverket i den interne kontrollen og risikostyringen, vil en inndeling etter COSO gi en god struktur i redegjørelsen for foretaksstyring og dermed være hensiktsmessig.

De tre overordnede målsettingene for internkontroll kan oppnås gjennom fem sammenhengende komponenter. Disse er kontrollmiljø, risikovurdering, kontrollaktiviteter, informasjon og kommunikasjon og overvåking. Hver av komponentene dekkes av samtlige målsettinger, og hver komponent er relevant for alle målsettingene (Moen & Havstein, 2009). Forholdet mellom målsettingene som ønskes oppnådd og komponentene som er nødvendig for å oppnå målene, er illustrert i figur 5.

Figur 5: COSO-modellen (COSO-rapporten, 1996, s. 23)

Kontrollmiljøet danner grunnlaget for de andre komponentene, og setter standarden i forhold til ansattes holdninger til styring og kontroll. Etter COSO-rammeverket er det syv faktorer som inngår som en del av kontrollmiljøet. Disse er integritet og etiske verdier, kompetanse, ledelsens filosofi og driftsform, organisasjonsstruktur, fordeling av ansvar og myndighet, personalpolitikk og styre eller revisjonskomité (COSO, 1996). Svakheter eller mangler ved alle disse faktorene kan være med på å redusere påliteligheten til regnskapsrapporteringen.

Hva gjelder risikovurdering må virksomheten være bevisst risikoen de står overfor, og kunne håndtere denne. For at virksomheten skal kunne opptre samlet, må det settes målsettinger som integreres i hele organisasjonen. I tillegg må mekanismer for å identifisere, analysere og håndtere risiko etableres. For å sikre gjennomføringen av nødvendige tiltak for risikohåndtering, og dermed oppnå virksomhetens målsettinger, må det etableres handlingsplaner og rutiner. Det er dette kontrollaktivitetene skal sørge for. I en rapport om internkontroll bør risikoer forbundet med utarbeidelse av et rettvise regnskap, kriterier for å oppnå regnskapets målsettinger og kontrollaktiviteter tas med. Dersom en kontrollrutine er viktig for å gi en forsvarlig presentasjon eller oppnå kriterier for regnskapet, bør den tas med i rapporteringen for internkontroll (COSO, 1996).

Informasjons- og kommunikasjonssystemer sørger for at de ansatte mottar og kan utveksle den informasjonen de behøver for å utføre, styre og kontrollere aktivitetene i virksomheten. Ledelsen må gi de ansatte tydelig beskjed om at ansvaret for kontroll må tas på alvor, og de ansatte må forstå den rollen de har i internkontrollsystemet og handlingene sine i forhold til andres arbeid. Selv om mange av sidene ved informasjons- og kommunikasjonssystemer ikke berører regnskapsrapporteringen, og dermed ligger utenfor rapportering om internkontroll også etter rskl. § 3-3b, vil noe av informasjonen i virksomheten likevel være aktuell for regnskapsrapporteringen. Blant annet kan dette være informasjon som gjelder den etiske fremferden i organisasjonen (COSO, 1996).

Overvåking dreier seg om at prosessen med den interne kontrollen må overvåkes. Dersom internkontrollen ikke er av tilfredsstillende kvalitet eller ikke fungerer slik den skal, kan det være nødvendig med endringer (Moen & Havstein, 2009). Overvåkingen gjør at systemet kan reagere dynamisk, og endres dersom noe tilsier det. Overvåkingsaktivitetene tar for seg effektiviteten til resten av komponentene i forhold til regnskapsrapporteringen (COSO, 1996).

COSO tydeliggjør sammenhengen mellom målsetninger, risiko og kontrolltiltak. Dette gir en god forståelse av den interne kontrollen og sikrer måloppnåelse (Haukerud & Sandanger, 2003). Likevel må man være klar over at COSO kun er et rammeverk foretaket kan benytte seg av i utforming og vurdering av kontroll- og styringssystemer, og ikke en oppskrift for hvordan selskapet skal utforme, innarbeide og iverksette den interne kontrollen (Moen & Havstein, 2009).

3 FORSKNINGSDESIGN OG METODE

Dette kapitlet tar for seg studiens metodiske tilnærming. Til å begynne med presenteres den økonomiske forskningsprosessen, før vi gjennomgår studiens forskningsdesign. Deretter vil vi forklare vårt valg av metode, hvilket utvalg vi har, samt hvordan vi har gått fram for å samle inn og analysere data. Til slutt gjennomføres en samlet evaluering av metoden og studiens tilnærming for øvrig.

3.1 Økonomisk forskning

For å være i stand til å gi en god besvarelse på studiens problemstilling, er det svært viktig at valg av metodisk tilnærming knyttes opp mot studiens formål. Johannessen et al. (2011) poengterer at forskeres faglige bakgrunn gir klare føringer for forskningens innhold. Vår studie faller inn under begrepet økonomisk forskning (business research), som også er vår faglige bakgrunn. Studien baseres derfor på forskningsmetoder innen økonomiske fagområder. Disse metodene er tilpasset forskning innen økonomi. Zikmund et al. (2010, s. 5) definerer økonomisk forskning på følgende måte:

“Business research is the application of the scientific method in searching for the truth about business phenomena. These activities include defining business opportunities and problems, generating and evaluating alternative courses of action, and monitoring employee and organizational performance”.

Definisjonen vektlegger nøyaktig og objektiv innsamling av data, og antyder at informasjonen en baserer seg på i økonomisk forskning ikke er samlet inn på en intuitiv eller tilfeldig måte. Begrepet *research* betyr *to search again*, og impliserer en studie hvor forskeren på nytt studerer data for å avdekke informasjon for å svare på problemstillingen. Til syvende og sist kan alle funn knyttes til underliggende teori (Zikmund et al., 2010).

Hair et al. (2007, s. 5) beskriver økonomisk forskning slik:

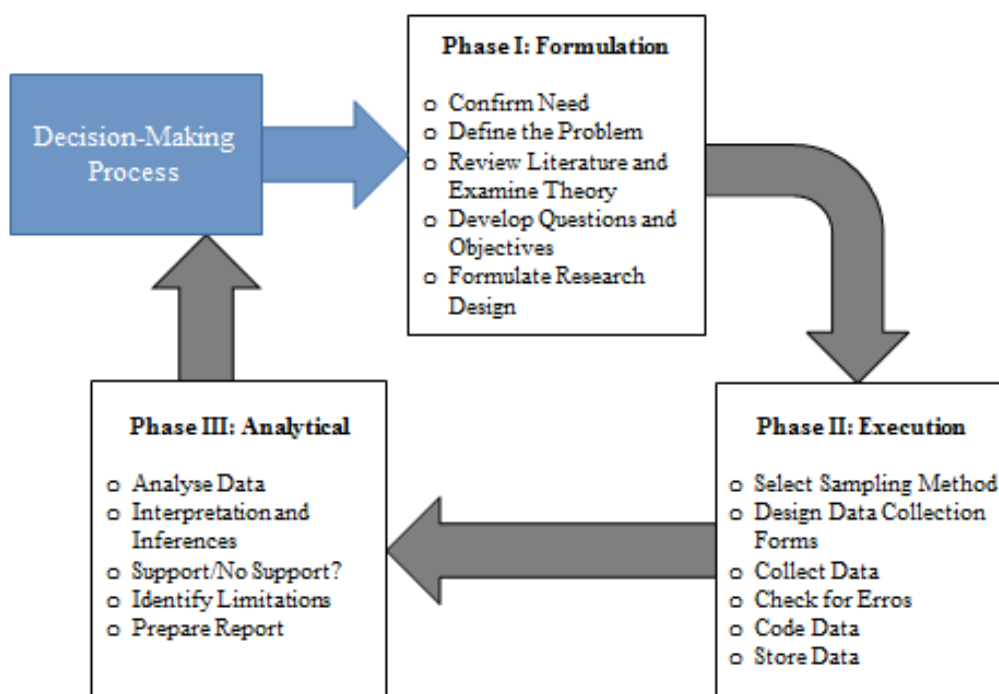
“Business research seeks to predict and explain phenomena that taken together comprise the ever-changing business environment. Thus, business research is a truth-

seeking function that gathers, analyses, interprets and reports information so that business decision makers become more effective”.

Zikmund et al. (2010) forklarer at økonomisk forskning innebærer en sekvens bestående av nærliggende aktiviteter, og at forskningsprosessen gjennomgår ulike faser, men ofte følger et generelt mønster. Forfatterne lister opp seks faser, disse er som følger: “1. *defining the research objectives*, 2. *planning a research design*, 3. *planning a sample*, 4. *collecting the data*, 5. *analyzing the data*, 6. *formulating the conclusions and preparing the report*”.

Blumberg et al. (2011) påpeker at en ikke behøver å gjøre seg ferdig med et steg før en går videre til det neste, men at en ofte vil bevege seg fram og tilbake mellom de ulike fasene.

Hair et al. (2007) presenterer en mer generell oversikt over den økonomiske forskningsprosessen. Denne gir en god oversikt over hvordan økonomisk forskning kan, og bør gjennomføres, og vi har valgt å legge denne til grunn som rammeverk for vårt arbeid med studiens metodedel. Prosessen, som er oppsummert i figur 6, inneholder tre faser bestående av flere underliggende steg, og virker som en guide for å forstå hvor en skal begynne, hva en må tenke på underveis, og hva en kan forvente når en er ferdig med forskningen.

Figur 6: The Basic Business Research Process (Hair et al., 2007)

3.2 Forskningsdesign

Forskningsdesign (research design) er et omfattende begrep bestående av så mange ulike og viktige aspekter, at selv erfarne forskere kan ha vanskelig for å forklare innholdet i begrepet. Noen definisjoner er som følger:

“The research design constitutes the blueprint for the collection, measurement, and analysis of data. It aids the scientist in the allocation of his limited resources by posing crucial choices...” (Phillips, 1971, s. 93)

“A research design is a master plan that specifies the methods and procedures for collecting and analyzing the needed information. A research design provides a framework or plan of action for the research.” (Zikmund et al., 2010, s. 66)

“A research design provides the basic directions or “recipe” for carrying out the project.” (Hair et al., 2007, s. 151)

Felles for alle disse definisjonene er at forskningsdesignet representerer en overordnet plan for studien, og at designet vil være bestemt på bakgrunn av studiens problemstilling. Et forskningsdesign er med andre ord en plan for hvordan studien best kan organiseres og gjennomføres, og legger grunnlaget for valg av metode, utvalg, innsamling og analyse av data.

Hair et al. (2010) skiller mellom tre ulike typer design: *eksplorerende*, *beskrivende* og *kausale* design. Dette er tre helt forskjellige typer design, og normalt benyttes en av disse. Hvilket design en velger avhenger av studiens hensikt.

Eksplorerende forskning dreier seg om å finne ut hva som skjer eller har skjedd, og er ment å avdekke nye forhold, identifisere mønstre og finne nye idéer. Et eksplorerende design er med andre ord ikke ment for hypotesetesting. Eksplorerende forskning benyttes når forskeren har lite informasjon, og selv samler inn data for å generere begreper eller teori. Denne type forskning benytter ofte kvalitative tilnærminger, som for eksempel dokumentanalyser (Hair et al., 2010).

Beskrivende forskning har som formål å samle inn data som best mulig skal beskrive relevante karakteristika for forskningen. Hair et al. (2010) forklarer at forskeren i denne type studier ofte har mer informasjon tilgjengelig, og gjerne følger en strukturert prosess for å samle inn data som beskriver temaet det forskes på.

Kausal forskning brukes for å undersøke om en hendelse forårsaker en annen. Man er ute etter å identifisere og forklare variablers kausale forhold, det vil si en endring i en variabel som fører til en tilhørende endring i en annen variabel, for eksempel hvilke x som er årsak til y (Hair et al., 2010).

Formålet med vår studie er å se om en lovendring har resultert i endret rapportering. Vi gjennomfører med andre ord en før-etterundersøkelse hvor vi benytter oss av komparative analyser for å se om lovfestingen av opplysningskravet i rskl. § 3-3b har ført til at selskapene har endret sin praksis på området. Dette passer til beskrivelsen av kausal forskning ovenfor, hvor det undersøkes om en hendelse (lovendring) forårsaker en annen (endret rapportering). Med bakgrunn i dette mener vi vår undersøkelse hovedsakelig har et kausalt design. Likevel bærer undersøkelsen noe preg av momenter ved beskrivende forskning, da vi for å kunne besvare problemstillingen må undersøke og til en viss grad beskrive praksis på området for de aktuelle årene.

3.3 Valg av metode

Metode er måten vi går frem for å samle inn empiri eller data om virkeligheten, og skal forklare hvilke fremgangsmåter vi bruker for å kartlegge virkeligheten (Jacobsen, 2005). Ifølge Johannessen (2011, s. 33) kan metode beskrives slik: “Å bruke en metode, av det greske *methodos*, betyr å følge en bestemt vei mot et mål”. Ved valg av metode vil problemstillingen være sentral, og bør være styrende for hvilken metode som blir valgt (Jacobsen, 2005).

Når man skal velge metode er det vanlig å skille mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Ved kvalitativ metode er det detaljer, nyanserikdom og det unike ved den enkelte som blir vektlagt. Ulemper ved kvalitativ metode er blant annet at den er ressurskrevende. Med begrensede ressurser må man nøye seg med få respondenter, og det vil derfor oppstå generaliseringsproblemer (Jacobsen, 2005). Kvalitativ metode er fornuftig å benytte seg av

når man skal undersøke fenomener man ikke har så god kjennskap til, som det er forsket lite på, og når man vil få en grundigere forståelse (Johannessen, 2011).

Den kvantitative metoden standardiserer informasjonen, noe som gjør den lett å behandle. Kvantitativ metode er derfor mindre ressurskrevende enn kvalitativ metode, og man kan dermed spørre flere respondenter for å få et representativt utvalg som kan gjøre det mulig å generalisere. Blant ulempene ved den kvantitative metoden er at den kan bli for overfladisk. Metoden retter seg mot mange enheter, og kan derfor ikke være for kompleks. Kvantitativ metode er velegnet når det eksisterer nokså god kjennskap til fenomenet og problemstillingen er relativt klar, og når det er hyppigheten eller omfanget av et fenomen man ønsker å beskrive.

Johannessen (2004) forklarer at kvalitativ og kvantitativ metode godt kan kombineres i samme undersøkelse. Det er dette som omtales som metodetriangulering. Jacobsen (2005) påpeker at begge metodene har sine sterke og svake sider, og at de derfor må ses på som utfyllende og ikke konkurrerende eller gjensidig utelukkende. Det ideelle vil være nettopp å kombinere kvalitative og kvantitative tilnærminger for å veie opp for svakhetene ved å benytte kun en av metodene (Jacobsen, 2005).

I vår studie vil det være hensiktsmessig å benytte seg av både kvalitativ og kvantitativ metode for å besvare problemstillingen. Tekstmaterialet i selskapenes redegjørelse vil først bearbeides kvalitativt, før vi deretter bruker kvantitativ metode for å omsette informasjonen vi finner til talldata.

3.4 Utvalg

Formålet med studien vår er å undersøke om lovfestingen av bestemmelsene i rskl. § 3-3b har bidratt til en endring i rapporteringen av internkontroll og risikostyring tilknyttet regnskapsrapporteringsprosessen. For å få størst mulig innsikt i dette er det naturlig å innhente årsrapporter fra selskaper som er børsnotert i Norge, og undersøke disse nærmere. Da vi har begrenset tid og ressurser til å utføre undersøkelsen, har vi begrenset undersøkelsen vår til et utvalg av selskapene på Oslo Børs.

I en studie vil populasjonen være alle man er interessert i å uttale seg om. Dersom man har muligheten til å undersøke alle enhetene i populasjonen er utvalgsproblematikk irrelevant. Problemer oppstår ofte på bakgrunn av at man ikke har nok ressurser til å undersøke alle enhetene, og av den grunn er nødt til å foreta et utvalg (Jacobsen, 2005). Det skilles da mellom sannsynlighetsutvalg (tilfeldig utvalg) og ikke-sannsynlighetsutvalg (strategisk utvalg).

I vårt tilfelle har problemstillingen lagt begrensninger for hva som er vårt utvalg. Problemstillingen presiserer at det er børsnoterte selskaper innen IT- og finansbransjen vi ønsker å se nærmere på. Utvalget i studien vår kan karakteriseres som et strategisk utvalg. Det vil si at vi har bestemt hvilke målgrupper som må delta i undersøkelsen for at vi skal få samlet inn data vi mener er nødvendig (Johannessen, 2011). Ut av allmennaksjeselskapene på Oslo Børs, har vi valgt å spisse oss ytterligere inn mot bransje. Som en følge av at vi har valgt å spisse oss mot IT- og finansselskaper faller selskaper innenfor andre bransjer systematisk utenfor, og vi vil få et skjevt utvalg. Dette betyr at utvalget ikke lengre vil være representativt for populasjonen som helhet, og vi vil ikke kunne generalisere (Jacobsen, 2005). Likevel mener vi at det vil være hensiktsmessig å gjøre et slikt utvalg, da vi får muligheten til å uttale oss om to hele bransjer, noe som gir et bedre bilde av virkeligheten og kan styrke studiens eksterne validitet. Utvalget vårt vil derfor ikke sikre representativitet, men likevel være hensiktsmessig (Johannessen, 2011).

For å finne alle de børsnoterte selskapene i Norge sortert etter bransje, har vi benyttet oss av oversiktene på e24 og Dagens Næringsliv sine nettsider. Videre har Oslo Børs per 10. desember 2012 utarbeidet en komplett hjemstatsliste som inkluderer alle selskapene notert på Oslo Børs. Vi har benyttet oss av denne for å fange opp alle selskapsformer og utenlandske selskaper som faller utenfor studiens avgrensning. Oslo Børs består på tidspunktet utvalget ble gjennomført av 173 selskaper (per 25.1.2013). Av disse har 153 Norge som hjemstat. Etter å ha ekskludert andre selskapsformer enn allmennaksjeselskaper, sitter vi igjen med 135 selskaper totalt. Utvalget vårt består av alle selskapene som opererer innenfor IT- og finanssektoren, og som har utarbeidet fullstendig konsernregnskap for både 2010 og 2011. Utvalget består til slutt av 16 selskaper fra hver bransje, til sammen 32 selskaper.

3.5 Innsamling av data

Vi har valgt å ta utgangspunkt i utvalgte selskapers årsrapporter. Årsrapporten inneholder blant annet selskapets årsberetning, hvor redegjørelsen om foretaksstyring normalt gis. Dette er data som allerede eksisterer, og som ikke opprinnelig er samlet inn med bakgrunn i vårt forskningsprosjekt. Slike data er å anse som sekundærdata. Bakgrunnen for at vi har benyttet oss av denne type data, og ikke gjennomført kvalitative intervjuer i tillegg, er et ønske om å se redegjørelsene fra samme perspektiv som brukerne av regnskapet. Disse har ofte ikke tilgang på ytterligere informasjon enn det som fremgår av årsrapportene, og annen offentlig dokumentasjon det henvises til i disse.

Hair et al. (2007) forklarer at sekundærdata spiller en viktig rolle i forskningssammenheng, men at forskere som benytter seg av sekundærdata må tenke ekstra nøye gjennom validitets- og reliabilitetsproblemer som kan oppstå. Årsaken til dette er at data opprinnelig kan være samlet inn for andre formål, og ikke direkte relatert til vår studie. I avsnitt 3.7 evalueres studiens metode, da også forhold knyttet til validitet og reliabilitet.

Ettersom selskapene i vårt utvalg offentliggjør sine redegjørelser i årsrapporten, har vi enkelt kunne innhente disse fra Oslo Børs eller selskapenes egen nettside. Vi har benyttet oss av redegjørelsene for årene 2010 og 2011. Informasjonen i disse er godkjent og underskrevet av styret internt i selskapet, og en ekstern revisor har bekreftet at opplysningene er i henhold til gjeldende lover og regler. Det er med andre ord bekreftet av både interne og eksterne interessenter at selskapets redegjørelse, som en del av årsberetningen, gir en rettvise oversikt over utviklingen og resultatet av selskapenes virksomhet og stilling, i samsvar med rskl. § 3-3 annet ledd. Dataene er altså behandlet av personer med faglig kompetanse i tillegg til å være kontrollert av ekstern revisor. Vi anser derfor både kilden til redegjørelsene, men også innholdet i disse som pålitelig. Hair et al. (2007) poengterer at fordelene ved bruken av sekundærdata, i tillegg til å være kostnads- og tidsbesparende, nettopp gjør det mulig å evaluere kildene og innholdet i disse på forhånd.

3.6 Analyse av data

Etter å ha samlet inn alle aktuelle redegjørelser som ville være relevant, ble disse analysert. Siden redegjørelsen kan gis i årsberetningen eller i dokument det er henvist til i årsberetningen måtte vi også analysere vedtekter, noter til årsregnskapet og dokumenter på selskapenes nettsider når det vises til disse i årsberetningen. Arbeidet ble gjennomført slik at det foreligger så liten variasjon som mulig i vurderingen av identiske eller tilnærmet identiske opplysninger. For å begrense graden av subjektiv innflytelse utarbeidet vi på forhånd klare og spesifikke vurderingskriterier som var avgjørende for resultatrapporteringen.

3.6.1 Vurderingskriterier og poenggradering

Selskapene i vårt utvalg må i henhold til børsens egne regler innrette sin redegjørelse etter anbefalingen fra NUES. Dette har gjort vårt arbeid med å fastsette vurderingskriterier enklere. Vi har funnet det naturlig å ta utgangspunkt i den punktvisse anbefalingen fra NUES på de aktuelle punktene, for å se hvor godt selskapene redegjør for sine forhold knyttet til de ulike kriteriene under disse. Vi bruker altså NUES-anbefalingen for å måle endringen som følger av lovkravet. NUES anbefaling (2012, s. 36, 11, 32) på punkt 10, 1 og 9 er som følger:

“10. Risikostyring og intern kontroll

Styret skal påse at selskapet har god intern kontroll og hensiktsmessige systemer for risikostyring i forhold til omfanget og arten av selskapets virksomhet. Internkontrollen og systemene bør også omfatte selskapets verdigrunnlag og retningslinjer for etikk og samfunnsansvar.

Styret bør årlig foreta en gjennomgang av selskapets viktigste risiko-områder og den interne kontroll.”

“1. Redegjørelse for foretaksstyring

Styret skal påse at selskapet har god eierstyring og selskapsledelse.

Styret skal i årsberetningen eller dokument det er henvist til i årsberetningen gi en samlet redegjørelse for selskapets eierstyring og selskapsledelse. Redegjørelsen skal omfatte hvert enkelt punkt i anbefalingen. Dersom denne anbefalingen ikke er fulgt, skal avviket begrunnes og det skal redegjøres for hvordan selskapet har innrettet seg.

Styret bør klargjøre selskapets verdigrunnlag og i samsvar med dette utforme retningslinjer for etikk og samfunnsansvar.”

“9. Styrets arbeid

Styret bør fastsette en årlig plan for sitt arbeid med særlig vekt på mål, strategi og gjennomføring.

Styret bør fastsette instruksjoner for styret og for den daglige ledelsen med særlig vekt på klar intern ansvars- og oppgavefordeling.

For å sikre en mer uavhengig behandling av saker av vesentlig karakter hvor styreleder selv er eller har vært aktivt engasjert, bør annet styremedlem lede diskusjonen i slike saker.

Større selskaper skal etter allmennaksjeloven ha revisjonsutvalg. Det samlede styret bør ikke fungere som selskapets revisjonsutvalg. Mindre selskaper bør vurdere etablering av revisjonsutvalg. I tillegg til lovens krav om revisjonsutvalgets sammensetning mv. bør flertallet av medlemmene i utvalget være uavhengig av virksomheten.

Styret bør også vurdere bruk av kompensasjonsutvalg for å bidra til grundig og uavhengig behandling av saker som gjelder godtgjørelse til ledende ansatte. Slikt utvalg bør bestå av styremedlemmer som er uavhengige av ledende ansatte.

Styret bør informere om eventuell bruk av styreutvalg i årsrapporten.

Styret bør evaluere sitt arbeid og sin kompetanse årlig.”

De aller fleste selskapene følger strukturen i NUES-anbefalingen, slik at opplysningene som skal gis i henhold til kravet i rskl. § 3-3b annet ledd nr. 4 inngår i redegjørelsen under punkt 10. Utover anbefalingen har vi vurdert i hvor stor grad opplysningene selskapet redegjør for stemmer overens med den teoretiske beskrivelsen og de praktiske erfaringene for hva som kjennetegner god foretaksstyring. Dette er redegjort for i avsnitt 2.4.

Vårt hovedfokus er rettet mot punkt 10 vedrørende risikostyring og internkontroll, men i tillegg har vi valgt å vurdere selskapenes redegjørelse på det som inngår under punkt 1 og 9 i anbefalingen. I vurderingen av punkt 1, ”redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse”, har vi forsøkt å gjøre en helhetsvurdering av selskapets samlede redegjørelse ut fra NUES sin anbefaling på dette punktet. Tilsvarende har vi også vurdert redegjørelsens punkt 9, ”styrets arbeid”, ut fra kriteriene i anbefalingen fra NUES.

Årsaken til at vi har valgt å vurdere punkt 1 og 9 i tillegg, er for å kunne benytte disse punktene som kontrollparametere. Ved at vi også tar for oss punkt 1 og 9 kan vi belyse om det kun foreligger eventuelle endringer i rapporteringen av systemene for risikostyring og internkontroll, eller om dette også ser ut til å gjelde de andre punktene i redegjørelsen.

Dersom det foreligger en tilsvarende endring i redegjørelsen under de to andre punktene, kan dette fortelle oss noe om hvorvidt endringene er en direkte følge av rskl. § 3-3b eller en mer generell effekt for redegjørelsen som helhet.

Etter å ha gjennomgått redegjørelsene med hensyn på vurderingskriteriene nevnt ovenfor, har vi gitt selskapene poeng på en skala fra 1-6 på hvert av de tre punktene i anbefalingen. Vi har tatt utgangspunkt i en poenggradering brukt av Ernst & Young i forbindelse med deres årlige corporate governance undersøkelse (se vedlegg 3), men bearbeidet denne til å være bedre egnet for studiens formål. Poengene skal reflektere hvor godt selskapet beskriver de ulike punktene, hvor godt de redegjør for egen praksis og hvor god denne praksisen synes å være. Vurderingsskalaen er vist i tabellen under.

Tabell 1: Vurderingsskala

Poenggradering:
<p>1. Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse</p> <p>1 – Ingen eller totalt utilstrekkelige opplysninger.</p> <p>2 – Redegjørelsen bærer preg av dårlige beskrivelser og mangler opplysning på flere av punktene i anbefalingen.</p> <p>3 – Redegjørelsen gir enkle opplysninger som dekker de fleste punkter i anbefalingen.</p> <p>4 – Redegjørelsen tar for seg punktene i anbefalingen.</p> <p>5 – Redegjørelsen inneholder punktene i anbefalingen. Noen er spesielt godt redegjort for.</p> <p>6 – Alle punktene i anbefalingen er spesielt godt redegjort.</p>
<p>9. Styrets arbeid</p> <p>1 – Ingen eller totalt utilstrekkelige opplysninger.</p> <p>2 – Redegjørelsen bærer preg av dårlige beskrivelser og mangler opplysning på flere av de aktuelle kriteriene i anbefalingen.</p> <p>3 – Redegjørelsen gir enkle opplysninger som dekker de fleste aktuelle kriteriene i anbefalingen.</p> <p>4 – Redegjørelsen tar for seg de aktuelle kriteriene i anbefalingen.</p> <p>5 – Redegjørelsen inneholder alle aktuelle kriteriene i anbefalingen. Noen er spesielt godt redegjort for.</p> <p>6 – Alle de aktuelle kriteriene i anbefalingen er spesielt godt redegjort.</p>
<p>10. Risikostyring og intern kontroll</p> <p>1 – Ingen eller totalt utilstrekkelige opplysninger.</p> <p>2 – Redegjørelsen tar ikke for seg aktuelle kriterier i anbefalingen og foretaksstyringen bærer preg av å være uformell og upålitelig.</p> <p>3 – Redegjørelsen dekker de fleste aktuelle kriterier i anbefalingen. Foretaksstyringen er noe uformell og i liten grad systematisert.</p> <p>4 – Redegjørelsen inneholder en beskrivelse av hovedelementene i foretakets aktuelle systemer for internkontroll og risikostyring. Kriteriene i anbefalingen er redegjort for og foretaksstyringen er systematisert og bærer preg av modenhet.</p> <p>5 – Redegjørelsen inneholder en god beskrivelse av hovedelementene i foretakets aktuelle systemer for internkontroll og risikostyring. Noen av kriteriene i anbefalingen er spesielt godt redegjort for og foretaksstyringen viser modenhet.</p> <p>6 – Redegjørelsen inneholder en meget god beskrivelse av hovedelementene i foretakets aktuelle systemer for internkontroll og risikostyring. Kriteriene i anbefalingen er godt redegjort for og foretaksstyringen fremstår som integrert.</p>

Selskaper som har fått ett poeng på de ulike punktene i redegjørelsen har typisk enten utelatt å kommentere punktet i det hele tatt, eller gir svært få opplysninger som er totalt utilstrekkelige i forhold til det som kreves etter loven og/eller anbefales fra NUES. To poeng gis hvor selskapets beskrivelser er dårlige og overfladiske. Slike beskrivelser inneholder ofte irrelevant informasjon uten selvstendig betydning, og mangler ofte flere og vesentlige opplysninger. Tre poeng skal gis når opplysningene er forholdsvis enkle og noe mangelfulle. Selskaper som har fått tre poeng kjennetegnes ved at de gir enkle opplysninger knyttet til punktene i anbefalingen, men ofte unnlater å gi mindre opplysninger knyttet til ett eller to av punktene. Selskaper som gis fire poeng har redegjort for de aktuelle punktene i anbefalingen og tilfredsstillende opplysningskravene etter loven. Fem poeng er gitt i tilfeller hvor selskapets redegjørelse tilfredsstillende etter loven og NUES-anbefalingen, men tar steget videre ved å gi noen opplysninger av betydning som går ut over dette. Seks poeng er gitt til selskaper som tydelig skiller seg ut ved å gi mer utfyllende opplysninger enn det som fremgår av loven eller anbefalingen fra NUES. Vi vil gi nærmere eksempler i kapittel 4 hvor studiens resultater presenteres.

3.6.2 Analyseprosessen

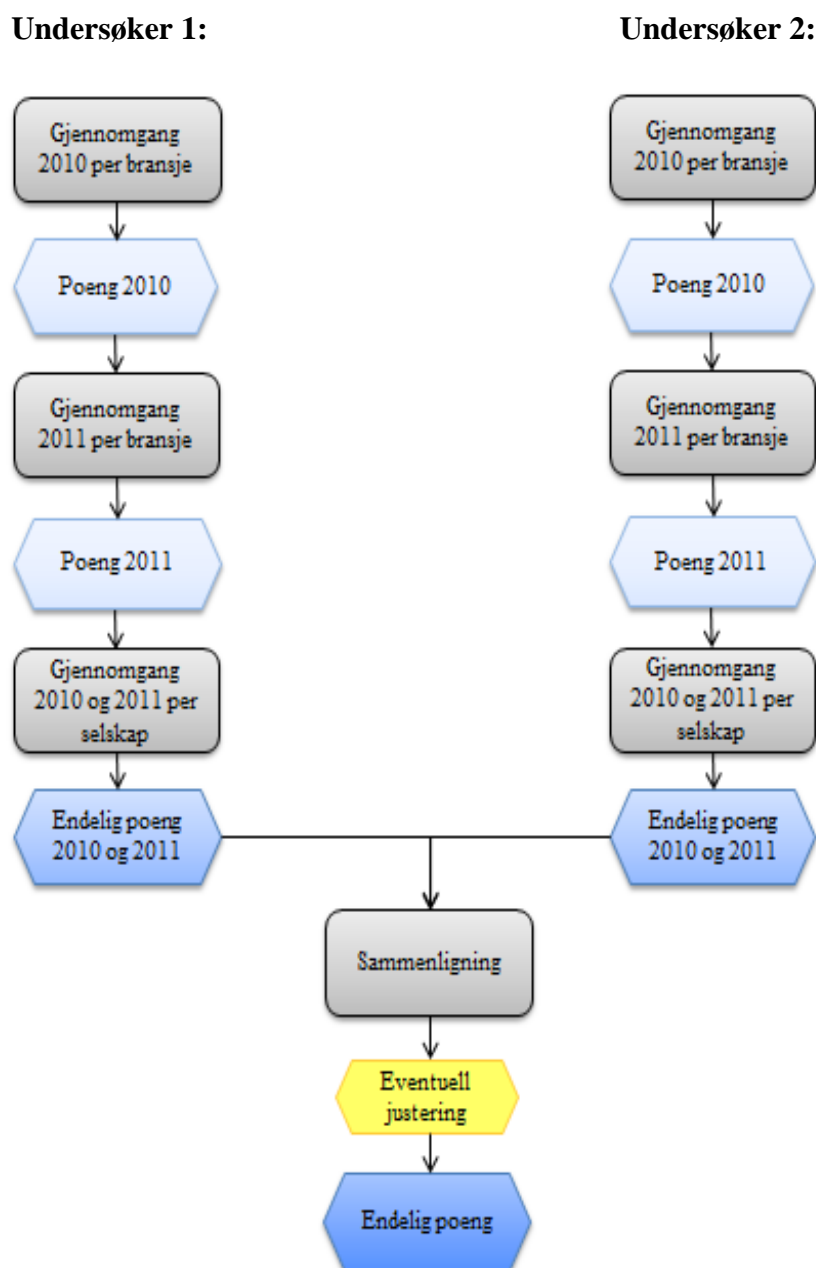
Når vurderingskriteriene og poenggraderingen var utarbeidet startet selve prosessen med å analysere dokumentene. For å sitte igjen med en mest mulig objektiv vurdering, ble redegjørelsene først analysert av undersøkerne hver for seg, uavhengig av hverandre.

Vi begynte med å ta for oss alle redegjørelsene for 2010 og analyserte disse en etter en, først finansselskapene, deretter IT-selskapene, og ga dem poeng underveis. Deretter gjorde vi tilsvarende for redegjørelsene for 2011. Årsaken til at vi valgte å gjøre dette var for å få en god oversikt over hvordan praksisen tilsynelatende var for hvert av årene. Vi mener at dette gjorde det lettere for oss å identifisere forskjeller i selskapenes redegjørelser før og etter rskl. § 3-3b trådte i kraft. Vi gjennomgikk deretter hvert selskap sine redegjørelser på nytt. Denne gangen selskap for selskap begge årene, også nå uavhengig av hverandre. Dette valgte vi å gjøre for enklere å kunne identifisere forskjeller i de spesifikke selskapenes redegjørelser mellom de to årene. Vi kunne så justere poengene vi hadde gitt selskapene i første omgang, dersom de skulle vise seg unøyaktige. Til slutt sammenlignet vi poengene hver av oss hadde

gitt selskapene, før vi ga selskapene sine endelige poeng. Dersom det viste seg nødvendig gikk vi også i fellesskap gjennom aktuelle redegjørelser.

Det viste seg at de to uavhengige vurderingene stemte godt overens med hverandre, og at det var marginale forskjeller. Når det forelå avvik i poenggivningen så vi nærmere på hva som var årsaken til dette. Eventuelle avvik stammet som regel fra at en av undersøkerne hadde oversett noe i redegjørelsen, eller at et selskap var helt på grensen mellom poeng.

Analyseprosessen kan oppsummeres i følgende figur:

Figur 7: Analyseprosessen

3.7 Evaluering av metoden

Det er viktig å evaluere metoden for å kunne se om undersøkelsens resultater er av god kvalitet. For å sikre best mulig kvalitet på studiens resultater, må metoden oppfylle visse kvalitetskrav. Begreper som er sentrale for å sikre kvaliteten på en undersøkelse er reliabilitet og validitet. Reliabilitet sier noe om påliteligheten til undersøkelsen, mens validiteten går på undersøkelsens gyldighet.

3.7.1 Reliabilitet

Reliabilitet dreier seg om påliteligheten til datamaterialet i studien (Grønmo, 2004). Reliabiliteten knytter seg til hvilke data som benyttes i undersøkelsen, men også innsamlingen og bearbeidingen av disse (Johannessen, 2011). Dersom undersøkelsesopplegget og innsamlingen gir pålitelige data kan reliabiliteten sies å være høy. Pålitelige data betyr at undersøkelsesopplegget ved gjentatte innsamlinger gir de samme resultatene (Grønmo, 2004).

Vår undersøkelse benytter seg av sekundærdata. Sekundærdataene vi benytter oss av er hovedsakelig i form av årsberetninger utarbeidet av selskapene selv. Disse er offentliggjort av Oslo Børs, noe vi anser som en pålitelig kilde. Dokumentene utarbeides av faglig kompetente personer, for deretter å bli kontrollert og godkjent av revisor. På bakgrunn av dette ser vi også på informasjonen i disse som pålitelige. Undersøkelsen benytter seg kun av sekundærdata, noe som kan utfordre reliabiliteten.

At vi har valgt ikke å gjennomføre intervjuer i undersøkelsen kan ses på som en svakhet, da eventuelle intervjuer kunne belyst hvorfor selskapene har rapportert slik de har i sin redegjørelse. Det er mulig at interessen for å delta på intervjuer ville vært lav, ettersom denne tiden på året er relativt travel for de som utarbeider årsrapportene. Imidlertid er det viktigste og avgjørende argumentet for at vi har utelatt å gjennomføre intervjuer, det faktum at vi ønsker å undersøke rapporteringen for risikostyring og internkontroll i selskapenes redegjørelse sett fra regnskapsbrukernes perspektiv. Selskapenes årsrapporter er ofte den eneste informasjonskilden regnskapsbrukerne har som beslutningsgrunnlag.

Vi er to personer som gjennomfører undersøkelsen, noe vi mener kan være med på å styrke undersøkelsens reliabilitet. På den måten vil ikke resultatene være avhengig av kun en persons subjektive mening, og undersøkelsen blir mer objektiv. For å ytterligere styrke påliteligheten

til undersøkelsen har vi lagt vekt på gjennomsiktighet og åpenhet. Vi har valgt å gi en åpen og detaljert beskrivelse av hele forskningsprosessen. Dette vil være med på å danne grunnlag for å kunne etterprøve eller replisere undersøkelsen på et senere tidspunkt, og gir leseren muligheten til å følge hele prosessen og se hvilke avgjørelser vi har tatt.

3.7.2 Validitet

Validitet handler om datamaterialets gyldighet i forhold til vår problemstilling, og dreier seg om vi måler det vi faktisk ønsker å måle (Grønmo, 2004; Ringdal, 2001). Gir undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen oss datamateriale som er relevant i forhold til problemstillingen vår, foreligger det høy validitet. Grønmo (2004) forklarer at validiteten vil være høyere jo bedre samsvar det er mellom dataene og våre intensjoner med undersøkelsen. For å oppnå høy validitet, er det en forutsetning at det eksisterer høy reliabilitet (Ringdal, 2001). Likevel har det lite å si om svarene er pålitelige dersom vi ikke måler det vi ønsker å måle. Validitet handler også om generaliserbarhet, det vil si datamaterialets evne til å generaliseres på tvers av personer, setting og tid (Blumberg, 2011).

Problemstillingen vår søker å svare på om lovfestingen av rskl. § 3-3b har ført til endret rapportering vedrørende risikostyring og internkontroll blant norske IT- og finansselskaper på Oslo Børs. Dersom det viser seg at resultatene i bransjene er noenlunde like, kan dette styrke undersøkelsens eksterne validitet. Redegjørelsen for foretaksstyring blir normalt gitt i selskapenes årsberetning, og det vil dermed være naturlig å ta for seg disse for å kunne besvare problemstillingen vår. Årsberetningene vil gi oss datamateriale som er relevant i forhold til problemstillingen vår. I tillegg til å undersøke punktet i redegjørelsen for risikostyring og internkontroll, har vi valgt å ta for oss punkt én som omhandler redegjørelse for foretaksstyring og punkt ni om styrets arbeid. Dette mener vi er relevant å ta med for å ha muligheten til å avdekke om det foreligger en tydelig forbedring i rapporteringen for risikostyring og internkontroll sammenlignet med de andre punktene, eller om det synes å være en generell effekt for hele redegjørelsen.

Vi har ikke tatt for oss alle allmennaksjeselskapene på Oslo Børs, men valgt å fokusere på to bransjer. Det faktum at vi ikke har undersøkt alle selskapene kan anses som en svakhet i forhold til undersøkelsens validitet. Populasjonen er redusert ut fra hvilken bransje selskapene tilhører, og vi vil dermed ikke kunne si med sikkerhet om datamaterialet vil være

generaliserbart for andre bransjer. Likevel mener vi dataene gir et godt virkelighetsbilde av de to spesifikke bransjene vi ønsker å belyse.

3.7.3 Begrensninger

Undersøkelsens resultater kan være begrenset av flere årsaker. For det første vil en slik undersøkelse bære preg av forskernes subjektive oppfatning. Den kunnskapen og de erfaringene vi sitter med vil være med på å prege våre oppfatninger. Gjennom å foreta to uavhengige vurderinger har vi forsøkt å motvirke dette, noe vi mener er med på å sikre høyere grad av objektivitet. Ifølge Jacobsen (2005) er det ingen metode som vil samle inn data som gir klare og objektive svar, fordi man kun måler hva mennesker sier og foretar seg.

Vi har valgt å gjøre om våre menneskelige fortolkninger og meninger av dataene til tall. Da er det viktig å huske på at tallene kun er en forenkling, og at det ligger mer kompleks informasjon bak tallene (Jacobsen, 2005).

Videre begrenses studien ved at vi kun har basert oss på dokumentanalyser av sekundærdata, og ikke har gjennomført intervjuer. Årsaken til dette er at vi ønsker å undersøke rapporteringen utelukkende fra regnskapsbrukerens perspektiv.

Tiden og ressursene vi har til rådighet legger også begrensninger på undersøkelsen vår. Dersom vi hadde hatt mer tid til rådighet ville vi hatt mulighet til å ta for oss alle de aktuelle selskapene på Oslo Børs, i stedet for kun to bransjer. Om formålet var å kunne statistisk generalisere mot Oslo Børs som helhet, ville vi da kunne gjort det. Et lengre tidsperspektiv ville også gjort oss i stand til å se endringene over lengre tid, og ikke kun sammenlignet selskapene over to år. Lovkravet i rskl. § 3-3b er enda relativt nytt, og det er mulig at virkningene lar seg avvente. Det ville derfor vært interessant å se på redegjørelsene for flere år fremover. Dessverre ble ikke årsrapportene for 2012 utgitt tidsnok til at vi kunne ta disse med i undersøkelsen med den tidsrammen studien vår har.

4 PRESENTASJON AV EMPIRISKE RESULTATER

I dette kapitlet vil vi presentere resultatene som er samlet inn fra undersøkelsen av selskapenes redegjørelser, og drøfte disse. Avsnittene tar for seg hvert av de ulike punktene vi har vurdert, for deretter å se dem opp mot hverandre. Underveis har vi tatt med eksempler fra de selskapene som oppnår flest poeng og de med færrest, for å vise vår vurdering av opplysningene. Til sist vil vi sammenligne funnene våre for hvert punkt med hverandre.

Studien vår baserer seg på et utvalg av 16 selskaper fra IT-bransjen og 16 selskaper fra finansbransjen, til sammen 32 selskaper. Undersøkelsen baserer seg på sekundærdata fra offisielle årsregnskap og årsberetninger for 2010 og 2011. Vi har ikke funnet det hensiktsmessig å anonymisere selskapene, da all informasjon vi har innhentet er tiltenkt offentligheten.

Ved gjennomførelsen av studien har vi sett over alle henvisninger som er gitt i selskapenes redegjørelse for foretaksstyring avgitt i årsberetningen. Dette er nødvendig da kravet i rskl. § 3-3b også tillater at redegjørelsen gis i dokument det er henvist til i årsberetningen, så vel som i selve årsberetningen.

4.1 Risikostyring og intern kontroll

Risikostyring og internkontroll er det tiende punktet i NUES anbefaling for eierstyring og selskapsledelse. Som nevnt i underavsnitt 3.6.1 er vårt hovedfokus på dette punktet, og vi vil derfor ta for oss dette punktet først. Rapportering i henhold til anbefalingens første og niende punkt vil deretter bli gjennomgått som kontrollparametre. Disse kommer vi tilbake til i avsnitt 4.2 og 4.3. Regnskapsloven § 3-3b andre ledd nr. 4 dekkes av NUES-anbefalingens tiende punkt, og krever at det skal gis en beskrivelse av hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen. Det er på dette punktet det forventes at lovkravet i § 3-3b skal ha hatt størst påvirkning, noe vi ønsker å undersøke om faktisk er tilfelle. Vi vil først presentere resultatene for hver bransje, deretter de totale resultatene, før vi går nærmere inn på hva som kreves for å oppnå de ulike poengene. Resultatene på punktet fordelt på hvert selskap i finansbransjen fremgår av tabellen under:

Tabell 2: Poengfordeling i finansbransjen på punkt 10 i anbefalingen

FINANS		
	2010	2011
Selskap	10. Risikostyring og intern kontroll	10. Risikostyring og intern kontroll
ABG Sundal Collier Holding	4	4
Agasti Holding (Acta)	5	5
Aker	4	4
Borgestad	1	1
DNB	5	6
Gjensidige Forsikring	4	5
Imarex	1	1
Northern Logistic Property	4	4
Norwegian Property	2	2
Olav Thon Eiendomsselskap	2	2
Protector Forsikring	1	1
Skiens Aktiemølle	1	1
Sparebank 1 SR-Bank	1	4
Storebrand	6	6
Storm Real-Estate	1	1
Voss Veksel- og Landmandsbank	1	1
	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	7	6
Antall selskaper med to poeng	2	2
Antall selskaper med tre poeng	0	0
Antall selskaper med fire poeng	4	4
Antall selskaper med fem poeng	2	2
Antall selskaper med seks poeng	1	2
Gjennomsnitt	2,69	3,00
	Endring	0,31

Tabellen viser at det er tre selskaper i finansbransjen som har gjort endringer i sin redegjørelse vedrørende risikostyring og internkontroll, som utgjør en slik forskjell at det fører til endring i poeng fra 2010 til 2011. Hos alle selskapene innebærer endringene en forbedring i poeng. To av selskapene har forbedret sin redegjørelse med ett poeng, og ett selskap har forbedret sin redegjørelse med tre poeng. I 2010 var de gjennomsnittlige poengene på 2,69, mot 3,00 i 2011. Dette innebærer en forbedring i gjennomsnittlige poeng med 0,31. Sparebank 1 SR-Bank har forbedret sin redegjørelse med hele tre poeng fra 2010 til 2011, og dette står alene for en nokså stor del av økningen i gjennomsnittlige poeng for finansbransjen.

Resultatene fordelt på hvert selskap i IT-bransjen er som følger:

Tabell 3: Poengfordeling i IT-bransjen på punkt 10 i anbefalingen

IT		
	2010	2011
Selskap	10. Risikostyring og intern kontroll	10. Risikostyring og intern kontroll
Apptix	3	3
Atea	2	2
Birdstep Technology	1	1
Blom	3	3
Bouvet	3	4
Data Respons	1	2
EVRY	5	5
Eltek	2	3
Fara	1	1
Itera	2	4
Kitron	3	3
Nordic Semiconductor	2	3
Opera Software	4	5
PSI Group	2	3
Q-Free	2	3
Renewable Energy Corporation	4	4
	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	3	2
Antall selskaper med to poeng	6	2
Antall selskaper med tre poeng	4	7
Antall selskaper med fire poeng	2	3
Antall selskaper med fem poeng	1	2
Antall selskaper med seks poeng	0	0
Gjennomsnitt	2,50	3,06
	Endring	0,56

Resultatene viser at det er en god del av selskapene som har endret sine redegjørelser fra 2010 til 2011. Faktisk gjelder dette hele åtte selskaper, det vil si halvparten av alle selskapene i IT-bransjen. Dette må kunne sies å være en betydelig andel. Hos alle selskapene innebærer endringene forbedringer av redegjørelsen på punktet for risikostyring og internkontroll. Syv av selskapene har forbedret redegjørelsen sin med ett poeng, og ett av selskapene har forbedret redegjørelsen sin med to poeng på dette punktet. I 2010 var de gjennomsnittlige poengene på 2,50, mens i 2011 hadde gjennomsnittlige poeng økt til 3,06. Dette innebærer en forbedring på 0,56.

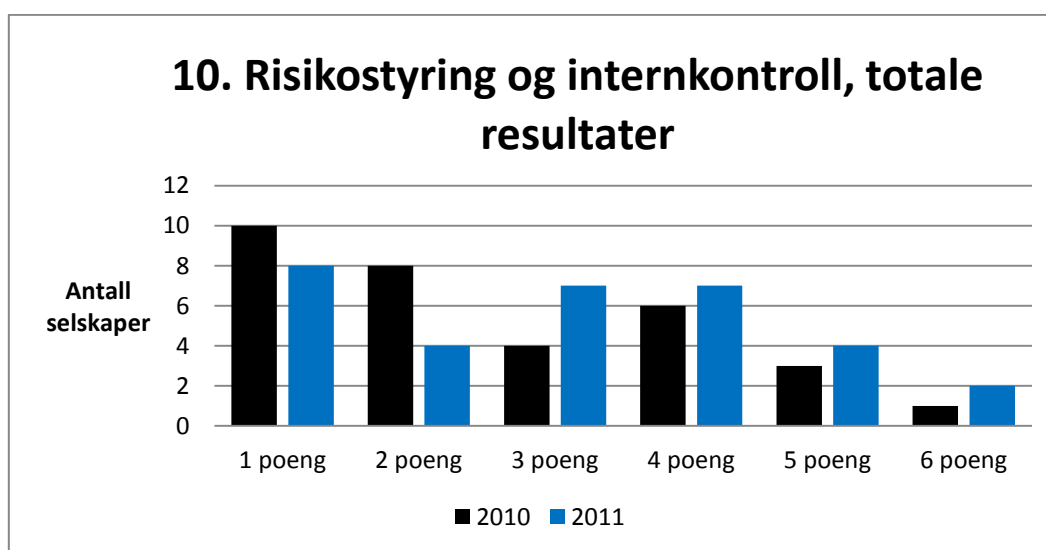
Til sammenligning har finansbransjen forbedret sine redegjørelser med 0,31 på punktet. Vi ser at både i antall selskap hvor det foreligger en forbedring og i gjennomsnittlige poeng er det større endringer i IT-bransjen enn det er i finansbransjen. Selv om IT-bransjen gjennomsnittlig har en lavere poengsum i 2010 enn finansbransjen, oppnår de en litt høyere gjennomsnittssum i 2011 med 3,06 mot finansbransjens 3,00.

De totale resultatene for begge bransjene vedrørende risikostyring og internkontroll er:

Tabell 4: Samlede resultater på punkt 10 i anbefalingen

TOTALT	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	10	8
Antall selskaper med to poeng	8	4
Antall selskaper med tre poeng	4	7
Antall selskaper med fire poeng	6	7
Antall selskaper med fem poeng	3	4
Antall selskaper med seks poeng	1	2
Gjennomsnitt	2,59	3,03
Endring		0,44

Totalt kan vi se at det er en forbedring i gjennomsnittlig poeng på 0,44 fra 2010 til 2011. Denne endringen skyldes begge bransjene, men i størst grad IT-bransjen. Figur 8 viser de totale resultatene fremstilt i et diagram slik at man lett kan se endringene fra 2010 til 2011:

Figur 8: Samlede resultater på punkt 10 i anbefalingen

Resultatene viser at det totalt er ti selskaper som har fått ett poeng i 2010, og åtte selskaper som har fått ett poeng i 2011. Disse selskapene har enten ingen opplysninger i sin redegjørelse om internkontroll og risikostyring, som er tilfellet for FARA, eller så er opplysningene de gir totalt utilstrekkelige. Borgestad er et av selskapene som har tatt med punktet for risikostyring og internkontroll i sin redegjørelse, men for begge årene anser vi redegjørelsen deres som totalt utilstrekkelig. Borgestad sin redegjørelse for 2011 er som følger:

Punkt 10 – Risikostyring og internkontroll

Selskapet har god intern kontroll og hensiktsmessige systemer for risikostyring i forhold til omfang og størrelsen på selskapets virksomhet. Det vises i den forbindelse til note 9 i regnskapet om finansiell risiko.

Utklipp 1: Utdrag fra årsrapporten til Borgestad ASA for 2011 (s. 15)

Videre er det totalt åtte selskaper som fikk to poeng i 2010, og fire selskaper som fikk to poeng i 2011. Selskapene vi har gitt to poeng tar ikke for seg alle opplysningene NUES anbefaler under punktet, foretaksstyringen bærer preg av dårlige beskrivelser og kan virke uformell og upålitelig. Norwegian Property har fått to poeng både i 2010 og 2011. Norwegian Property's redegjørelse for 2011:

10. Risikostyring og intern kontroll

Overordnede mål og strategier er etablert og videreføres gjennom løpende oppdatering av selskapets strategi. Med basis i strategien, verdigrunnlaget og de etiske retningslinjene, er det etablert en overordnet styringsinstruks, samt policies innenfor de viktigste områdene. Det er også etablert fullmaktsmatrise for delegering av ansvar til definerte roller i organisasjonen. Norwegian Property har etablert et sett av interne prosedyrer og systemer som skal sikre en enhetlig og pålitelig finansiell rapportering. I tillegg gjennomføres regelmessig revisjoner av oppfølgingen av selskapets systemer og prosedyrer. Styret mottar periodisk rapport om selskapets finansielle resultater samt en beskrivelse av status for selskapets viktigste enkeltprosjekter. Med basis i overordnede policy er det etablert styrende prosesser innenfor viktige områder. Med bakgrunn i vesentlig endring i selskapets operasjonelle strategi, herunder etablering av utviklingsavdeling og intern drifts- og forvaltningsavdeling er selskapet i ferd med å gjennomføre en grundig revisjon av styrende dokumenter og prosessbeskrivelser. Styret foretar en årlig gjennomgang av selskapets viktigste risikoområder og den interne kontrollen.

Utklipp 2: Utdrag fra redegjørelsen til Norwegian Property ASA for 2011 (s. 6)

Når redegjørelsene dekker de fleste opplysningene NUES anbefaler å ha med under punktet, og foretaksstyringen bærer preg av å være noe uformell og lite systematisert, gir dette tre poeng. Det er fire selskaper som har fått tre poeng i 2010, og syv selskaper som har fått tre poeng i 2011. PSI Group har fått tre poeng på dette punktet i 2011, og deres redegjørelse er som følger:

10. Risikostyring og intern kontroll

Styret i PSI Group ASA, er konsernets øverste ansvarlige organ for forretningsdriften og påser at selskapet har gode rutiner for internkontroll og hensiktsmessige systemer for risikostyring tilpasset selskapets virksomhet.

Som det fremgår av balansen er PSI Group ASA eksponert for både valuta- og renterisiko, markedsrisiko, kredittrisiko og operasjonell risiko i de underliggende selskaper. Håndteringen av operasjonell risiko skjer i første rekke i de underliggende operative selskaper, men med PSI Group ASA som aktiv pådriver gjennom sitt styrearbeid. Det er generelt gode rutiner for slik risikostyring i selskapene. Håndteringen av eksponeringer i finansielle markeder, herunder valuta- rente- og motpartsrisiko er nærmere redegjort for i Note 17 i konsernregnskapet.

PSI- konsernet har vedtatt en rekke retningslinjer for å understøtte dette, blant annet:

- regnskapsrapportering, finans og risikostyring.
- etikk og samfunnsansvar
- fullmaktsforhold, herunder instruks for styret og daglig leder, samt attestasjonsfullmakter
- revisjonsutvalg og kompensasjonskomite

Revisjonsutvalget foretar en årlig gjennomgang av konsernets risikoområder og de interne rutinene for internkontroll. De vesentligste risikoområder omtales i årsberetningen. Revisjonsutvalget fungerer også som et forberedende organ i forbindelse med kvartalsrapporteringen, og gjennomgår de vesentligste hendelser, styrets beretning, balansen, resultatposter og notene til delårsrapporten sammen med administrasjonen innen rapporten presenteres for det samlede styret.

Utklipp 3: Utdrag fra årsrapporten til PSI Group ASA for 2011 (s. 68)

Fire poeng gis når redegjørelsen gir opplysningene som NUES anbefaler under punktet, og når redegjørelsen inneholder en beskrivelse av hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring. Foretaksstyringen er også systematisert og bærer preg av modenhet hos selskapene som har fått fire poeng. Seks selskaper ble vurdert til fire poeng i 2010, og syv selskaper i 2011. Bouvet er et av selskapene som fikk fire poeng i 2011, og her er et utdrag fra deres redegjørelse:

RISIKOSTYRING OG INTERN KONTROLL

Styret og ledelsen i Bouvet legger stor vekt på etablering og vedlikehold av rutiner for risikostyring og intern kontroll. Styret foretar årlig gjennomgang av de viktigste risikoaspektene ved virksomheten, herunder vurderes spesielt:

OPPLÆRING OG MOTIVASJON AV ANSATTE

Opplæring og motivasjon av ansatte er en sentral faktor i Bouvets virksomhet. Høy kvalitet på arbeidet, åpenhet og ærlighet i forholdet mellom personer og bedrifter er viktige prinsipper i Bouvet. Det arbeides systematisk for at de ansatte skal være faglig à jour og ha en god utvikling. Det satses for at bedriften skal ha et godt sosialt miljø. Videre er det en målsetting at arbeidsdagen ikke skal være lengre enn at de ansatte kan ha en god fritid. Bouvet gjennomfører årlige arbeidsmiljøundersøkelser som en del av den interne kontrollen.

ARBEIDSPROSEDYRER, REGELVERK, INSTRUKSER OG FULLMAKTER

Bouvet har i tillegg til de instruksjoner som fremgår av ansettelsesavtalene etablert interne regler for ansatte og ha fokus på opplæring og forståelse av de interne reglene.

FINANSIELL RAPPORTERING

Bouvet konsernet har utarbeidet interne retningslinjer for månedlig, kvartalsvis og årlig finansiell rapportering inklusive rutiner for intern kontroll. Revisjonsutvalget følger opp systemene for intern kontroll, og konsernets økonomidirektør deltar i revisjonsutvalgets møter. Konsernets regnskap avlegges etter gjeldende IAS/IFRS regelverk.

Styret mottar en månedlig rapportering av finansielle resultater og nøkkeltall, sammen med ledelsens redegjørelse vedrørende konsernets stilling. Konsernet benytter ikke budsjetter, men utarbeider en forretningsplan som helhet. Avvik fra forretningsplanen med fokus på sentrale nøkkeltall rapporteres og behandles månedlig i styret. Hver måned utarbeides det prognoser for resultat- og likviditetsutvikling for de kommende 12 måneder som presenteres for styret.

Alle prosjekter hvor konsernet har et leveranseansvar gjennomgås og gjenværende arbeid estimeres på nytt hver måned for å sikre korrekt periodisering av prosjektene i regnskapsrapporteringen.

Utklipp 4: Utdrag fra årsrapporten til Bouvet ASA for 2011 (s. 84)

Totalt er det tre selskaper som har fått fem poeng i 2010, og fire selskaper som har fått fem poeng i 2011. Disse selskapene har en redegjørelse som inneholder en god beskrivelse av hovedelementene i systemene for internkontroll og risikostyring, hvor noen av anbefalingens punkter er spesielt godt redegjort for og foretaksstyringssystemet viser modenhet. EVRY er et av selskapene som fikk fem poeng begge årene, og under følger et utdrag fra deres redegjørelse for 2011:

10. Risikostyring og intern kontroll

Hovedelementer

EVERYs risikostyring og internkontroll er basert på elementer fra COSO - rammeverket og bidrar til at EVERY får en helhetlig kontrolltenking som omfatter selskapets operasjonelle virksomhet, regnskapsrapportering og overholdelse av gjeldende lover og regler.

(...)

Operasjonell kontroll

EVERY har implementert et regime med fullmaktsmatrise og retningslinjer for hvor langt den enkeltes myndighet rekker og hva som er neste instans å bringe beslutningen eller godkjenningen inn for. CEOs fullmakter er godkjent av styret, og hele fullmaktsmatrisen, dvs CEOs delegasjon av myndighet, har vært til behandling i konsernledelsen og til gjennomsyn hos revisjonskomiteen. I organisasjonsstrukturen er det definert tre nivåer for beslutningsmøter med klart definerte fullmakter for alle relevante beslutningstyper.

EVERY har en egen juridisk avdeling, som ledes av juridisk direktør som rapporterer til finansdirektøren. Juridisk avdeling innehar i tillegg rollen som styresekretær og har således direkte kontakt med styret. Juridisk enhet skal i henhold til foreliggende prosedyrer involveres i alle aktiviteter, herunder tilbuds- og avtaleprosesser av en viss størrelse som kan medføre juridisk risiko for konsernet. Det er etablert en egen kontraktpolicy for konsernet.

EVERYs konsernsjef og finansdirektør har månedlige statusmøter med forretningsområdene, hvor den økonomiske utviklingen analyseres og oppfølgingstiltak konkretiseres.

EVERY har en risikostyringsprosess for løpende leveranser og utviklingsprosesser. Det rapporteres periodisk på denne til konsernsjef og styret. EVERYs rammeverk for risikostyring håndteres gjennom en fastsatt prosess og metodikk og det arbeides for å sikre en harmonisert implementering av dette for det fusjonerte selskapet.

Proessen skal være tilpasset lokal virksomhet, sikre proaktivitet og at risiko knyttet til den daglige driften systematisk blir identifisert, analysert og håndtert, samt at utviklingen av risikobildet kontinuerlig blir overvåket. Tiltak blir konkretisert og ansvaret for oppfølging av den enkelte risiko definert.

EDB ErgoGorup foretar løpende vurdering av markedsforhold og økonomiske nøkkeltall som danner grunnlag for vurdering av finansielle risiko.

Risiko knyttet til finansiell rapportering

EDB Business Partner var å anse som et datterselskap av Telenor inntil fusjonen med ErgoGroup i oktober 2010. Som en følge av dette var EDB pålagt å følge bestemmelsene i Sarbanes Oxley Act (SOX) da Telenor var notert på NASDAQ børsen.

Med bakgrunn i hensynet til god internkontroll og styringssystemer har styret i EVERY vedtatt en policy hvor selskapet viderefører deler av kravene i Sarbanes Oxley Act. Dette innebærer krav til omfattende dokumentasjon av internkontrollen i vesentlige og sentrale prosesser i selskapet. Dokumentasjonen hever kvaliteten på selskapets kontrollsystemer, rapportering og rutiner innenfor den finansielle og operasjonelle rapporteringen. Det gjennomføres betydelig testing av at de etablerte kontroller etterleves.

EVERYs ledelse eller revisor har per 31. desember 2011 ikke rapportert vesentlige svakheter i det interne kontrollsystem tilknyttet dette.

Utklipp 5: Utdrag fra årsrapporten til EVERY ASA for 2011 (s. 41-42)

Det er kun ett selskap som har fått seks poeng i 2010, og to selskaper som har fått seks poeng i 2011. Begge selskapene tilhører finansbransjen. Selskaper som har fått seks poeng har redegjørelser som inneholder en meget god beskrivelse av alle hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring. Videre er kravene etter loven og anbefalingen på punktet meget godt redegjort for, og foretaksstyringen fremstår som integrert. DNB er et av selskapene som fikk seks poeng i 2011. Under gis et utdrag fra deres redegjørelse.

RISIKOSTYRING OG INTERNKONTOLL

Finansiell virksomhet innebærer et behov for styring og forvaltning av risiko. God risikostyring er i DNB et strategisk virkemiddel for å øke verdiskapingen. Internkontroll skal bidra til å sikre effektiv drift og forsvarlig håndtering av risikoer av betydning for å oppnå konsernets forretningsmessige mål.

I punkt A nedenfor beskrives hvordan arbeidet med risikostyring og internkontroll i konsernet organiseres, gjennomføres og følges opp. Styrets rapportering av hovedelementene i den interne kontrollen knyttet til finansiell rapportering beskrives i punkt B nedenfor.

Konsernets rapport om kapitalkrav og risikostyring, Pilar 3-rapport, inneholder en beskrivelse av risikostyring og rammestruktur, kapitalstyring og kapitalberegning, i tillegg til vurdering og oppfølging av ulike typer risiko. Videre redegjøres for DNBs tilpasninger til og oppfyllelse av regelverket om kapitalkrav. Rapporten er tilgjengelig på konsernets nettsider dnb.no/om-oss.

A) Organisering, gjennomføring og oppfølging

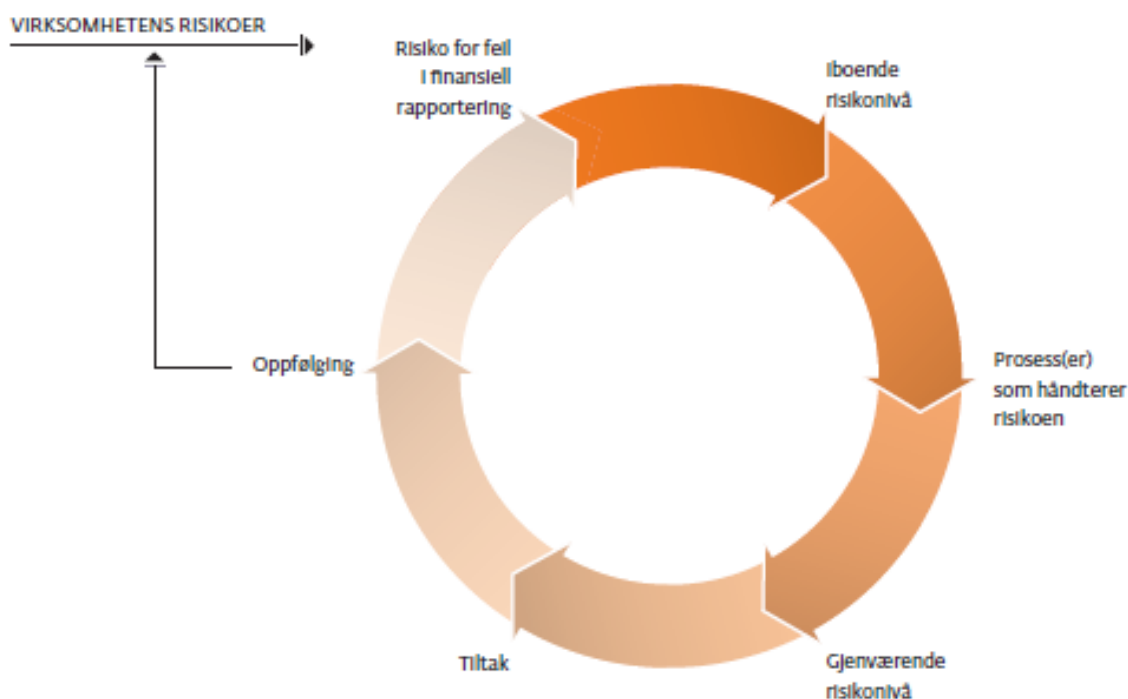
Internkontrollen i DNB bygger på rammeverket fra Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commissions, COSO. (...)

B) Styrets rapportering av hovedelementene i den interne kontrollen knyttet til finansiell rapportering

DNB skal ha lav operasjonell risiko, og det er i konsernets retningslinjer for finansiell rapportering stilt klare krav til kvalitet. Nedenfor beskrives hvordan konsernets arbeid med internkontroll over finansiell rapportering organiseres, gjennomføres og følges opp.

Organisering og ansvar

DNB ASAs styre ved revisjonsutvalget fører tilsyn med prosessen for finansiell rapportering. Styret har gitt retningslinjer som skal sikre pålitelig, relevant, tidsriktig og lik informasjon til aksjonærer og andre aktører i verdipapirmarkedet. Retningslinjene dekker også interne behov. Samlet benevnes disse retningslinjer for finansiell rapportering. Retningslinjene stiller krav til kvalitetssikring av finansiell rapportering for alle enhetene i konsernet, herunder krav om å forebygge regnskapsmanipulasjon.

Revisjonsutvalget skal føre tilsyn med prosessen for finansiell rapportering og se etter at konsernets internkontroll, herunder intern revisjon og risikostyringssystemer, fungerer effektivt. Revisjonsutvalget skal blant annet gjennomgå DNB-konsernets kvartals- og årsregnskaper og oversikt over utviklingen i konsernets viktigste risikokategorier hvert tertial. Revisjonsutvalget skal videre påse at konsernet har en uavhengig og effektiv ekstern revisjon. Utvalget skal også gjennomgå årsregnskapet til DNB ASA, selskaps- og konsernregnskapene til DNB Bank ASA og DNB Livsforsikring ASA og årsregnskapet til DNB Boligkreditt AS.

Konsern finans og risikostyring, KFR, ledes av konserndirektør finans og er organisert utenfor forretningsområdene. Konsernansvarlig for finansiell rapportering rapporterer til konserndirektør finans og har ansvar for fagområder som finansiell rapportering, budsjett og finansiell plan, skatt, avgift og internkontroll over finansiell rapportering i konsernet.

Lederne for rapporterende enheter har ansvar for løpende finansiell oppfølging og rapportering. Alle enhetene har egne ledergrupper og økonomifunksjoner tilpasset sin organisasjon og virksomhet. Lederne skal sørge for å implementere hensiktsmessig og effektiv internkontroll i samsvar med fastsatte krav og har ansvaret for å etterleve kravene.

Finansiell rapportering for DNB-konsernet, DNB Bank-konsernet og DNB Livsforsikring ASA gjennomgås kvartalvis av Konsernrevisjonen. Årsregnskaper for alle selskaper i DNB-konsernet revideres av ekstern revisor, som innenfor rammene fastsatt i internasjonale standarder for revisjon og kvalitetskontroll, ISA, samarbeider med konsernrevisjonen.

Gjennomføring og oppfølging

Internkontrollprosess over finansiell rapportering i DNB er illustrert i figuren ovenfor.

Utgangspunktet for internkontrollen er en vurdering av hvorvidt virksomheten medfører risiko for feil i finansiell rapportering. Deretter vurderes iboende risikonivå, det vil si risiko *før* etablert internkontroll. Prosesser som håndterer risikoene, identifiseres og utgjør samlet omfanget av internkontrollen. Gjenværende risikonivå, det vil si risiko *etter* etablert internkontroll, defineres, og det foretas en vurdering av hvorvidt det er nødvendig å implementere ytterligere tiltak for å styrke internkontrollen. Resultatet av internkontrollen følges opp. (...)

Konsern finans og risikostyring, KFR

På vegne av konserndirektør finans identifiserer, vurderer og overvåker konsernansvarlig for finansiell rapportering risiko for feil i konsernets finansielle rapportering i samarbeid med ledere av rapporterende enheter. Risikovurderingen behandles i konsernets revisjonsutvalg.

KFR utarbeider finansiell rapportering for DNB-konsernet og påser at rapporteringen skjer i samsvar med gjeldende lovgivning, regnskapsstandarder, fastsatte regnskapsprinsipper og styrets retningslinjer. Konsernansvarlig for finansiell rapportering utarbeider retningslinjer som utdyper kravene som lokale enheter må overholde. Det er etablert prosesser og en rekke kontrolltiltak som skal sørge for kvalitetssikring av finansiell rapportering. Tiltakene omfatter regler for fullmakter, arbeidsdeling, avstemming, endringshåndtering, IT-kontroller og ledelsesgjennomganger.

Det er etablert en årlig prosess for egenevaluering av nivået på og effektiviteten av internkontrollen over finansiell rapportering. Konsernansvarlig for finansiell rapportering gjennomgår enhetenes og konsernets finansielle rapportering og vurderer eventuelle feil, mangler og forbedringsbehov. En samlet rapport blir presentert for konserndirektør finans, konsernledelsen, konsernets revisjonsutvalg og styret i DNB ASA i forbindelse med behandlingen av konsernets årsregnskap.

Utklipp 6: Utdrag fra årsrapporten til DNB ASA for 2011 (s. 19 & 21-23)

4.2 Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse

Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse er, etter anbefalingen fra NUES, det første punktet i selskapets redegjørelse for foretaksstyring. Dette punktet skal hovedsakelig ta for seg redegjørelsen som helhet. De tre første bestemmelsene i rskl. § 3-3b annet ledd, vil inngå under dette punktet. Vi vil først presentere resultatene for hver bransje, deretter de totale resultatene, før vi går nærmere inn på hva som kreves for å oppnå de ulike poengene.

Resultatene fra undersøkelsen fordelt på hvert selskap i finanssektoren fremgår av tabell 2:

Tabell 5: Poengfordeling i finansbransjen på punkt 1 i anbefalingen

FINANS		
	2010	2011
Selskap	1. Redegjørelse for foretaksstyring	1. Redegjørelse for foretaksstyring
ABG Sundal Collier Holding	4	4
Agasti Holding (Acta)	4	4
Aker	5	5
Borgestad	2	2
DNB	6	6
Gjensidige Forsikring	5	5
Imarex	1	1
Northern Logistic Property	4	4
Norwegian Property	4	4
Olav Thon Eiendomsselskap	3	2
Protector Forsikring	4	4
Skiens Aktiemølle	1	1
Sparebank 1 SR-Bank	2	5
Storebrand	5	5
Storm Real-Estate	2	2
Voss Veksel- og Landmandsbank	1	1
	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	3	3
Antall selskaper med to poeng	3	3
Antall selskaper med tre poeng	1	0
Antall selskaper med fire poeng	5	5
Antall selskaper med fem poeng	3	4
Antall selskaper med seks poeng	1	1
Gjennomsnitt	3,31	3,44
	Endring	0,13

Vi ser ut fra tabellen at det kun er to selskaper som har endret sin redegjørelse i så stor grad at det gir utslag i poeng. Disse er Olav Thon eiendomsselskap og Sparebank 1 SR-Bank.

Tabellen viser at Sparebank 1 SR-Bank har forbedret seg fra 2010 til 2011, og går fra to

poeng i 2010 til fem poeng i 2011. Olav Thon eiendomsselskap har også endret sin redegjørelse, men på en slik måte at vi vurderer redegjørelsen som dårligere i 2011 enn i 2010. Dermed havner Olav Thon eiendomsselskap på to poeng i 2011, som er ett poeng dårligere enn i 2010. I 2010 var de gjennomsnittlige poengene på 3,31 mot 3,44 i 2011. Vi ser at redegjørelsene generelt bærer preg av marginale endringer på dette punktet, med en forbedring på i gjennomsnitt 0,13 poeng. Hele denne forbedringen skyldes Sparebank 1 SR-Bank.

Resultatene fordelt på hvert av selskapene i IT-sektoren er som følger:

Tabell 6: Poengfordeling i IT-bransjen på punkt 1 i anbefalingen

IT	2010	2011
Selskap	1. Redegjørelse for foretaksstyring	1. Redegjørelse for foretaksstyring
Apptix	2	3
Atea	2	3
Birdstep Technology	2	2
Blom	3	3
Bouvet	4	5
Data Respons	1	4
EVRY	5	5
Eltek	1	5
Fara	2	3
Itera	4	4
Kitron	3	3
Nordic Semiconductor	3	3
Opera Software	4	4
PSI Group	5	5
Q-Free	5	5
Renewable Energy Corporation	3	4
	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	2	0
Antall selskaper med to poeng	4	1
Antall selskaper med tre poeng	4	6
Antall selskaper med fire poeng	3	4
Antall selskaper med fem poeng	3	5
Antall selskaper med seks poeng	0	0
Gjennomsnitt	3,06	3,81
	Endring	0,75

Det er en del selskaper i IT-bransjen som har forbedret seg fra 2010 til 2011 på dette punktet. Hele syv selskaper har oppnådd en endring i poeng i 2011, og hos alle disse innebærer endringene en forbedring av redegjørelsen. Det er for eksempel i 2011 ikke lengre noen selskaper som har fått ett poeng. I 2010 var de gjennomsnittlige poengene på 3,06 mot 3,81 i 2011. Det bærer preg av større endringer på dette punktet i IT- bransjen enn i finansbransjen, med en endring på i gjennomsnitt 0,75 poeng blant alle selskapene. De største utslagene er som følge av at selskapene i IT-bransjen som fikk ett poeng i 2010 har forbedret seg vesentlig i 2011, hvor de oppnår henholdsvis fire og fem poeng.

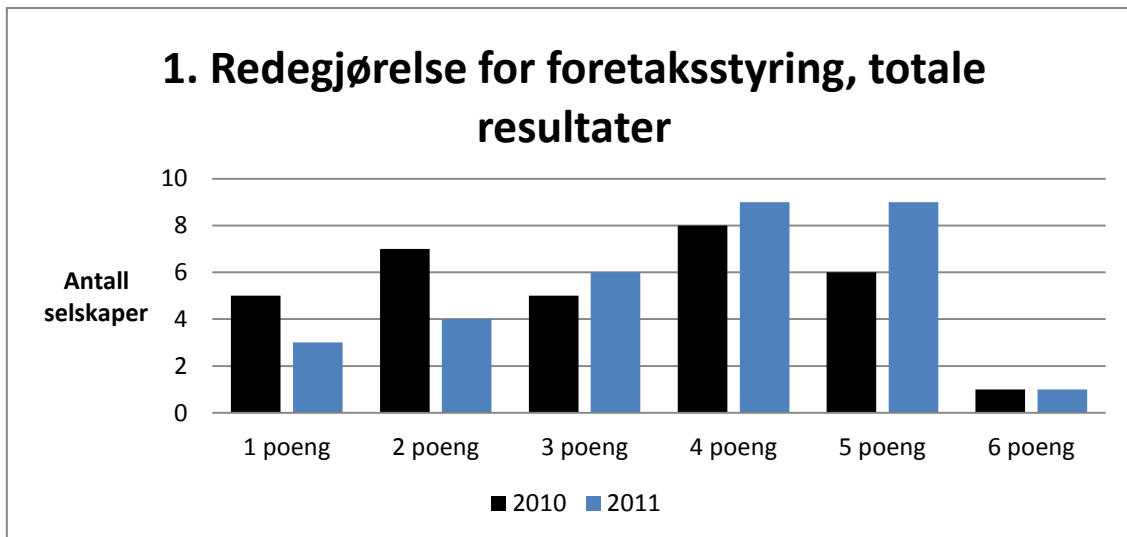
Finansbransjen har i gjennomsnitt 3,31 poeng i 2010, mens IT-bransjen i samme år har fått 3,06 poeng. I 2011 har finansbransjen forbedret en av sine redegjørelser på punktet, og oppnår i snitt 3,44 poeng. Likevel er dette lite sammenlignet med IT-sektoren som har en forbedring til hele 3,81, og hvor så mange som syv selskaper har forbedret sine redegjørelser. Selv om IT-bransjen i gjennomsnitt har en lavere poengsum i 2010, oppnår de en høyere poengsum enn finansbransjen i 2011.

De totale resultatene for begge bransjene blir som følger:

Tabell 7: Samlede resultater på punkt 1 i anbefalingen

TOTALT		
	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	5	3
Antall selskaper med to poeng	7	4
Antall selskaper med tre poeng	5	6
Antall selskaper med fire poeng	8	9
Antall selskaper med fem poeng	6	9
Antall selskaper med seks poeng	1	1
Gjennomsnitt	3,19	3,63
	Endring	0,44

Totalt ser vi en forbedring på 0,44 fra 2010 til 2011, men vi vet at denne forbedringen hovedsakelig ligger i IT-bransjen. Det er færre selskaper som havner på ett og to poeng, og flere som oppnår tre, fire og fem poeng. Vi har også fremstilt de totale resultatene i figur 8, slik at man enkelt kan se endringene totalt sett:

Figur 9: Samlede resultater på punkt 1 i anbefalingen

Ut fra resultatene ser vi at det totalt er fem selskaper som har fått ett poeng i 2010, og tre selskaper som har fått ett poeng i 2011. Disse har enten utelatt å kommentere punktene overhodet, eller gir svært få opplysninger som kan anses som totalt utilstrekkelige i forhold til opplysningskravene i loven og anbefalingen fra NUES. Skiens Aktiemølle er et av selskapene som har fått ett poeng begge årene, og deres redegjørelse under punktet for 2010 lyder som følger:

REDEGJØRELSE FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLLEDELSE

Skiens Aktiemølle følger prinsipper for eierstyring og selskapsledelse som samsvarer med norsk anbefaling av 21.10.10.

Utklipp 7: Utdrag fra årsrapporten til Skiens Aktiemølle ASA for 2010 (s. 26)

Videre er det totalt syv selskaper som har fått to poeng i 2010, og fire selskaper som har fått to poeng i 2011. Når selskapenes redegjørelse på punktet bærer preg av dårlige beskrivelser og manglende opplysninger på flere av NUES sine punkter, har disse fått to poeng. Ofte er disse redegjørelsene overfladiske, og en stor del av redegjørelsen kan bestå av informasjon som ikke er relevant for punktet. Flere av redegjørelsene som har havnet på to poeng har ingen struktur på redegjørelsen sin, og redegjørelsen som helhet inneholder ikke alle punktene som skal inngå i henhold til anbefalingen. FARA er et av selskapene som fikk to poeng i 2010. FARA har ingen tydelig struktur eller inndeling av punktene i sin redegjørelse. Det er derfor vanskelig å se hva de mener skal inngå under punkt 1. De har også fullstendig utelatt å

omtale punkt 10 om risikostyring og internkontroll i sin redegjørelse. Under er en gjengivelse av Faras redegjørelse på punktet for år 2010:

Styret ser utvikling og implementering av rutiner og kontrollorganer som bygger opp under god eierstyring og selskapsledelse som en av bærebjelkene for å skape et fremtidsrettet, konkurransedyktig og tillitsvekkende selskap. Alle beslutninger tatt av FARA skal kunne offentliggjøres uten at FARA rammes av kritikk som følge av brudd på lover og regler, eller brudd på prinsipper om god forretningsdrift. FARA har innledet et arbeid med å utarbeide etiske retningslinjer tilpasset selskapets drift og internasjonale konsernstruktur.

Utklipp 8: Utdrag fra årsrapporten til FARA ASA for 2010 (s. 12)

Når det gis enkle opplysninger i redegjørelsen som dekker de fleste punktene i anbefalingen, men er noe mangelfulle kvalifiserer dette til tre poeng. Selskapene gir altså enkle opplysninger knyttet til punktene i NUES sin anbefaling, men ingen opplysninger knyttet til ett eller to av kriteriene på punktene. Det var fem selskaper vi ga tre poeng i 2010, og seks selskaper i 2011. Kitron fikk tre poeng både i 2010 og 2011. Deres redegjørelse på punktet for 2011 er som følger:

Kitrons prinsipper for eierstyring og selskapsledelse klargjør rolledelingen mellom aksjeeiere, styret og konsernledelsen. I tillegg skal prinsippene bidra til å sikre interessene til aksjeeiere, ansatte og øvrige interessenter, som kunder og leverandører, og samfunnet som helhet. Hovedhensikten er å skape økt forutsigbarhet og innsyn, og derigjennom redusere usikkerheten knyttet til virksomheten.

Det er Kitrons intensjon å utøve god selskapsstyring i tråd med gjeldende lover og regler, samt anbefalinger fra Oslo Børs, under det såkalte "følg eller forklar"-prinsippet. Denne redegjørelsen er utarbeidet av styret i Kitron, og det er styrets hensikt å tilfredsstille kravene i "Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse" datert 21. oktober 2010 (Anbefalingen). Anbefalingen er tilgjengelig på www.nues.no.

Utklipp 9: Utdrag fra årsrapporten til Kitron ASA for 2011 (s. 73)

Selskaper som gis fire poeng har redegjort for alle opplysningene som kreves etter NUES på punktet og tilfredsstiller opplysningskravene etter loven. Det var åtte selskaper som fikk fire poeng i 2010. I 2011 hadde antallet selskaper som fikk fire poeng økt til ni. Norwegian Property fikk fire poeng begge årene. Deres redegjørelse på punktet for 2011 er som følger:

1. Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse

Norwegian Property's overordnede prinsipper for eierstyring og selskapsledelse er tilgjengelige på www.norwegianproperty.no og er gjengitt i styrets årsberetning på side 10 i årsrapporten.

Nedenfor følger styrets redegjørelse for hvordan Norwegian Property har innrettet seg etter den gjeldende norske anbefalingen for eierstyring og selskapsledelse, datert 21. oktober 2011 ("anbefalingen") samt dokument av 20. oktober 2011 vedrørende enkelte endringer og justeringer i anbefalingen. Anbefalingen er tilgjengelig på hjemmesidene til norskutvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES); www.nues.no. Redegjørelsen omfatter hvert punkt i anbefalingen, og eventuelle avvik fra anbefalingen er omtalt under det aktuelle punkt.

Selskapets kjerneverdier er pålitelig, nyskapende, proaktiv og samspillende. Etske retningslinjer og strategi for miljø- og samfunnsansvar er i likhet med selskapets øvrige policy-dokumenter utformet i tråd med selskapets verdigrunnlag. Selskapets verdigrunnlag og etiske retningslinjer er tilgjengelig på selskapets nettsider.

Utklipp 10: Utdrag fra redegjørelsen til Norwegian Property ASA for 2011 (s. 1)

Fem poeng gis i tilfeller hvor selskapets redegjørelse tilfredsstillende oppfyller kravene som følger av loven og NUES sin anbefaling, i tillegg til at det redegjøres spesielt godt for noen opplysninger av betydning som går utover dette. Det var seks selskaper som fikk fem poeng i 2010, og ni selskaper som fikk fem poeng i 2011. Aker er et av selskapene vi har vurdert til fem poeng i begge årene, og som vi mener gir opplysninger utover kravene i loven og anbefalingen fra NUES. De har redegjort spesielt godt for selskapets verdigrunnlag og retningslinjer for etikk og samfunnsansvar, som de henviser videre til i redegjørelsen for foretaksstyring. Ettersom deres redegjørelse på punktet er nokså omfattende gir vi kun et utdrag fra redegjørelsen:

1. Redegjørelse for eierstyring og selskapsledelse

Akers prinsipper for eierstyring og selskapsledelse er fastsatt av styret, og reflektert i selskapets styrende dokumenter. De har som formål å sikre en hensiktsmessig rolledeling mellom selskapets eiere, styre og daglige ledelse, samt betryggende kontroll med virksomheten. Hensiktsmessig rolledeling og betryggende kontroll skal bidra til størst mulig verdiskaping og redusert risiko, til beste for eierne og øvrige interessegrupper.

Verdigrunnlag og etiske retningslinjer

Styret har fastsatt selskapets verdigrunnlag og etiske retningslinjer. Akers verdigrunnlag er presentert på side 10 i årsrapporten. Akers etiske retningslinjer er en grunnpilar for selskapets aktive eierskap. Aker arbeider for å fremme bærekraftige og ansvarlige selskaper drevet av gode resultater og krav til samfunnsansvar. Retningslinjer for samfunnsansvar er omtalt på side 11 i årsrapporten.

Utklipp 11: Utdrag fra årsrapporten til Aker ASA for 2011 (s. 138)

DNB er det eneste selskapet i undersøkelsen vår som har fått seks poeng på dette punktet, både i 2010 og 2011. De skiller seg tydelig ut ved å gi mer utfyllende opplysninger enn det som fremgår av loven og etter anbefalingen, og alle punktene er spesielt godt og grundig redegjort for. DNB tar også for seg hvor alle opplysningene som skal gis etter rskl. § 3-3b finnes i redegjørelsen. De kommenterer også spesifikt på et av formålene ved innføringen av lovkravet, nemlig aktivt eierskap. Deres redegjørelse på punktet er også omfattende, og derfor følger kun et utdrag av redegjørelsen for 2011 på punktet:

REDEGJØRELSE FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE

Det foreligger ingen vesentlige avvik mellom anbefalingen og hvordan denne etterleves i DNB. Det er redegjort for ett avvik under punkt 14.

DNBs visjon er: Vi skaper verdier gjennom kunsten å møte kunden.

Verdiene som skal støtte opp under visjonen, er *hjelpsom, profesjonell og initiativrik*

Visjonen og verdiene ligger til grunn for konsernets regler for etikk og samfunnsansvar. DNB-konsernet skal kjennetegnes av høy etisk standard og god eierstyring og selskapsledelse. Etikkreglene fastslår at medarbeidere, medlemmer av styrende organer, innleid personell og konsulenter skal opptre med respekt og omtanke, og at kommunikasjonen skal være åpen, sannferdig og tydelig. DNBs etikkregler omhandler også retningslinjer for habilitet, taushets- og varslingsplikt, interessekonflikter, forhold til kunder og leverandører, forhold til medier, verdipapirhandel, innsidehandel og relevante privatøkonomiske forhold. DNB vurderer sosiale, miljømessige og etiske risikoforhold i utlånsvirksomheten.

DNB ønsker å være en aktiv eier gjennom sine ulike roller som investor. Målet for aktivt eierskap eller eierskapsutøvelser er å påvirke selskaper.

Utklipp 12: Utdrag fra årsrapporten til DNB ASA for 2011 (s. 33)

4.3 Styrets arbeid

Det niende punktet i NUES anbefaling for eierstyring og selskapsledelse er styrets arbeid. Det åttende og niende punktet i NUES anbefaling for eierstyring og selskapsledelse dekker til sammen rskl. § 3-3b annet ledd nr. 6. Tilsvarende som for avsnitt 4.1 og 4.2 vil vi først presentere resultatene for hver bransje og deretter de totale resultatene. Til slutt går vi nærmere inn på hva som kreves for å oppnå de ulike poengene. Resultatene fordelt på hvert selskap i finansbransjen fremgår av tabell 5:

Tabell 8: Poengfordeling i finansbransjen på punkt 9 i anbefalingen

FINANS		
	2010	2011
Selskap	9. Styrets arbeid	9. Styrets arbeid
ABG Sundal Collier Holding	3	5
Agasti Holding (Acta)	4	4
Aker	3	3
Borgestad	1	1
DNB	5	5
Gjensidige Forsikring	4	5
Imarex	2	2
Northern Logistic Property	3	3
Norwegian Property	3	3
Olav Thon Eiendomsselskap	2	2
Protector Forsikring	4	4
Skiens Aktiemølle	1	1
Sparebank 1 SR-Bank	1	3
Storebrand	4	5
Storm Real-Estate	2	3
Voss Veksel- og Landmandsbank	1	1
	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	4	3
Antall selskaper med to poeng	3	2
Antall selskaper med tre poeng	4	5
Antall selskaper med fire poeng	4	2
Antall selskaper med fem poeng	1	4
Antall selskaper med seks poeng	0	0
Gjennomsnitt	2,69	3,13
	Endring	0,44

Det er fem selskaper som har endret sin redegjørelse fra 2010 til 2011. Hos alle selskapene innebærer endringene en forbedring av poeng i forhold til året etter. Det vil si at bortimot en tredel av selskapene har forbedret sin redegjørelse. Tre av selskapene har forbedret seg med ett poeng, og to av selskapene har forbedret seg med to poeng. Vi ser at det er fire selskaper

som havner på fem poeng i 2011, dette er tre mer enn i 2010. Det er likevel ingen av selskapene som etter vår vurdering vil oppnå seks poeng for noen av årene. I 2010 fikk selskapene i finanssektoren i gjennomsnitt 2,69 poeng, mens de i 2011 fikk 3,13 poeng. Gjennomsnittlig ser vi en forbedring på 0,44 poeng.

Resultatene fordelt på selskapene i IT-bransjen er som følger:

Tabell 9: Poengfordeling i IT-bransjen på punkt 9 i anbefalingen

IT		
	2010	2011
Selskap	9. Styrets arbeid	9. Styrets arbeid
Apptix	2	2
Atea	3	3
Birdstep Technology	2	2
Blom	3	3
Bouvet	5	5
Data Respons	3	3
EVRY	4	4
Eltek	3	4
Fara	2	2
Itera	2	2
Kitron	3	3
Nordic Semiconductor	3	3
Opera Software	4	4
PSI Group	4	4
Q-Free	6	6
Renewable Energy Corporation	4	4
	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	0	0
Antall selskaper med to poeng	4	4
Antall selskaper med tre poeng	6	5
Antall selskaper med fire poeng	4	5
Antall selskaper med fem poeng	1	1
Antall selskaper med seks poeng	1	1
Gjennomsnitt	3,313	3,375
	Endring	0,063

I IT-bransjen er det kun ett selskap som har endret sin redegjørelse fra 2010 til 2011 på en måte som gir utslag i poeng. Eltek har forbedret seg fra tre til fire poeng. Dette gir minimale utslag, og resulterer i en forbedring fra et gjennomsnitt på 3,313 poeng i 2010 til 3,375 poeng i 2011, som innebærer en endring på 0,063 poeng.

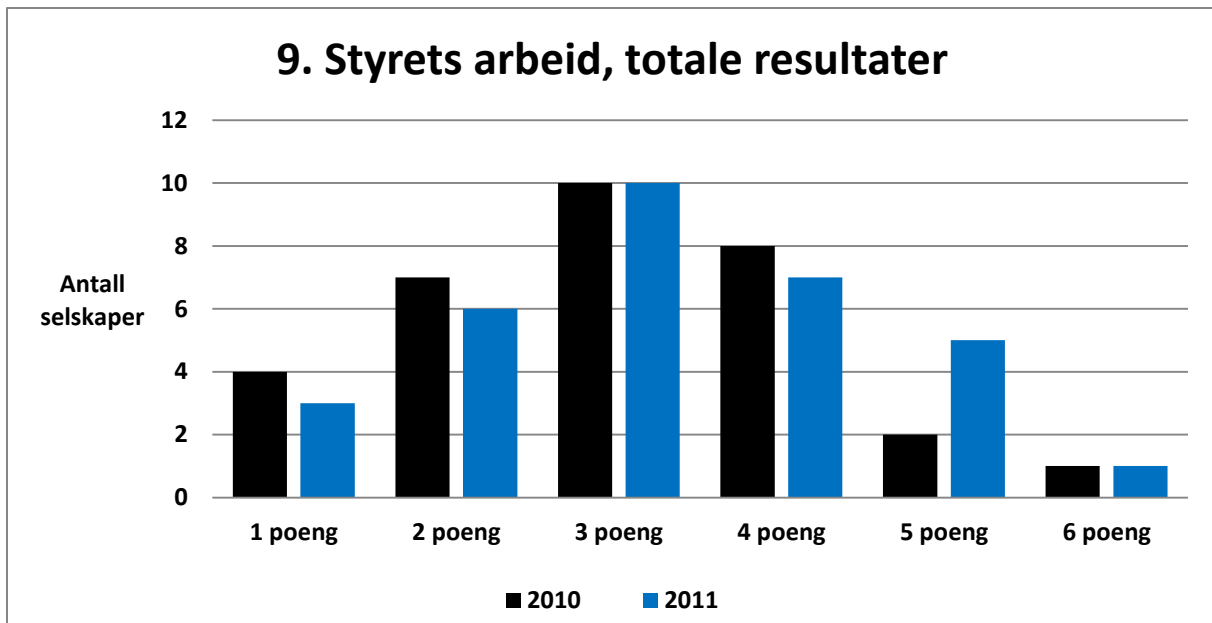
Vi ser altså at på dette punktet har IT-bransjen hatt minimale forbedringer som ett selskap alene er årsaken til, mens finansbransjen til sammenligning har forbedringer hos nærmere en tredel av selskapene med en økning på i gjennomsnitt 0,44 poeng. Forbedringene i IT-bransjen er meget små på dette punktet, sammenlignet med forbedringene i finansbransjen. Likevel hadde finansbransjen gjennomsnittlig et større forbedringspotensial enn IT-bransjen. Dette fordi IT-bransjen i 2010 hadde i gjennomsnitt 3,31 poeng, mens finansbransjen kun hadde 2,69.

Totale resultater for begge bransjene er som følger:

Tabell 10: Samlede resultater på punkt 9 i anbefalingen

TOTALT		
	2010	2011
Antall selskaper med ett poeng	4	3
Antall selskaper med to poeng	7	6
Antall selskaper med tre poeng	10	10
Antall selskaper med fire poeng	8	7
Antall selskaper med fem poeng	2	5
Antall selskaper med seks poeng	1	1
Gjennomsnitt	3,00	3,25
	Endring	0,25

Totalt ser vi en endring i gjennomsnittlige poeng på 0,25 for begge bransjene. Vi vet at denne forbedringen i hovedsak skyldes forbedringer i finansbransjen. Vi vil også her fremstille de totale endringene i et diagram, slik at man enkelt kan se endringene mellom årene:

Figur 10: Samlede resultater punkt 9 i anbefalingen

Ut fra resultatene ser vi at det totalt er fire selskaper vi har vurdert til ett poeng i 2010, og tre selskaper i 2011. Disse selskapene har enten utelatt helt å kommentere punktet i sin redegjørelse for foretaksstyring, eller så bærer opplysningene preg av å være totalt utilstrekkelige på det som bør opplyses om etter NUES anbefaling og kravene i loven. Alle selskapene vi har vurdert til ett poeng tilhører finansbransjen. Et selskap som fikk ett poeng for begge årene er Skiens Aktiemølle. Deres redegjørelse for 2011 er som følger:

STYRETS ARBEID

Styret har normalt 3 årlige ordinære styremøter. Selskapets strategi blir årlig gjennomgått og diskutert i styret. Styret benytter seg vanligvis ikke av styrekomiteer. Styret mottar hver måned en lederrapport som beskriver siste måneds utvikling, samt komplett resultatregnskap og balanse for selskapet.

Utklipp 13: Utdrag fra årsrapporten til Skiens Aktiemølle ASA for 2011 (s. 27)

Videre er det totalt syv selskaper som fikk to poeng i 2010, og seks selskaper som fikk to poeng i 2011. Redegjørelsene vi vurderer til to poeng mangler opplysninger på flere av anbefalingens kriterier for styrets arbeid, og bærer preg av dårlige beskrivelser. Apptix er et av selskapene vi ga to poeng begge årene. Redegjørelsen deres bærer preg av å være overfladisk og mangelfull på flere av kriteriene i NUES, og selskapet har helt utelatt å omtale kriteriet for uavhengig behandling av styresaker. Deres redegjørelse for 2011 følger under:

9. The work of the Board of Directors

The board meets regularly both in closed sessions and in face to face meetings with the CEO, CFO and other members of the Executive team present as the board deem fits.

The Board has established Corporate Governance, Audit and Remuneration and Compensation Committees. The Company has established clearly defined roles, responsibilities and tasks for the Board and management. Further, the board produces an annual plan detailing its role in developing the Company's strategy as well as the specific objectives for each year. The board evaluates its work and its competence on an annual basis.

Utklipp 14: Utdrag fra årsrapporten til Aptix ASA for 2011 (s. 14)

Vi gir tre poeng når redegjørelsen gir enkle opplysninger som dekker de fleste kriteriene NUES oppstiller i sin anbefaling på punktet for styrets arbeid. Det er ti selskaper som fikk tre poeng i 2010, og ti selskaper som fikk tre poeng i 2011. Blom er et av selskapene vi har vurdert til tre poeng for begge årene. De gir enkle opplysninger, men sier ikke noe om styreutvalgene, annet enn at de har styreutvalg. Deres redegjørelse for 2011 er:

9. STYRETS ARBEID

I tråd med norsk selskapslovgivning har styret ansvar for den overordnede ledelsen av selskapet, mens administrerende direktør står for den daglige ledelsen. Styreleder skal i nært samarbeid med administrerende direktør følge utviklingen i virksomheten, planlegge styremøtene, samt ha ansvar for at styremedlemmene får de opplysningene som kreves for at styrearbeidet kan gjennomføres med kvalitet og i samsvar med lovgivningen.

Styrets møter ledes av styrelederen. Dersom det er hensiktsmessig i forhold til en forsvarlig saksbehandling i styret vil styret utpeke et annet styremedlem til å lede diskusjonen i styret.

Adm. Direktør deltar på styrets møter. Normalt deltar andre medlemmer av ledelsen i den grad det er hensiktsmessig. Styret har i 2011 avviklet totalt 15 møter.

Styret har i henhold til styreinstruks en årlig plan for sitt arbeid med vekt på mål, strategi og gjennomføring. Styret har nedsatt og valgt medlemmer til revisjonsutvalg og kompensasjonsutvalg. Styret vil vurdere bruk av andre styrekomiteer dersom det er hensiktsmessig for å oppnå en uavhengig saksbehandling i styret. I 2011 har styret ikke benyttet andre styrekomiteer.

Utklipp 15: Utdrag fra årsrapporten til Blom ASA for 2011 (s. 87)

Når alle opplysningene som kreves etter anbefalingen og loven er redegjort for, vurderer vi dette til fire poeng. Det er totalt åtte selskaper som har fått fire poeng i 2010, og syv selskaper som har fått fire poeng i 2011. Gjensidige er et av selskapene som fikk fire poeng i 2010. De gir blant annet en mer detaljert beskrivelse av sine styreutvalg enn det Blom gjør. Utdrag 16 viser hvordan Gjensidige redegjør for sitt godtgjørelsesutvalg. Gjensidige gir også detaljerte

beskrivelser av revisjonsutvalget, men dette er ikke tatt med i utklippet under. Utklippet er et utdrag fra Gjensidige sin redegjørelse på punktet for styrets arbeid i 2010.

9 STYRETS ARBEID

Styrearbeidet følger en fastsatt årsplan og styres i samsvar med fastsatt styreinstruks. Styreinstruksen er tilgjengelig på www.gjensidige.com. Videre har styret fastsatt instruks for daglig leder, som regulerer intern ansvars- og oppgavefordeling.

Styret har jevnlig fysiske styremøter og har ni faste møter hvert år. Avhengig av sak og situasjon avholdes det ytterligere møter. Disse kan være telefon-møter. I 2011 ble det avholdt til sammen 11 styremøter. Ett av møtene var et todagers strategimøte.

I saker der styreleder er eller har vært aktivt engasjert, skal et annet styremedlem lede styrets diskusjon av saken.

Styret har etablert to arbeidsutvalg – et godtgjørelsesutvalg og et revisjonsutvalg. Utvalgenes oppgaver og krav til sammensetning er nærmere regulert i styreinstruksen. Samtlige medlemmer av de to utvalgene er uavhengige av virksomheten og dens daglige ledelse. Oversikt over medlemmene i de to utvalgene finnes på www.gjensidige.com.

Godtgjørelsesutvalget består av tre styremedlemmer. Inge K. Hansen leder utvalget. Utvalget skal forberede saker for styret, og har i hovedsak ansvar for å:

- Utarbeide forslag til og følge opp praktiseringen av konsernets retningslinjer og rammer for godtgjørelse
- Årlig vurdere og foreslå godtgjørelse til konsernsjef
- Årlig utarbeide forslag til målkort for konsernsjef
- Være rådgiver for konsernsjef vedrørende den årlige vurderingen av godtgjørelse til øvrige av de ledende ansatte
- Utarbeide forslag til prinsipper og erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte, ansatte og tillitsvalgte med arbeidsoppgaver av vesentlig betydning for foretakets risikoeksponering samt andre ansatte og tillitsvalgte med kontrolloppgaver
- Vurdere andre vesentlige personalrelaterte forhold for ledende ansatte

Utvalget er et rådgivende organ for styret og har i 2011 hatt 3 møter.

Utklipp 16: Utdrag fra redegjørelsen til Gjensidige ASA for 2011 (s. 4)

Videre har vi vurdert to selskaper til fem poeng i 2010 og fem selskaper til fem poeng i 2011, blant disse er Storebrand som fikk fem poeng i 2011. Vi har gitt Storebrand fem poeng fordi redegjørelsen deres inneholder alle opplysningene som bør redegjøres for etter loven og NUES anbefaling. I tillegg er noen av opplysningene spesielt godt redegjort for, blant annet det som gjelder styreutvalgene. Storebrands redegjørelse er såpass omfattende at vi kun gjengir et utdrag fra denne.

Styreutvalg

Styret har etablert et kompensasjonsutvalg og et revisjonsutvalg. Begge utvalgene består av tre styremedlemmer, hvorav to er aksjonærvalgte og én ansattevalgt. Sammensetningen er med på å sikre en grundig og uavhengig behandling av saker som gjelder internkontroll, finansiell rapportering og godtgjørelse til ledende ansatte. Utvalgene er forberedende og rådgivende arbeidsutvalg og bistår styret i forberedelsen av saker, men beslutninger fattes kun av et samlet styre. Begge utvalgene kan på eget initiativ gjennomføre møter og behandle saker uten deltakelse fra administrasjonen.

Kompensasjonsutvalget bistår styret i alle saker som gjelder vederlag for administrerende direktør. Utvalget skal holde seg orientert om vederlagsordninger for ledende ansatte i konsernet og foreslå retningslinjer for fastsettelse av godtgjørelse til ledende ansatte og styrets erklæring om lederlønnfastsettelse som fremlegges årlig for generalforsamlingen. Kompensasjonsutvalget har holdt åtte møter i 2011.

Revisjonsutvalget bistår styret ved å gjennomgå, vurdere og eventuelt foreslå tiltak i forhold til kontrollmiljø, finansiell og operasjonell rapportering, risikostyring/ - kontroll og ekstern og intern revisjon. Revisjonsutvalget har holdt syv møter i 2011. Ekstern og intern revisor deltar på møtene. Flertallet av medlemmene i utvalget er uavhengig av virksomheten. Styret har vurdert det hensiktsmessig å ha et revisjonsutvalg for hele Storebrand-konsernet.

Godtgjørelsesutvalg

Styret har oppnevnt et godtgjørelsesutvalg som er felles for fem norske konsernselskaper, i henhold til godtgjørelsesforskriften § 3 tredje ledd. Godtgjørelsesutvalget kommer i tillegg til kompensasjonsutvalget. Godtgjørelsesutvalget skal i henhold til sitt mandat gi råd til styrene i berørte selskaper i alle saker som gjelder det enkelte selskapets godtgjørelsesordning for ledende ansatte, ansatte med arbeidsoppgaver av betydning for selskapets risikoeksponering og ansatte med kontrolloppgaver. Utvalget skal i tillegg vurdere hvorvidt selskapets godtgjørelsesordning og praktiseringen av denne muliggjør god styring og kontroll av selskapets risiko, motvirker for høy risikotaking og bidrar til å unngå interessekonflikter. Utvalget kan ikke treffe beslutninger på vegne av det enkelte styret.

Utklipp 17: Utdrag fra årsrapporten til Storebrand ASA for 2011 (s. 54)

Vi gir seks poeng når alle kravene etter loven og NUES anbefalinger på punktet for styrets arbeid er spesielt godt redegjort for. Q-Free er det eneste selskapet som har fått seks poeng på dette punktet i vår undersøkelse. Q-Free har en detaljert redegjørelse under styrets arbeid og har redegjort spesielt godt for alle opplysningene som kreves etter anbefalingen og rskl. § 3-3b. Dette resulterer i seks poeng både for 2010 og 2011. Utdrag fra Q-Free sin redegjørelse om foretaksstyring for 2011:

The work of the board of directors

The Board of Directors produces an annual plan for its work, with particular emphasis on objectives, strategy and implementation. This includes reviewing the overall strategy at least once a year, preparing the budget for the next year, evaluating management and competence needed, making continuous financial reviews and risk assessments based on budgets and prognoses, as well as evaluating the work of the Board of Directors. The Board held 19 meetings in 2011.

The Board of Directors is elected by the shareholders to oversee the executive management and to assure that the long-term interests of the shareholders and other stakeholders are being served. The Board of Directors has the ultimate responsibility for the management of the Company and for supervising its day-to-day business and activities in general. The main responsibility is to determine the Company's overall vision, goal and strategy.

The Board of Directors also ensures that the activities are soundly organised and keeps itself informed about the financial situation of the Company, and ensure that the management handles risks faced by the Company in an appropriate way.

(...)

The board of directors has issued instructions for its own work as well as for the executive management with particular emphasis on clear internal allocation of responsibilities and duties.

The guidelines for the board of directors are described in the Company's "Instructions for the board of Q-Free ASA". The purpose of the instruction is to describe the role and functions of the Board and the interaction with the executive management of the Company. The instructions of the Board of Directors also include detailed requirements on which information and timing of the information from the executive management.

In order to ensure a more independent consideration of matters of a material character in which the Chairman of the Board is, or has been, personally involved, upon the Board's consideration of such matters, the meeting is chaired by the deputy chairman. The deputy chairman is elected by the Board of Directors annually according to the instructions.

Utklipp 18: Utdrag fra årsrapporten til Q-Free ASA for 2011 (s. 37)

4.4 Samlede resultater

For å lettere kunne sammenligne resultatene vi har kommet frem til i undersøkelsen, har vi laget en tabell som viser studiens resultater og gir en god oversikt over endringene vi har identifisert på de aktuelle punktene.

Tabell 11: Oversikt over samlede resultater på punktene i anbefalingen

Bransje	1. Redegjørelse for foretaksstyring		9. Styrets arbeid		10. Risikostyring og internkontroll	
	Finans	IT	Finans	IT	Finans	IT
Ant. selskaper med endret redegj.	2	7	5	1	3	8
Ant. selskaper med forbedret redegj.	1	7	5	1	3	8
Gjennomsnittlige poeng i 2010	3,31	3,06	2,69	3,313	2,69	2,50
Gjennomsnittlige poeng i 2011	3,44	3,81	3,13	3,375	3,00	3,06
Endring i gjennomsnittlige poeng	0,13	0,75	0,44	0,063	0,31	0,56
Ant. selskaper med endret redegj.	9		6		11	
Ant. selskaper med forbedret redegj.	8		6		11	
Gjennomsnittlige poeng i 2010	3,19		3,00		2,59	
Gjennomsnittlige poeng i 2011	3,65		3,25		3,03	
Endring i gjennomsnittlige poeng	0,44		0,25		0,44	

På det første punktet (Redegjørelse for foretaksstyring) og det tiende punktet (Risikostyring og internkontroll) er det IT-bransjen som har hatt de største endringene, mens det på punkt ni (Styrets arbeid) er finansbransjen som viser den største endringen. I 2010 hadde IT-bransjen i gjennomsnitt 3,06 poeng på punkt én og 2,50 på punkt ti. Dette er lavere enn i finansbransjen, hvor de gjennomsnittlige poengene for samme år var henholdsvis 3,31 på punkt én og 2,69 på punkt ti. For disse punktene oppnår med andre ord finansbransjen noe bedre poeng i undersøkelsens første år enn IT-bransjen. I 2011 er imidlertid redegjørelsene til IT-bransjen samlet vurdert å være bedre på samtlige punkter enn i finansbransjen. Det er forbedringer hos begge bransjene på alle punktene, men totalt sett er disse forbedringene vurdert å gi størst utslag blant selskapene innenfor IT-bransjen.

Tabellen viser at den største gjennomsnittlige endringen ligger i IT-selskapenes redegjørelser for foretaksstyring (det første punktet i anbefalingen fra NUES), hvor endringen utgjør 0,75 poeng fra 2010 til 2011. Samlet er den største endringen i poeng på 0,44 i gjennomsnitt.

Denne endringen er identisk på både punkt én og punkt ti. Endringene på punkt ti skiller seg altså ikke ut fra de øvrige endringene. Likevel ser vi at det er et større antall selskaper totalt sett som har forbedret sin redegjørelse på punkt ti enn på det første punktet. Ved å sammenligne tabellene under avsnitt 4.1 og 4.3, ser vi at halvparten av selskapene som forbedret sin redegjørelse på punktet for styrets arbeid, også forbedret sin redegjørelse for internkontroll og risikostyring.

5 DISKUSJON OG KONKLUSJON

Hensikten med dette kapittelet er å diskutere og konkludere på studiens problemstilling.

Hovedformålet med studien er å undersøke om lovfestingen av opplysningskravet i rskl. § 3-3b har bidratt til å endre hvordan selskaper redegjør for internkontroll og risikostyring. Kravet omfatter alle norske, børsnoterte foretak. Studiens problemstilling er:

“Har lovfestingen av bestemmelsene i rskl. § 3-3b bidratt til endret rapportering vedrørende internkontroll og risikostyring blant norske IT- og finansselskaper på Oslo Børs?”

Studien baserer seg på sekundærdata i form av 32 IT- og finansselskapers offentlige redegjørelser for 2010 (før) og 2011 (etter). Etter å ha gjennomgått disse har vi avdekket flere forhold som kan knyttes til vår teoretiske referanseramme og problemstilling.

Opplysningskravet i rskl. § 3-3b annet ledd nr. 4 krever at redegjørelsen inneholder en beskrivelse av hovedelementene i foretakets systemer for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen. Gjennomgangen av selskapenes redegjørelse om foretaksstyring viser imidlertid at mange selskaper kun hevder at disse systemene finnes i bedriften, uten å gi en nærmere beskrivelse av dem. Dette kan tyde på at disse selskapene ikke kjenner til at de i henhold til rskl. § 3-3b er pliktig til å gi en beskrivelse av systemene. Dersom selskapet ikke gir slike beskrivelser oppfyller redegjørelsen etter vår oppfatning åpenbart ikke opplysningskravet, og vil være i strid med loven. I verste fall kan dette føre til at selskapet fjernes fra Oslo Børs. Likevel skal det mye til for at noe så drastisk vil skje.

I flere av selskapene ser vi tydelig at selskapets redegjørelse for internkontroll og risikostyring overhodet ikke er utfyllende nok til å oppfylle hverken lovkravet eller gi de opplysningene som kreves etter NUES sin anbefaling for eierstyring og selskapsledelse. Loven gir svært begrenset grad av veiledning, da rskl. § 3-3b ikke oppstiller spesifikke krav til hvilke sider ved internkontroll- og risikostyringssystemet som skal beskrives. Dette fremgår heller ikke av lovens forarbeider. Det kan derfor være vanskelig for selskapene å ha klart for seg hvilke opplysninger som skal gis for å tilfredsstille opplysningskravet. Kanskje kan dette være en av årsakene til at vi ikke observerer større endringer i selskapenes redegjørelser. Det er imidlertid

vedtatt endringer i rskl. § 3-3b. Endringene trår i kraft 1. juni 2013, og tilføyer paragrafen et fjerde ledd hvor departementet *“gis hjemmel til å gi nærmere regler om avleggelse og oppdatering av opplysninger i redegjørelsen for foretaksstyring, herunder også om revisors plikter i forbindelse med opplysningene i redegjørelsen.”* (Prop 48 L, s. 41). Det foreligger da en mulighet for å oppstille mer eksakte kriterier, som forslått ovenfor.

Som omtalt i teorikapittelet, påstår Enger et al. (2012) i sin artikkel at de fleste selskapene strukturerer sin redegjørelse etter strukturen i COSO-rammeverket. De anbefaler at denne inndelingen også benyttes uavhengig av om rammeverket faktisk brukes i tilknytning til foretakets internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen. Etter å ha undersøkt de børsnoterte allmennaksjeselskapene innenfor IT- og finanssektoren, opplever vi at påstanden til Enger et al. (2012) ikke stemmer for selskapene i vårt utvalg.

I vårt tilfelle er det et fåtall av selskapene som nevner COSO i sin redegjørelse, og det er på ingen måte et gjennomgående fenomen at redegjørelsens struktur følger COSO. Vi ser imidlertid at selskapene under punktet for risikostyring og internkontroll likevel gir informasjon som kan knyttes til de ulike komponentene og målområdene i COSO. Dette bærer preg av å være tilfeldigheter gjennom bruk av liknende begreper i redegjørelsene. Dette er naturlig da et av formålene ved COSO-rapporten var nettopp å etablere et felles begrepsapparat for internkontroll. Vi er enig i at det nok kunne vært hensiktsmessig å strukturere redegjørelsen om foretaksstyring etter COSO, slik som Enger et al. (2012) hevder. Dette ville trolig kunne gi en god og oversiktlig presentasjon av de aktuelle opplysningene, noe som vil gjøre informasjonen lettere tilgjengelig og mer forståelig for interessentene. Dersom det i tillegg kreves at selskapene innretter seg etter et spesifikt system, for eksempel COSO, tror vi dette vil kunne føre til bedre redegjørelser for internkontroll og risikostyring ettersom det vil oppstå mer standardiserte prosedyrer og rutiner.

Vurderingen av punkt én (redegjørelse for foretaksstyring) viser at flere av selskapene strukturerer redegjørelsen som helhet bedre i 2011, blant annet ved å bygge opp og strukturere redegjørelsen etter punktene og kriteriene i NUES-anbefalingen. Dette vil trolig også gjøre det lettere for interessentene å fange opp opplysninger de har interesse av.

Resultatene viser at halvparten av selskapene som forbedret sin redegjørelse på punktet for styrets arbeid, også forbedret redegjørelsen for internkontroll og risikostyring. Selskapene

som oppnår en høy poengsum under punkt ni redegjør ofte godt omkring ansvarsfordelingen og samspillet mellom styret, styreutvalg og ledelsen. Ansvarsfordelingen påvirker hvordan organene engasjerer seg i regnskapsrapporteringsprosessen, og er derfor av betydning for selskapets internkontroll- og risikostyringssystem knyttet til denne. Det kan derfor være viktig å synliggjøre denne mulige sammenhengen, selv om vi ut fra undersøkelsen ikke har grunnlag til å dra konklusjoner på dette området.

Ettersom finansbransjen får flest antall poeng på to av punktene i 2010, og IT-bransjen i gjennomsnitt får flest poeng på alle tre punktene i 2011, er det vanskelig å si om det er en sammenheng mellom hvilken bransje selskapene opererer innenfor og hvor godt de redegjør for internkontroll og risikostyring. Dette var heller ikke et av formålene med oppgaven. For å kunne si noe mer om eventuelle bransjeforskjeller, må en nok se på endringene over flere år.

Resultatene tyder på at endringene i redegjørelsen for internkontroll og risikostyring ikke skiller seg fra endringene i de andre punktene. Dette kan indikere at forbedringene vi ser i selskapets redegjørelse for risikostyring og internkontroll ikke kan sies å være direkte som følge av lovkravet, men heller et resultat av en generell forbedring av redegjørelsen som helhet. Ser vi imidlertid på antall selskaper som har forbedret sin redegjørelse, vet vi at det er flest selskaper som har forbedret seg på det tiende punktet. Likevel er det gjennomsnittlig størst forbedring på det første punktet i IT-bransjen, noe som tyder på at forbedringene på punkt ti ikke skiller seg fra de andre i så måte at vi med rimelig sikkerhet kan si at det skyldes innføringen av lovkravet i rskl. § 3-3b.

Blant selskapene som har fått samme antall poeng for 2010 og 2011, er redegjørelsen ofte tilnærmet identiske for begge årene. Eventuelt foreligger det marginale endringer som ikke har vært utslagsgivende i poeng. Noen av disse selskapene har for eksempel fått med seg at det har kommet et nytt lovkrav i rskl. § 3-3b, noe de også nevner i sin redegjørelse, blant annet ved å gjennomgå hvor i redegjørelsen man finner opplysninger knyttet til de ulike bestemmelsene. På den måten ser vi at lovkravet har hatt den effekten at begrepsapparatet i rskl. § 3-3b er tatt inn i selskapets redegjørelse. Enkelte selskaper har også skilt redegjørelsen for internkontroll og risikostyring knyttet til regnskapsrapporteringsprosessen fra den generelle omtalen av selskapets internkontroll- og risikostyringssystem, noe Enger et al. (2012) også poengterer. Likevel foreligger det i disse selskapene ingen reell forbedring av

redegjørelsen som gir utslag i poeng. For disse selskapene må lovkravet kunne sies å ha liten eller ingen effekt på redegjørelsen for internkontroll og risikostyring.

Vår konklusjon er at IT- og finansselskapene ikke har endret sine redegjørelser for internkontroll og risikostyring som et resultat av rskl. § 3-3b. Endringene vi har funnet må trolig kunne sies å skyldes en positiv trend hvor selskapene gjennom egne erfaringer og ved å lære av hverandre avgir bedre redegjørelser.

6 AVSLUTNING

I dette kapittelet vil vi komme med noen avsluttende refleksjoner knyttet til vår studie og gi noen forslag til videre forskning.

6.1 Refleksjoner

I arbeidet med oppgaven har vi brukt mye tid på å lese relevant teori og satt oss grundig inn i lovgivers intensjon, blant annet gjennom å studere lovforarbeidene. Med utgangspunkt i dette, og vår egen undersøkelse, mener vi at studien kan tyde på at lovgiver har vært i overkant beskjeden i utformingen av rskl. § 3-3b, og at det kanskje bør vurderes å oppstille mer eksakte kriterier og spesifikke krav til hvilke opplysninger det skal redegjøres for. Dette tror vi kan føre til bedre og mer utfyllende beskrivelser i redegjørelsene. Vi kan imidlertid ikke trekke noen konklusjoner på dette.

I arbeidet med studien kunne det være vanskelig å innhente redegjørelser eller deler av redegjørelser som var gitt i eget dokument. Disse lå ofte på selskapets egen nettside og kunne være vanskelig å finne tak i. Dette kan føre til at interessentene kanskje ikke får den informasjonen de er ment å få, ettersom redegjørelsen rent praktisk er utilgjengelig.

Opplysningskravet i rskl. § 3-3b kan ikke sammenlignes med de amerikanske kravene etter SOX. I følge Oxley (2007) har SOX hatt en svært positiv effekt på foretaksstyringen i amerikanske selskaper. Det vil derfor kunne tenkes å være hensiktsmessig for Norge å se nærmere på den amerikanske tilnærmingen, og vurdere om det er noe vi eventuelt kan lære av dem.

6.2 Forslag til videre forskning

Denne undersøkelsen har tatt for seg alle allmennaksjeselskapene innenfor IT- og finansbransjen på Oslo Børs, og undersøkt disse for årene 2010 og 2011. Regnskapsåret 2011 er det første året selskapene er pliktig til å innrette seg etter kravet i rskl. § 3-3b. Det er mulig noen av virkningene av lovkravet har latt seg vente, og det vil derfor først og fremst være interessant å undersøke selskapenes redegjørelse også for 2012. Dette hadde vi på grunn av oppgavens tidsbegrensning dessverre ikke anledning til.

Selskapene i vårt utvalg utgjorde på studiens tidspunkt 21 % av alle norske selskaper på Oslo Børs. På grunn av begrensninger i tid og omfang, var det ikke mulig for oss å undersøke alle selskapene. Det kunne vært interessant å gjennomføre undersøkelsen også for disse selskapene, for å se om våre resultater er representative for Oslo Børs som helhet.

Videre tror vi også det kunne vært interessant å undersøke om rskl. § 3-3b har ført til bedre kvalitet på selskapenes internkontroll- og risikostyringssystem. Dette innebærer at de faktiske prosessene må kartlegges og vurderes på kvalitet. Det vil da også være mulig å si noe om samsvaret mellom selskapets faktiske system og de systemene det redegjøres for i henhold til rskl. § 3-3b. Det vil også være interessant å undersøke nærmere om formålene ved lovkravet synes oppfylt.

REFERANSER

Abrahamsen, H. S. (2011). *Din guide for ansvarlig eierstyring og selskapsledelse*. Oslo: PricewaterhouseCoopers AS

Andenæs (2006). *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper* (2. utgave 2006). Oslo: Lobo Media AS, Oslo

Bamrud, H. R. & Fosen, E. (2011). *Hva er god praksis for foretaksstyring?*, *SIRK nr. 2 vinter 2011*, 19. årgang: s. 28-30. Oslo: Interne Revisorers Forening, NIRF.

Blumberg, B., Cooper. D. R., Schindler, P. S. (2011). *Business Research Methods* (3. utgave). Berkshire: McGraw-Hill Education

DNB (2011). *Årsrapport 2011 DNB-KONSERNET*. Oslo: DNB

The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (september 2004/oktober 2005). *Helhetlig risikostyring- et integrert rammeverk, Sammendrag*. Jersey City (2004).

The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) (1996). *Intern kontroll - et integrert rammeverk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Erhvervs- og selskapsstyrelsen. Regnskabsrådet. (1999). *Regnskabsrådets rapport om revisjon af årsregnskabsloven 1999*. Erhvervs- og selskapsstyrelsen.

Europaparlaments- og rådsdirektiv 2006/46/EF. *Om endring av rådsdirektiv 78/660/EØF om årsregnskapene for visse selskapsformer, 83/349/EØF om konsoliderte regnskaper, 86/635/EØF om bankers og andre finansinstitusjoners årsregnskaper og konsoliderte regnskaper og 91/674/EØF om forsikringsforetaks årsregnskaper og konsoliderte regnskaper*. [2006] OJ L 224/06, p. 1-7.

Enger, M., Eilertsen, K. M. & Almli, L. F. (2012). *Redegjørelse for foretaksstyring*. Revisjon og regnskap 5 (12): 30-31.

Finansdepartementet (2003-2004). *Om lov om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) og enkelte andre lover (gjennomføring av EØS-regler om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder m.m)*. Ot.prp. nr. 89 (2003-2004). Oslo: Finansdepartementet.

Finansdepartementet (2009-2010). *Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon)*. Prop. 117 L (2009-2010). Oslo: Finansdepartementet.

Finansdepartementet (2012-2013). *Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (rapportering om samfunnsansvar mv.)*. Prop. 48 L (2012-2013). Oslo: Finansdepartementet.

Hair, J. F., Money, A. H., Samouel, P., & Page, M. (2007). *Research Methods for Business*. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.

Haukerud, A. & Sandanger, K. (2003). *Ny renessanse for internkontroll*. Magma 6 (03): 43-51

Huneide, J. E., Pedersen, K., Schwencke, H. R., & Haugen, D.O., (2012). *Årsregnskapet i teori og praksis 2011* (13. utgave, 1. opplag). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (2. utgave). Kristiansand: Høyskoleforlaget AS - Norwegian Academic Press.

Jakobsen, O., Ims, K. J. & Grønhaug, K. (2003). *Holdninger til etikk i næringslivet: en eksplorativ undersøkelse*. Magma 4 (03): 57-68

Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2004). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag.

Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk*

-*administrative fag* (3. utgave). Oslo: Abstrakt forlag.

Justisdepartementet (2005-2006). *Om lov om endringer i aksjelovgivningen mv.* Ot.prp. nr. 55 (2005-2006). Oslo: Justisdepartementet

Krag-Schwarz, M. (2007). *Comply or explain – virker det?* Nordisk Tidsskrift for Selskabsret 4 (07): 94-108.

Kristoffersen, T. (2005). *Årsregnskapet en grunnleggende innføring* (2. utgave, 2. opplag). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Kvifte, S. S. (2004). *Konseptuelle rammeverk for regnskap* (1. utgave). Oslo: DnR forlaget.

Langli, J. C. (2010). *Årsregnskapet* (9. utgave, 1. opplag). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lund, F. (2004). *Styremedlemmers uavhengighet: Allmennaksjelovens krav til styremedlemmers uavhengighet i lys av prinsipper for god eierstyring og selskapsledelse*, *Tidsskrift for Forretningsjus*, 4 (04): 467-525. Oslo: Gyldendal Akademisk

Markham, J. W. (2006). *Financial History of Modern U S Corporate Scandals* (1. utgave). New York: M.E. Sharpe, Inc.

Moen, T. & Havstein, B., (2009). *Regnskapsorganisasjon, bokføring og intern kontroll* (5.utgave, 1. opplag). Oslo: Cappelen Damm AS.

Norske regnskapsstandarder (2011). *Norsk RegnskapsStandard 16 Årsberetning*. Oslo: Norsk RegnskapsStiftelse

Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (2012). *Norsk Anbefaling for Eierstyring og Selskapsledelse*. Oslo: Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse

NOU 1995: 30. *Ny regnskapslov*. Utredning fra utvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon av 16. mars 1990.

NOU 2008: 12. *Revisjonsplikten for små foretak*. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongeligresolusjon 11. mai 2007.

NOU 2008: 16. *Om foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon*. Utredning fra utvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon 10. november 2010.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2004). *OECD Principles of Corporate Governance*. France: OECD publications service.

Oslo Børs (2012). *Noterte selskapershjemstat mv./ Listed Companies Home-state etc*. Oslo: Oslo Børs

Oxley, M. G. (2007). The Sarbanes-Oxley Act of 2002-Restoring Investor Confidence. *Current Issues in Auditing*, 1(1), C1-C2.

Phillips, B. S. (1971). *Social Research Strategy and Tactics* (2. utgave). New York: Macmillan

Stenheim, T. & Blakstad, L. (2007). *Regnskapsregulering – offentlig regulering eller markedsløsning?* Magma 6 (07): 62-75

Vinten, G. (2002). The corporate governance lessons of Enron. *Corporate Governance*, 2 (04): 4-9

Zikmund, W. G., Babin, B. J., Carr, J. C., & Griffin, M. (2010). *Business Research Methods* (8 th ed.). [Mason, Ohio]: South Western: Cengage Learning.

Web-sider

[1] Deloitte v/ Enger, M-K. & Nordal G. D. (2009, 4. august). *Ny NOU 2008:16 - God foretaksstyring*. Hentet 25.01.2013

[http://www.deloitte.com/view/no_NO/no/tjenester/corporategovernanceoginternkontroll/inter
nkontrollifinansiellrapportering/af0d388a90ffd110VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm](http://www.deloitte.com/view/no_NO/no/tjenester/corporategovernanceoginternkontroll/inter
nkontrollifinansiellrapportering/af0d388a90ffd110VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm)

[2] Norsk RegnskapsStiftelse (2006, 3. februar). *Rettviseende oversikt og rettviseende bilde*. Hentet: 24.01.2013.

<http://www.regnskapsstiftelsen.no/?did=9241191>

[3] The high level group of company law experts (2002, 4. november). *A modern regulatory framework for company law in Europe*. Hentet: 28.01.2013

http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf

[4] NUES (2011, 20. oktober). *Endring i anbefaling for eierstyring og selskapsledelse høsten 2011*. Hentet: 07.01.2013

<http://www.nues.no/filestore/Endringerianbefalingen2011.pdf>

[5] Oslo Børs, Eierstyring og selskapsledelse. Hentet: 22.04.2013

<http://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Notering/Eierstyring-og-selskapsledelse>

[6] Deloitte, Centre for Corporate Governance Norway. *Foretaksstyring*.

Hentet: 20.02.2013

<http://www.corpgov.deloitte.com/site/NoNor/governance-profile/?jsessionid=xtFTNbXVGHtGJ2hFhLJhZkBq321j3d1s2V4T0WGm5wnnm2gqhx13!10482053!NONE>

VEDLEGG 1 – Fjerde rådsdirektiv 78/660/EØF

Fjerde rådsdirektiv 78/660/EØF av 25. juli 1978 med hjemmel i traktatens artikkel 54 paragraf 3 bokstav g) om årsregnskapene for visse selskapsformer, artikkel 46.

Artikkel 46.

1. Årsberetningen skal som et minimum inneholde et pålitelig bilde av selskapets forretningsmessige utvikling og av dets stilling.
2. Beretningen skal også angi:
 - a) alle viktige hendelser som har inntruffet etter regnskapsårets avslutning,
 - b) selskapets forventede utvikling,
 - c) virksomhet på området forskning og utvikling,
 - d) opplysninger om erverv av egne aksjer fastsatt i direktiv [77/91/EØF](#) artikkel 22 nr. 2.

Sjuende rådsdirektiv 83/349/EØF av 13. juni 1983 med hjemmel i traktatens artikkel 54 paragraf 3 bokstav g) om konsoliderte regnskaper, artikkel 36.

Artikkel 36

1. Den konsoliderte årsberetning skal som et minimum inneholde en pålitelig fremstilling av den økonomiske stilling og den forretningsmessige utvikling for den foretaksgruppe som inngår i konsolideringen.

2. Når det gjelder disse foretakene, skal beretningen også inneholde opplysninger om:

- a) viktige hendelser som er inntruffet etter regnskapsårets avslutning.
- b) forventet utvikling for foretaksgruppen,
- c) forsknings- og utviklingsvirksomhet i foretaksgruppen,
- d) antall og pålydende verdi eller i mangel av pålydende verdi bokført pariverdi av alle aksjer eller andeler i hovedforetaket som eies av foretaket selv, av underforetak eller av en person som handler i eget navn, men for disse foretakenes regning. Medlemsstatene kan tillate eller fastsette at disse opplysningene oppføres i notene.

VEDLEGG 3 – Ernst & Youngs poenggradering

Ernst & Young (2012). *Corporate Governance 2011, Undersøkelse av årsrapporter for regnskapsåret 2010.*

Ernst & Youngs gradering:

- 1 – Ingen informasjon
- 2 – Dårlig beskrevet, flere mangler
- 3 – Inneholder punktene i NUES, enkelte trekk/mangler
- 4 – Inneholder punktene i NUES
- 5 – Alle punkter i NUES beskrevet, noe er særskilt bra
- 6 – Ledende praksis, alle punkter i NUES beskrevet særskilt bra

VEDLEGG 4 – Verdipapirhandelloven § 5-4

§ 5-4. Virkeområde

(1) §§ 5-5 til 5-11 gjelder for utstedere med Norge som hjemstat hvis omsettelige verdipapirer er opptatt til handel på regulert marked.

(2) Norge er hjemstat for utsteder fra EØS som har forretningskontor her, dersom utsteder

1. har utstedt aksjer, eller
2. har utstedt gjeldsinstrumenter hvis pålydende verdi per enhet er mindre enn 1 000 euro, eller tilsvarende verdi i annen valuta.

(3) Norge er hjemstat for utsteder fra land utenfor EØS som har utstedt instrumenter som nevnt i annet ledd nr. 1 eller 2, når Norge er det landet i EØS hvor

1. verdipapirene tilbys til offentligheten for første gang, eller
2. det søkes om opptak til notering på et regulert marked for første gang.

Utsteder som nevnt i første punktum kan velge Norge som hjemstat dersom én av hendelsene i første punktum nr. 1 og 2 har funnet sted i Norge og den andre i en annen EØS-stat.

(4) Norge er hjemstat for utsteder som ikke er omfattet av annet og tredje ledd, dersom utsteder har valgt Norge som hjemstat. Slik utsteder må enten ha forretningskontor i Norge eller ha sine omsettelige verdipapirer opptatt til handel på norsk regulert marked. Valget av Norge som hjemstat etter denne bestemmelsen skal gjelde i minst tre år, med mindre de omsettelige verdipapirene ikke lenger er opptatt til handel på regulert marked.

(5) Norge er vertsstat for utsteder med annet EØS-land som hjemstat hvis omsettelige verdipapirer er opptatt til handel på norsk regulert marked. Utstedere med Norge som vertsstat skal følge hjemstatens lovgivning for så vidt gjelder forholdene regulert i §§ 5-5 til 5-11.

(6) §§ 5-5 til 5-11 gjelder ikke for stat, regional eller lokal myndighet i stat, internasjonalt offentlig organ eller organisasjon som minst en EØS-stat er medlem i, EØS-sentralbank og Den europeiske sentralbank. §§ 5-5 til 5-11 gjelder heller ikke for utsteder som bare utsteder gjeldsinstrumenter hvis pålydende er minst 100 000 euro eller tilsvarende beløp i annen valuta, eller for utstedere av verdipapirfond. Departementet kan i forskrift gjøre ytterligere unntak fra §§ 5-5 til 5-11, samt gi regler om lovens anvendelse for verdipapirfond.

(7) Dersom ikke annet fremgår av den enkelte bestemmelse, gjelder §§ 5-5 til 5-14 og regler fastsatt i medhold av disse bestemmelsene tilsvarende egenkapitalbevis så langt det passer.

(8) Departementet kan fastsette nærmere bestemmelser om virkeområde i forskrift, herunder regler om offentliggjøring av valg av hjemstat etter fjerde ledd.

Endret ved lov 22 juni 2012 nr. 35 (ikr. 1 juli 2012 iflg. res. 22 juni 2012 nr. 566), se dens XIX.

VEDLEGG 5 – Verdipapirhandelloven § 2-3

§ 2-3. Verdipapirforetak, kredittinstitusjon, regulert marked og multilateral handelsfasilitet

(1) Med verdipapirforetak menes foretak som yter en eller flere investeringstjenester som definert i § 2-1 på forretningsmessig basis.

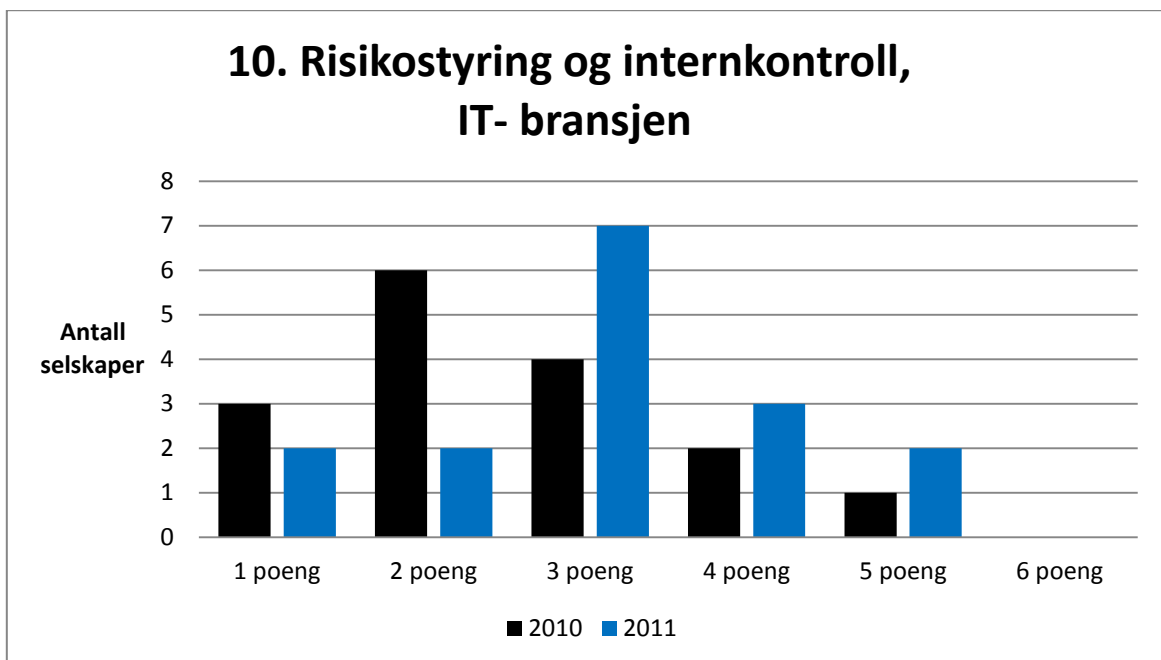
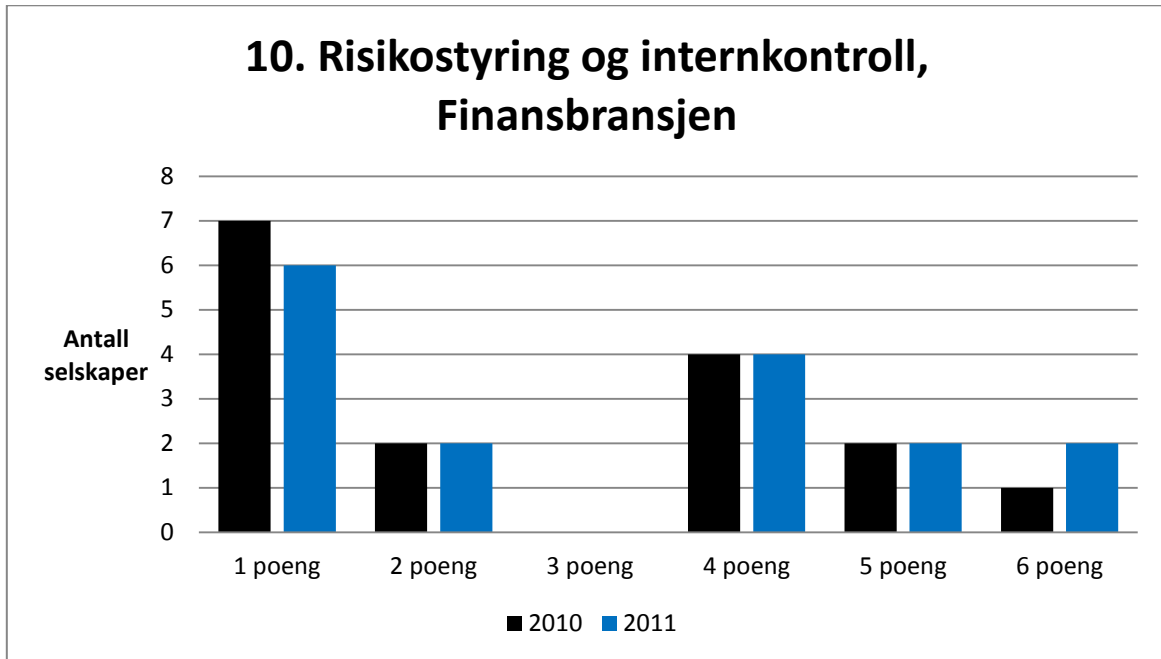
(2) Med kredittinstitusjon menes foretak som nevnt i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner § 1-5 nr. 3.

(3) Med regulert marked menes foretak som nevnt i lov om regulerte markeder § 3 første ledd.

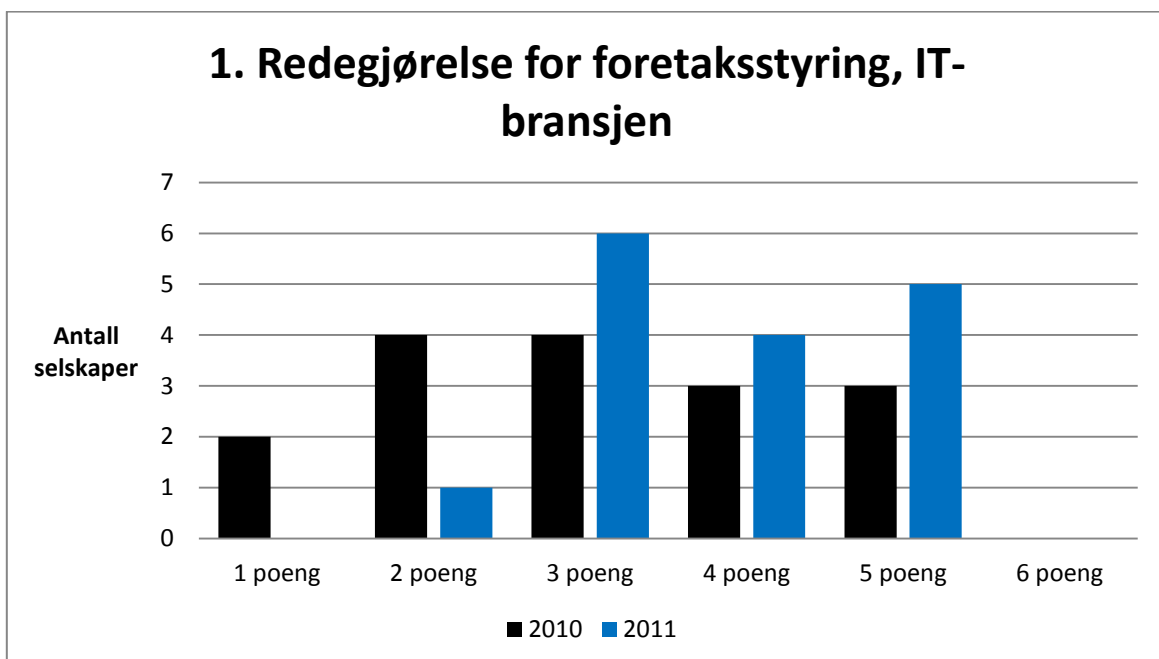
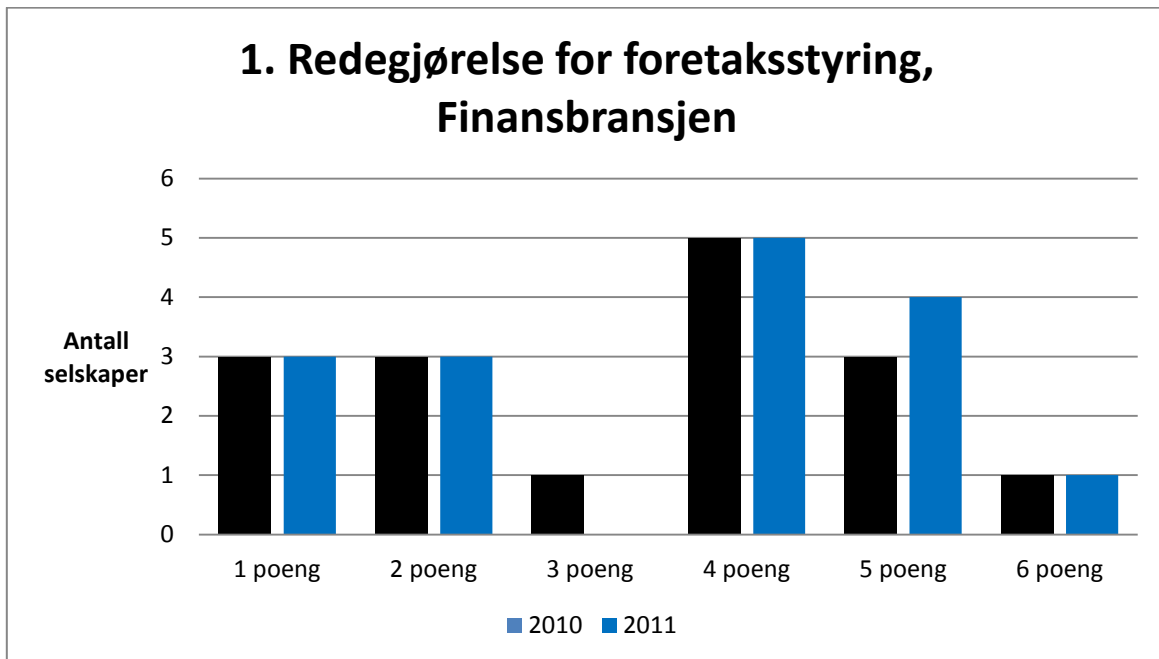
(4) Med multilateral handelsfasilitet menes et multilateralt system der det legges til rette for omsetning av finansielle instrumenter som definert i § 2-2 i samsvar med objektive regler og kravene fastsatt i denne lov med forskrifter.

VEDLEGG 6 – Figur over poengendringene fra 2010 til 2011 i hver bransje

PUNKT 10: Risikostyring og internkontroll

PUNKT 1: Redegjørelse for foretaksstyring

PUNKT 9: Styrets arbeid

